

İÇİNDEKİLER

- İstanbul İlçe Belediyelerinde Görev Yapan Müdürlerin Yaşlı Farkındalığı Üzerine Karma Desenli Bir Araştırma - Araştırma**
The Evaluation of Local Administrators' Thoughts/Views on the Elderly: The Case of İstanbul.....120
Ayşe SEZER DOĞAN, Taner ARTAN
- Bakıcı Annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Psikolojik Dayanıklılıkları ve Depresyon Düzeylerinin Demografik Değişkenler İle İlişkisinin İncelenmesi- Araştırma**
Investigating The Relationship Between Self-Perception of Parentel Role, Psychological Resilience and Depression Levels of Caregivers with Demographic Variables147
Arzu TAMBULUT, Engin EKER
- Duygusal İstismar ve İhmal Konusunda Ebeveyn Farkındalığı - Araştırma**
Parental Awareness On Emotional Abuse And Neglect.....177
Seher ERSOY QUADİR, Nisa ÖZER, Gizem YÜCEL, Abdülbaki AKAR, Musa PUSE
- Çocuk Hakları Bağlamında Cinsel İstismarın İncelenmesi - Derleme**
Analysis of Sexual Harassment Under The Rights of Children.....202
Nurullah YELBOĞA
- Bir Sosyal Bilim Disiplini Olarak Sosyal Çalışmanın Türkiye’de Bilgi Sorunu - Derleme**
As A Social Science Discipline Knowledge Problem Of The Social Work in Turkey.....222
Şeniz BAYIR ASLAN, Fethi GÜNGÖR

Makale türü: Araştırma

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE GÖREV YAPAN MÜDÜRLERİN YAŞLI FARKINDALIĞI ÜZERİNE KARMA DESENLI BİR ARAŞTIRMA*

Sosyal Hizmet Uzmanı Ayşe SEZER DOĞAN

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, aysenilsu.66@gmail.com

Doç. Dr. Taner ARTAN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, taner.artan@istanbul.edu.tr

■ **Öz** Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de nüfus hızla yaşlanmaktadır. Hızla yaşlanan nüfusun karşılanması gereken birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda **araştırmanın amacı:** İstanbul'daki 39 ilçe belediyesinde yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürlerin (yöneticilerin) yaşlıya bakış açılarının tespiti ve belediyelerin yaşlılara yönelik sundukları hizmetlerin betimsel taramasıdır. **Gereç ve yöntem:** Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı araştırmanın evrenini İstanbul'un 39 ilçe belediyesinde yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürler, müdürlere çeşitli nedenlerle ulaşamadığı durumlarda yaşlı birim şefleri ve meslek elemanları oluşturmaktadır. Bu amaçla İstanbul'un 39 ilçe belediyesinde görev yapan yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürler ile yüz yüze mülakat yapılmış ve veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** İlçe belediyelerindeki yaşlı hizmetlerinin, yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli olmadığı, bunda yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürlerdeki farkındalığın düşük seviyede olmasının etken olduğu, artan yaşlı nüfus bağlamında ve yasal yetki sorumluluklar çerçevesinde bu konunun yeniden ele alınması ve acil eylem planlarının hazırlanıp uygulamaya konulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Yaşlı Farkındalığı, Sosyal Hizmet, Yerel Yönetimler

The Evaluation of Local Administrators' Thoughts/Views on the Elderly: The Case of İstanbul

■ **Abstract** As in all over the world, the population of our country gets older rapidly. Moreover the aging population demand more necessities. **Purpose of the research:** In this context, the aim of the study is to determine the perspectives of the administrator (managers) in charge of aged services in 39 district municipalities in İstanbul and to provide descriptive screening of the services provided by the municipalities for the elderly. **Materials and methods:** The universe of the study, where quantitative and qualitative research methods are used together, consists of managers in charge of Aged Services in 39 District Municipalities of İstanbul, aged unit chiefs and professional staffs if managers cannot be reached for different reasons. Face to face, 39 participants were interviewed. With interview form, a descriptive analysis was executed to determine the participants' demographic information, elder awareness and opinions and suggestions about the elder services. **Findings:** It was concluded that elderly services in district municipalities were not sufficient to meet the needs of elderly people, low level of awareness in the managers responsible for elderly services was caused by this, and this issue

* Bu çalışma "Yerel Yöneticilerin Yaşlıya Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği" yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

should be reconsidered and put into practice within the context of increasing elderly population and legal authority-responsibilities.

Keywords: Elder, Elder Awareness, Social Work, Local Governments

GİRİŞ

Geçmiş yüzyıllara kıyasla birçok farklı sebeple insan ömrünün uzaması son yıllarda sıklıkla dile getirilen bir gerçektir. Tıptaki gelişmeler, yeni nesil teknoloji ile hastalıkların önceden belirlenip önlem alınması, ortalama yaşam süresine olumlu yansiyarak beklenen yaşam süresinin yükselmesini sağlamıştır. Hemen hemen eş zamanlı olarak doğurganlığı teşvik edici politikalardan vazgeçilmesi ve sonrasında yaşanan iki büyük Dünya savaşının etkileri; doğurganlık hızlarında belirgin bir azalmaya neden olmuştur.

Sanayileşme ile birlikte tarım toplumundaki temel ögeler değişime uğramış, en önemli sosyal destek sistemi olan ailenin bazı fonksiyonları da buna paralel olarak değişmiş ve dönüşmüştür. Dünyanın ve ülkemizin giderek yaşlandığı gerçeğinden hareketle sosyal hizmet veren kurumların, nicelik ve nitelik olarak nasıl hizmet verdiği/vermesi gerektiği bu noktada önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2020 yılı itibariyle Türkiye'deki yaşlı nüfusun %10'nu aşmış olacağı yani ülkedeki her on kişiden birinin yaşlı kategorisine gireceği öngörülmektedir. 2050 yılına gelindiğinde ise Türkiye'deki yaşlı bireylerin sayısı ülke nüfusunun %20'sini geçmiş olacaktır. Yaşlı nüfus oranının yıllık artış hızı diğer yaş gruplarından daha fazla olmaktadır (tuik.gov.tr, 2016).

Dünyada ve Türkiye'de ortalama yaşam beklentisi artmaktadır. 1930'lu yıllardan günümüze geline süreçte de Türkiye'de yıllara göre yaşlı nüfus oranlarının artış eğiliminde olduğu görülmektedir (tuik.gov.tr, 2014 ve 2018). Şekil 1'den hareketle nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye'de 2023 yılında 65 yaş ve üzeri nüfus oranı beklentisi %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmüştür (tuik.gov.tr, 2018).

Yaşlı nüfusun artışı, bakım ve sağlık hizmetleri öncelikli olmak üzere yalnızca gelişmiş ülkeleri değil aynı zamanda gelişmekte olan ülkeleri de etkileyen önemli sosyal ve ekonomik sorunlardan biri haline gelmiştir (Çağlar, 2014, s. 145).

Gelişmiş ülkelerde artan yaşlı nüfusa yönelik yapılan çalışmalarda; yaşlıların sağlık, sosyal güvenlik ve bakım konusunda sosyal ve ekonomik ihtiyaç ve beklentilerinin belirlenmiş olduğu ve problemlerin çözümünde önemli aşamalar kat edildiği görülmektedir. Halen gelişmekte olan ülkelerde ise bu konudaki farkındalığın ihtiyaca cevap verebilir seviyede olmamasından kaynaklı önemli problemler yaşanması beklenmektedir. Önümüzdeki birkaç on yıl içinde beklenen sorunlara karşı hazırlıkların yapılması, yaşlılığa yönelik sağlık ve sosyal politikaların gözden geçirilip ihtiyaca yönelik yeniden düzenlenmesi gerekmektedir

(tuik.gov.tr, 2014). Bu kapsamda Türkiye’de 20 Şubat 2019 tarihinde I. Yaşlılık Şurası çalışmaları Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) tarafından yapılmıştır.

Bu araştırmada, İstanbul ilçe belediyelerinde görev yapan, yaşlılara yönelik hizmetlerden sorumlu müdürlerin (yerel yöneticilerin) yaşlı farkındalığı ve artan yaşlı nüfusa yönelik hizmetlerin, yakın gelecekte ortaya çıkması muhtemel sorunlara çözüm üretme yeterliliği araştırılarak konuya dikkat çekilmek istenmiştir. Araştırmanın sosyal hizmet literatür ve uygulamalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırma ana hatlarıyla beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonra yaşlılık kavramı ve yaşlılara yönelik hizmetler yaşlı hakları bağlamında incelenerek araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Takip eden bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmış, sonrasında yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürlerle yüz yüze yapılan mülakatların sonucu ortaya konmuştur. Son bölümde ise bulgular tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yaşlılık Kavramı ve Yaşlı Nüfus

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre yaşlılık, çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması durumudur (who.int, 2013). Yaşlılık, her alanda belirgin bir kayıp duygusunun yaşandığı, bireylerin birçok yönden bağımsızlıklarını yitirdiği ve yeniden bağımlı oldukları yaşamın son dönemi olarak kabul edilebilir (Kalınkara, 2016, s. 8). Yaşlılık bireyin fiziksel ve bilişsel özelliklerinde gerileme, sağlık ve sosyal hayatın eski canlılığını yitirmesi ve sosyal desteklerin azalması gibi pek çok kaybın yaşandığı bir dönemdir (Er, 2009, s. 138).

Yaşlılık, kültürler ve tarihsel süreçlere göre farklılık gösteren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılığa günümüzde birçok farklı anlam yüklenmekle birlikte, yaşlılığın toplumsal bir sorun olarak kabul edilip araştırmalar yapılması yakın zamanda ortaya çıkmıştır (İçli, 2008, s. 29).

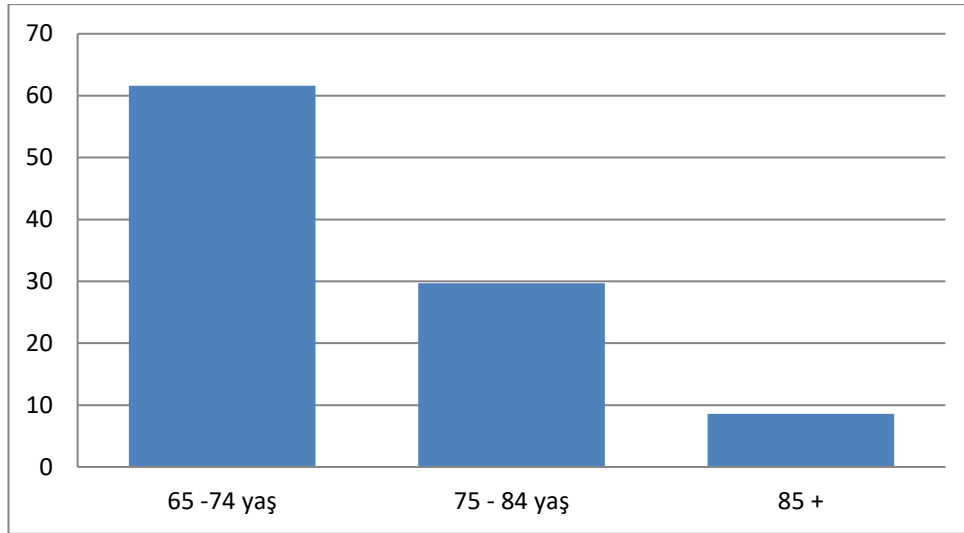
Çocukluk döneminin bilimsel literatüre girişinin 17. yüzyılda olması, ergenliğin ise günümüzdeki anlamını geçen yüzyılın sonlarında kazanması (Onur, 2014, s. 285) insanın yaşam dönemlerinin bilimsel teknolojik gelişmeler ve değişen yaşam şartlarıyla farklılaşabileceğini veya yeni tanımlamalara açık olduğunu göstermektedir. Nitekim 20. yüzyılın ortalarına doğru insanın ortalama yaşam süresi sadece 57 yıl olmuş, bugün bu süre 70-72 yıla kadar çıkmıştır. Yapılan hesaplamalara göre 2040 yılında ortalama yaşam süresinin erkeklerde 75, kadınlarda ise 83 yıl olacağı tahmin edilmektedir (Görpelioğlu, 2009, s. 21). Hayat tabloları 2015-2017 sonuçlarına göre, doğuşta beklenen yaşam süresi Türkiye geneli için 78 yıl, erkeklerde 75,3 yıl, kadınlarda ise 80,8 yıl olmuştur (tuik.gov.tr,

2018).

Günümüzde 65 yaş, yaşlı statüsünde sayılmak için genel kabul görmüş bir sınır olmakla birlikte yaşlılığı 65 yaş ve sonrası olarak tanımlamak Bismarck'la başlamış ve diğer ülkeler de benimsemişlerdir (Onur, 2014, s. 285). 65 yaşın özel bir anlamı yoktur; bu yaş, Almanların 1883 yılında ilk modern sosyal güvenlik sisteminde belirlenmiştir (Zastrow, 2014, s. 642). Yakın gelecekte bu sınırın daha da ileri olması gelişen teknoloji ve tıpla, farklılaşan ekonomik etkinlikler, değişen-dönüşen toplumsal yapı ve çevresel şartlarla mümkün görünmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü yaşlılığı üç dönemde ele alır: 65 – 75 yaş aralığı 'genç yaşlılık' olarak da anılan ve sıklıkla emekliliği takip eden dönem; 75 – 85 yaş aralığı 'ileri yaşlılık' olarak adlandırılan ve fonksiyonel kayıpların görüldüğü dönem; 85 yaş üzeri ise 'çok ileri yaşlılık' kategorisi olarak ifade edilmiştir. Bu dönemde özel bakımevi ve yardımcıya ihtiyaç duyulabilir (who.int, 2013).

Şekil 1. Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfus Oranları

Kaynak: tuik.gov.tr, 2018. (Grafikteki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir).

2017 yılında Türkiye’de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %8,5’tir. Şekil 1’de yaşlı nüfus oranının kendi içindeki oransal dağılımı verilmiştir. Yaşlı nüfus yaş grubuna göre incelendiğinde ise, %61,6’sının 65-74 yaş grubunda, %29,7’sinin 75-84 yaş grubunda ve %8,6’sının ise 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülmüştür (tuik.gov.tr, 2018).

2018 yılında ise dünya nüfusunun %9,1’ini yaşlı nüfus oluşturmuştur. En yüksek yaşlı nüfusa sahip ülkeler Monako, Japonya ve Almanya olarak sıralanmış; Türkiye ise sıralamada 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır (tuik.gov.tr, 2018).

Yaşlılığa Bakış Açısı

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan yaşam tarzı, yaşlıların statü ve rollerinde de değişime neden olmuştur. Yaşanan değişimler geleneksel yaşam tarzını belirleyen örf-adet, gelenekler, kültürel ve demografik özellikleri etkilediği gibi geleneksel aile yapısını, aile ve akrabalık ilişkilerini de etkilemiştir (Kalaycı ve Özkul, 2017, s. 11).

Modernleşme ile birlikte yaşlılığa bakış açısının ve yaşlılara davranışların olumsuz yönde değiştiği iddia edilmektedir. Aslında yaş ilerledikçe toplumda itibarın azalması görüşü Rostow'un (1960) modernleşme kuramına uymakta, yaşlandıkça toplumsal itibarın ve değer artması ise geleneksel toplum özelliği olarak kabul edilmektedir (Kalınkara, 2016, s. 34-36). Yaşlanma ile birlikte birey yaşadığı toplumda bazı statü ve rollerini kaybederken, yeni statüler de kazanmıştır.

Yaşlılık her ne kadar "bilgelik imkân" (Sayar, 2018) olarak değerlendirilse de geleneksel toplum yapısında itibar gören ve bilge gözüyle bakılan yaşlılık algısı değişmiştir. Özellikle günümüz batılı toplumlarında bu bakış açısına artık rastlanılmamaktadır. Yaşlılık konusunda geleneksel – modern arası geçiş dönemi toplumları için zihni bir karmaşadan bahsedilebilir (Göka, 2018b, s. 16).

Günümüz toplumlarında yaşlı; sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerden fazlasıyla etkilenerek statüsünü kaybetmiştir (Danış, 2009, s. 72). Toplumda belli bir statüye sahip olan ve kendisine fikir danışılan kuşaklararası aktarımda önemli olan yaşlı insanlar yaşam süresinin uzaması ve artan hastalıklarla birlikte, sorun olarak algılanır hale gelmiştir.

Ruhun, anlamın ve anlama dair olanın yerini beden, her yönüyle cezbedici görünen bir gençliğin dolayısıyla görselliğin aldığı günümüz modern toplumlarında gençlik, genç görünmek, genç kalmaya çalışmak, güzellik ve yeniliğe dair modalar, popüler değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna mukabil yaşlılık, bilgelik ve yaşam tecrübesini önemseyen toplumsal yapı, artık genç kalmanın itibar gördüğü ve gençliğin önemsenip zirveye taşındığı bir hale evrilmiştir (Danış, 2009, s. 68).

Sürekli olarak genç ve güzel kalmayı, sağlıklı bedene sahip olmayı bireylerin zihnine işleyen bir sistemin bu haliyle yaşlılığa itibar kaybettirdiği de aşikârdır (Göka, 2018a, s. 16).

Yaşlı Hakları

Yaşlılık, yaşlı nüfus ve yaşlılığa bakış açısı irdelendikten sonra bu bölümde yaşlının günümüzde sahip olduğu haklar, temel ilkeler, yaşlılık konusunun ulusal ve uluslararası mevzuattaki yeri incelenecektir.

İnsan haklarının gelişim evrelerine baktığımızda, yavaş yavaş da olsa temel insan haklarının gözetilmesine ilaveten yaşlıların da korunmasıyla ilgili bir farkındalık yaşanmaya başlandığı görülür. Bu konuda örneğin sosyal güvenlik hakkı uluslararası belgelerle koruma altına alınmıştır (Balkır, 2009, s. 539). Yaşlı

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

bireylere karşı yerine getirilmesi gereken görevler, vicdani bir borç olmadığı gibi bir lütuf da değildir.

Yaşlı refahı alanına yönelik ilk çalışma Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında başlatılmıştır. Birleşmiş Milletlerin hazırladığı raporlarda ülke politikalarının çoğunluğunun kronolojik yaşa dayalı olduğu, ihtiyaç ve özelliklere göre kişileştirmenin söz konusu olmadığı, sağlık, barınma şartları gibi öğelerle kişinin itibarı arasında ilişki olduğu, sosyal hizmet kalitesiyle de ilgilenmenin önemine değinildiği görülmektedir (UN, 1975, s. 10-27, aktaran Dölek, 2013, s. 283).

Yaşlılar ile İlgili Uluslararası Mevzuat

Yaşlı hakları kavramının kurumsallaşması, kapsamının belirlenmesi ve yazılı bir metin haline getirilmesi Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Dünya Yaşlılar Asamblesi için ilk kez 1982’de Viyana’da toplanmıştır. “Yaşlanma 1982” olarak isimlendirilen bu çalışmalarda, Yaşlılık İlkeleri denen ilk yaşlı hakları belirlenmiş; yaşlı refah politikalarının neler olması gerektiği, yaşlılara sosyal ve ekonomik güvence sağlayacak onların kalkınma sürecine katılmalarına ve bu kalkınmanın faydalarından yararlanmalarına imkân sağlayacak programlar oluşturulması istenmiştir (Dölek, 2013, s. 283). Birleşmiş Milletler (BM) Yaşlı İlkeleri ise 1991 yılında BM Genel kurulunda kabul edilmiştir. Bu asamblenin yaşlı bireylere, sahip olduğu haklar bağlamında uluslararası düzeyde dikkat çekmesi önemli bir adımdır (Çağlar, 2014, s. 150).

İlk asambleden 20 yıl sonra 2002 yılının Nisan ayında Birleşmiş Milletler yine yaşlı hakları için Madrid’de toplanmıştır. Yaşlanma 2002 adı verilen bu İkinci Dünya Yaşlılar Asamblesinde ise, ‘Yaşlı Hakları İçin Uluslararası Eylem Planı’ belirlenmiştir (eyh.aile.gov.tr, 2018). Eylem planının genel çerçevesini yaşlı hakları bağlamında yaşlının hayat kalitesinin yükseltilmesi, toplumla bütünleşmesinin sağlanması, güvenli sistemlerin ve destekleyici hizmetlerin oluşturulması, aktif yaşlanma, yaşlılık döneminde karşılaşılmaması muhtemel diğer sorunların çözümüne yönelik çaba vb. oluşturmaktadır. Planda yaşlanmanın farklı yönlerine dikkat çekilmiş ve bu konularla ilgili araştırmaların yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yaşlı bireylerin sosyal yönüne vurgu yapıp; yaşlılara yönelik hizmetlerde bireysel, sağlık ve sosyal yönlere dikkat çekilmesinin yaşlılar açısından önemli bir kazanım olduğu söylenebilir (Çağlar, 2014, s. 151).

Dünya Sağlık Örgütü 2016-2017 Yaşlanma ve Sağlık Üzerine Küresel Strateji ve Eylem Planı, Mayıs 2016’da Dünya Sağlık Asamblesinde kabul edilmiştir. Şubat 2019’da ise Türkiye’de Uluslararası I. Yaşlılık Şûrası ‘aktif yaşlanmanın desteklenmesi’ ve ‘yaşlı haklarının güçlendirilmesi’ ana temaları ile AÇSHB’nin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir (aa.com.tr, 2019).

Yaşlılar ile İlgili Ulusal Mevzuat

Türkiye Cumhuriyeti yasalarında yaşlıyı korumaya ve onun gelişimini sağlamaya yönelik birçok düzenleme mevcuttur. Başta anayasa olmak üzere yaşlıları ilgilendiren ilgili kanun maddeleri ve açıklamaları aşağıda verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. maddesinde “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Çocuklar, yaşlılar, özürllüleri, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar” ifadesi geçmektedir (tbmm.gov.tr, 2018).

Anayasanın 60. maddesinde “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” ifadesi geçmektedir. 61. maddede ise “Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Yaşlılar devletçe korunur, yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir” belirtilir.

2022 Sayılı Kanun- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun (mevzuat.gov.tr, 2018) ile 1976 yılında yaşlılara yardım ve güvence sağlama noktasında temel bir adım atılmıştır. Bu kanun ile kimsesiz ve muhtaç yaşlılara sosyal yardım yapılması hüküm altına alınmıştır (Balkır, 2009, s. 565).

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu 1983 yılında yürürlüğe girmiş olan bu kanunla sosyal hizmetler hukuken tanımlanmıştır. Bu kanunun üçüncü maddesine göre “Sosyal hizmetler, kişi ve ailelerin kendi bünye ve şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunması ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür” (mevzuat.gov.tr, 2018).

1580 Sayılı Belediye Kanunu birinci maddesinde ve anayasanın 127’nci maddesinde belediyeler, beldenin ve belde halkının mahalli nitelikteki müşterek ve medeni ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmıştır. Belediyelerin görevleri ise, başta 1580 sayılı kanun olmak üzere 5216, 5393 Sayılı Kanunlarda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (eyh.aile.gov.tr, 2018). Bu kanunlara göre hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır. Belediyelerin yaşlılara yönelik görevleri kapsamında sosyal yardım görevlerinin öne çıktığı görülmektedir.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 2004 yılında kabul edilen 5216

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre; büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları genel hatları ile belirlenmiş, yaşlılar konusunda da “Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır” şeklinde genel bir hüküm yer almıştır (resmigazete.gov.tr, 2018).

5393 Sayılı Belediye Kanunu 2005 yılında çıkarılan bu kanunun 14. maddesinde belediyelerin sosyal hizmet alanındaki görevleri ifade edilmiştir. Buna göre, “Sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapma veya yaptırma, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açma, gıda bankacılığı yapabilme, hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşük ve dar gelirli durumlarına uygun yöntemlerin kullanılması” olarak belirlenmiştir (mevzuat.gov.tr, 2018).

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sunulan Hizmetler

Osmanlı Devleti zamanında sosyal yardım ve hizmetlerin yerel bir özellik sergilediği görülür. Devletin son zamanlarında merkezileşme eğilimleri ile paralel olarak birçok yetki gibi sosyal alana yönelik hizmetler de merkezi olarak planlanmaya başlamıştır. Belediyeler bu ortamda hizmet sunumu için kendi bütçelerinin dışına taşmamak kaydıyla merkezi yönetime yardımcı birimler olarak düşünülmüştür. Belirlenen çerçevede belediyeler, sosyal hizmetleri kendi bütçeleri ve tercihleri doğrultusunda yerine getirmiş; mevcut hali, mevzuatla da desteklenmiştir (Kesgin, 2016a, s. 327).

Cumhuriyetin ilk yıllarında sosyal yardım alanında belediyelere bazı görevler verilmiştir. 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere yaşlı ve engellilerin korunmasına ilaveten yaşlı evleri açma ve yönetme yükümlülüğünün getirilmesi ile farklı farklı şehirlerde aceze evleri, güçsüzler ve düşükler yurdu, huzurevleri şeklinde yatılı yaşlı kuruluşları açılmıştır. Yine fakir ve muhtaç durumda olan vatandaşlar için de barınma evi ve yardım sandıkları düzenlenmiştir (Kesgin, 2013, s. 144).

Türkiye’de yaşlıya yönelik olarak kurumsal bakım hizmetinin temeli ilk olarak 1930 yılındaki yasal düzenleme ile atılır. Başlangıçta bu hizmeti gönüllü kuruluşlar, mahalli idareler ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı üstlenir. Bu kapsamda ilk huzurevi 1966’da Konya’da, ikincisi de Eskişehir’de açılır. Yaşlı nüfusa yönelik sosyal hizmet 1983 yılında kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na devredilir ve bu hizmetler kurumun bir alt birimi olan Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından yürütülür (Ergin, 2016, s. 17).

1983 yılında kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) yerine 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuştur. SHÇEK bünyesinde yer alan sosyal hizmet kuruluşları, 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmıştır.

Yaşlıya yönelik hizmetlerde hem merkezi hem de yerel yönetimlerin birçok uygulaması söz konusudur. Birbiriyle aynı olan hizmetleri olduğu gibi, farklılaşan hizmetleri de bulunmaktadır. Yaşlılara yönelik sunulan hizmetler belediyeler ya da merkezi yönetimler tarafından sunulsun- temelde benzer modelleri içermektedir. Bu kapsamda yaşlılara yönelik sunulan başlıca hizmetler; huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, gündüzlü yaşlı merkezleri ve evde bakım hizmetleridir.

Yatılı bakımda ‘Huzurevleri’ öne çıkmaktadır. 60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişilerin koruma, bakım, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulmuş olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Aşağıdaki tabloda Mart 2019 tarihi itibariyle Türkiye’deki huzurevlerinin sayı ve kapasiteleri belirtilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’deki Huzurevleri Sayı ve Kapasiteleri

Huzurevleri	Sayı	Kapasite
TC. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı	144	14793
Diğer bakanlıklara bağlı	2	570
Belediyelere bağlı	22	3402
Dernek ve vakıflara bağlı	29	2454
Azınlıklara bağlı	5	508
Özel huzurevleri	192	10963
TOPLAM	394	32690

Kaynak: eyh.aile.gov.tr, 2018.

Tablo 1’den hareketle huzurevleri sayı ve kapasiteleri şu şekildedir: Türkiye’de toplamda 394 huzurevi bulunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı 144, diğer bakanlıklara bağlı iki, belediyelere bağlı 22, dernek ve vakıflara bağlı 29, azınlıklara bağlı beş ve özele ait 192 huzurevi bulunmaktadır. Türkiye’deki toplam huzurevi kapasitesinin 32690 olduğu görülmektedir.

Ayrıca Mart 2019 tarihi itibariyle huzurevlerine bağlı olarak hizmet veren 41 Yaşlı Yaşam Evi’nde de 161 kişi hizmet almaktadır (eyh.ailevecalisma.gov.tr, 2019). Huzurevi sayı ve kapasitelerinden de anlaşılacağı üzere belediyelerin yaşlılara yönelik kurum bakımı hizmetleri oldukça sınırlıdır.

Yaşlı Hizmetlerinde Yerel Yönetimlerin Yeri

Yerel yönetimler, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere karar organları seçimle iş başına gelen kanunla kurulmuş kamu örgütleridir. Finansal ve yönetsel açıdan bağımsızlığa sahip olan bu kuruluşlar yatırım programlarını, bütçelerini kendileri yapar ve personellerini de kendileri atar (Çetin, 2010, s. 24).

Osmanlı İmparatorluğu’nda modern yerel yönetimlerin kuruluşu, Tanzimat reformlarıyla birlikte mümkün olmuştur. 19. yüzyıla kadar şehirler, klasik geleneksel yapı ile yönetilmiştir. Şehri yönetenler şehrin sakinleri değil, hükümdar

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

adına onun memurlarıdır. İlk belediye teşkilatları liman şehirlerinde kurulmuştur. 1854'te İstanbul Şehremaneti kurulmuş ancak başarı sağlanamamıştır. Ardından 1858'de Galata-Beyoğlu semtlerinde kurulan belediyeler ve buradaki uygulamalar ilerleyen zamandaki modern belediyeçiliğe örnek olmuştur. 1877'de çıkarılan Vilayetler Belediye Kanunu ile belediyeçiliğin tüm ülkeye yayılması mümkün olmuştur. Tanzimatçı bürokratların eliyle gerçekleştirilen bu reformlar, gerçek anlamda yerel yönetim mantığı kazanamamıştır (Ortaylı, 2011, s. 123-134).

Cumhuriyetin ilk yıllarından İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar geçen süre zarfında belediyeler, kaynak yetersizliği nedeniyle istenilen seviyede olmasa da sosyal hizmetlerin sunumunda en önemli kurum olma fonksiyonlarını korumuşlardır (Ünal ve Cantürk, 2014, s. 41). Belediyelerin sosyal politikaları uygulamalarındaki etkinliği büyük oranda mali yapılarına ve merkezi yönetimin sağladığı imkânlarla bağlıdır. Sosyal politikaların uygulanması konusunda yerel yönetimlerin merkezi yönetime kıyasla daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ersöz, 2006, s. 760).

Merkezi hükümet tarafından planlanan sosyal politikalar, ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından uygulanır. Halkın sorunlarını yerel yönetimlerin yerinde tespit edebilmesi ve erişebilme kolaylığı, yerel yönetimlerin önemini göstermektedir (Koçak, Arslan ve Eti, 2017, s. 119).

1930'lu yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu zorlayan ekonomik şartlar ve Türk sosyokültüründe var olan yaşlıya sahip çıkma tarzı yerel yönetimleri yaşlı hizmetlerinde yatılı bakım konusunda hizmet vermeye yöneltmiştir. Merkezi yönetimin ilk olarak 1966 yılında Konya'da açtığı huzurevi hizmetine kadar, yerel yönetimler altı ayrı şehirde yataklı bakım kurumları açarak Cumhuriyet Döneminin öncüleri olmuşlardır. Korunmaya muhtaç yaşlıya sahip çıkmanın gereklilik olduğu düşüncesi ve bu gerekliliğin ve yaşlıya yönelik hizmetin ancak yataklı bakım üniteleri yoluyla karşılanabileceği algısı hizmet çeşitliliğini sınırlandırmıştır (eyh.ailevecalisma.gov.tr, 2019).

Yaşlı insanların çeşitli ihtiyaçlarına yönelik, örneğin; yatılı kurum bakımı sunmak, sağlık yardımında bulunmak, teknik malzeme sağlamak vb. belediyelerin birçok görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Yaşlıların gündelik yaşamdan soyutlanmadan yaşayabilmeleri için yerel yönetimlerin sağlayacakları başlıca hizmet alanları; fiziksel erişilebilirliğin sağlanması, barınma ve dolaylı gelir desteği, evde bakım servisleri, gündelik yaşama aktif katılım olarak sayılabilir (Ünal ve Cantürk, 2014, s. 44). Belediyeler yaşlılara yönelik hizmetlerde sosyal yardımları incelemektedir. Her ne kadar sosyal kültürel faaliyetler, evde bakım hizmetleri ve ulaşım gibi konularda yardımcı olursa da hizmetler muhtaç yaşlılara yönelik aynı ve nakdi yardım olarak ağırlık kazanmaktadır (Karakuş, 2019, s. 326).

Dünyadaki uygulamalar incelendiğinde, ülkemizde yaşlıya yönelik hizmetlere ayrılan kaynakların az, kurumsal kapasitenin yetersiz ve aile ya da

toplumun desteğini öne çıkararak bir yapılanma içinde olduğu görülmektedir. Değişen ve dönüşen dünya sisteminin yalnızlaştırdığı yaşlı bireyler, azalan fiziksel ve bilişsel kapasiteleri, ekonomik kaynaklara ulaşmada yaşadıkları sıkıntılara rağmen devletin destek ve korumasından da mahrum kaldıklarında, toplumun en kırılgan nüfusları arasında yerlerini alacağı açıktır (Ergin, 2016, s. 18).

Türkiye’de yaşlı nüfusun artması ve aile yapısının değişmesi sosyal politikaların da bu konularda şekillenmesi gerekliliğini doğurmuştur. Son zamanlarda yaşlılık ile ilgili politikalar oluşturulmaya çalışılsa da gelişmiş ülkelerle kıyas yapıldığında, yaşlılık konusundaki var olan düzenlemelerin yaşlıların sağlıklı ve aktif bir yaşam geçirmeleri için yeterli düzeyde olmadığı görülecektir (Arpacı, 2005, s. 38).

Günümüze yakın zamanda çıkarılan kanunlarla belediyelerin sosyal yardım ve sosyal hizmet konularında herhangi bir sınırlandırmayla karşılaşmadan hizmet yapabilmesinin önü açılmasına (Kesgin, 2016, s. 329) rağmen ilçe belediyelerindeki hizmetlerin bazı farklılıklarla birlikte yine de belli başlıklar altında toplanmış olduğu, huzurevi ve yaşlı bakımına yönelik hizmetlerin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bunda sınırlı mali kaynakların, mevcut alışkanlıkların, her statüde alan dışı personel istihdamının etkili olduğu düşünülmektedir.

Sosyal hizmet sunumunda yer alan merkezi, yerel ya da özel örgütlerin en yüksek faydayı sağlamaları için de her zaman bir arayış içinde olmaları, çevrelerine duyarlı olmaları, stratejik olarak kendilerini yenilemeleri ve yenilikçi bir bakış açısıyla çalışanlarını da güçlendirip desteklemesi gerekmektedir. Yenilikçi anlayışla tasarlanmış politikaların çalışanların performansını da üst düzeye çıkaracağı ve sunulan hizmetlerin ihtiyaca cevap verebilirlik düzeyini artıracığı açıktır (Birinci, 2018, s. 59).

Yöntem

Amaç ve Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı, İstanbul’daki 39 ilçe belediyesinde yaşlı hizmetlerinden sorumlu (toplam 39 yöneticinin) müdürlerin yaşlıya bakış açılarının tespiti ve belediyelerin yaşlılara yönelik sundukları hizmetlerin betimsel taramasıdır.

Bu araştırma ile yaşlı bireylerin yaşlılık dönemini fiziksel, psikolojik ve ruhsal bir doyum yaşayarak geçirmelerini sağlayacak hizmet arayışında, ilçe belediyelerinin ve yöneticilerin nerede durduğunu ortaya koyarak yerel sosyal hizmetlerin önemini vurgulamak ve sosyal hizmet literatürüne katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında cevap bulması beklenen sorular ise şu şekilde belirlenmiştir:

- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerin*

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

yaşlıya bakış açıları nasıldır?

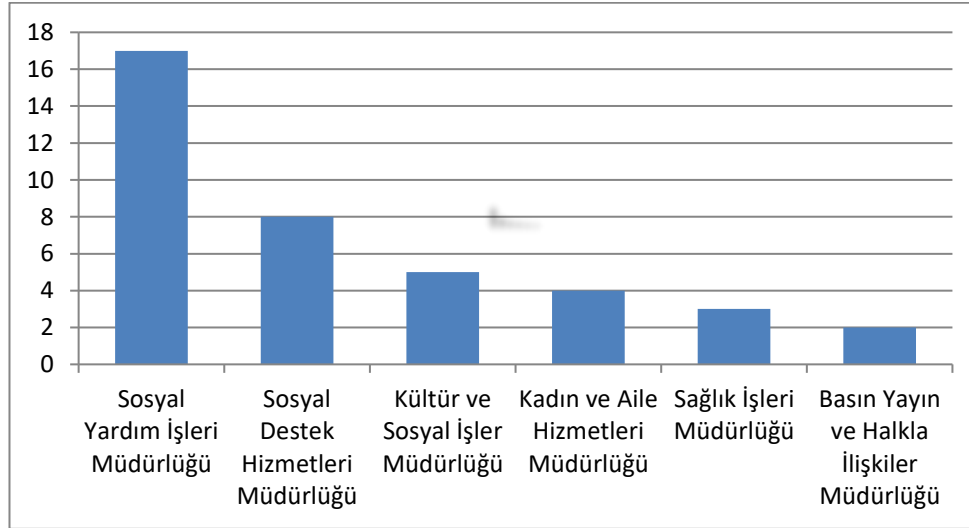
- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerin yaşlıların ihtiyacı olduğunu düşündüğü konular nelerdir?*
- *İlçe belediyelerindeki yaşlı hizmetleri mevcut yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte midir?*
- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürler huzurevleri konusunda ne düşünmektedir?*
- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürler sosyal hizmet konusunda yetkin midir?*

Evren

Araştırmanın evreni -amaçlı örneklem kapsamında- İstanbul ilindeki 39 ilçe belediyesinin tamamını kapsamaktadır.

İstanbul'un ilçe belediyelerinde tam sayım yöntemi ile sosyal hizmetlerden sorumlu (39 ilçenin her birinden bir yönetici ile) müdürlerle görüşülmüştür.* Bu kapsamda: Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü (17), Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü (8), Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü (5), Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü (4), Sağlık İşleri Müdürlüğü (3), Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü (2) bölümlerinde görev yapan 39 müdür, çeşitli sebeplerle müdürlere ulaşamadığı takdirde ilgili müdürlükte çalışan birim şefi ve meslek elemanı ile araştırma tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında 32 müdür, beş birim şefi, bir meslek elemanı, bir proje sorumlusu ile görüşülmüştür.

Şekil 2. Yaşlılara Hizmetten Sorumlu Müdürlükler

* Belediyelerde sosyal hizmetlerin farklı müdürlükler altında sunulmasından dolayı farklı isimler altındaki müdürlük yetkilileriyle görüşülmüştür.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Yaşlıya Bakış Açısı Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu araştırmacı tarafından ilgili literatür taranarak ve gerekli okumalar yapılarak tasarlanmıştır. Hem nicel hem nitel özellikli, iki veya daha fazla seçenekli ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu form, 2017-2018 yıllarını kapsayan toplamda sekiz aylık bir zaman diliminde katılımcılara uygulanmıştır.

Görüşme formu uygulanmadan önce katılımcılar görüşme içeriği ile ilgili bilgilendirilmiş olup form, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmıştır. Uygulama esnasında katılımcıların araştırma ile ilgili soruları cevaplanmıştır. Formda yer alan sorular katılımcılara, yazılı ve sözlü olarak ifade edilmiş, ses kaydı alınmadan araştırmacı tarafından görüşme esnasında yazıya aktarılmıştır.

Verilerin toplanmasında nitel veri toplama tekniği olan ve derinlemesine analize imkân tanıyan yüz yüze görüşme yolu tercih edilmiştir. Bu sayede mümkün olduğunca ayrıntılı ve derinlemesine veri toplanmıştır.

Çalışmada yer alan ilçe belediyelerinin ve müdürlerin ismi etik ilkeler gereği verilmemiş olup, çeşitli özellikler esas alınarak (görüşme sırası veya harf sırası gibi) kodlama yapılmıştır. Örneğin (K-1).

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında uygulanan formdan elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirmesi Statistical Package for Social Science (IBM SPSS) 24.0 istatistik paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analizi tanımlayıcı istatistik kapsamında yapılmış olup frekans ve yüzde analizleri hesaplanmış bazı çok seçenekli sorularda ortalama sıralama belirlenmiş ve kavram analizi yapılmıştır.

Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formundaki 10, 28, 29 ve 30 numaralı açık uçlu sorulara vermiş olduğu cevaplar araştırmacı tarafından görüşme esnasında not alınmıştır. Verilen cevaplarda anlam olarak birbirine yakın olanlar kategorilere ayrılmıştır. Son olarak açık uçlu sorularla ilgili betimsel analize yer verilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular tablo, grafik ve şekillerle açıklanmıştır. Katılımcılardan elde edilen bilgiler arasında karşılaştırılmaya elverişli bulgular sayıca az olduğundan özellikle farklılaşan ve araştırma sorularını içeren bulgular vurgulanmıştır. Katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bazı soruların birden fazla seçeneği işaretlemeye imkân tanınması nedeniyle, oluşturulan tablo ve grafiklerde toplam sayılar farklılık gösterebilmektedir.

Bulgular

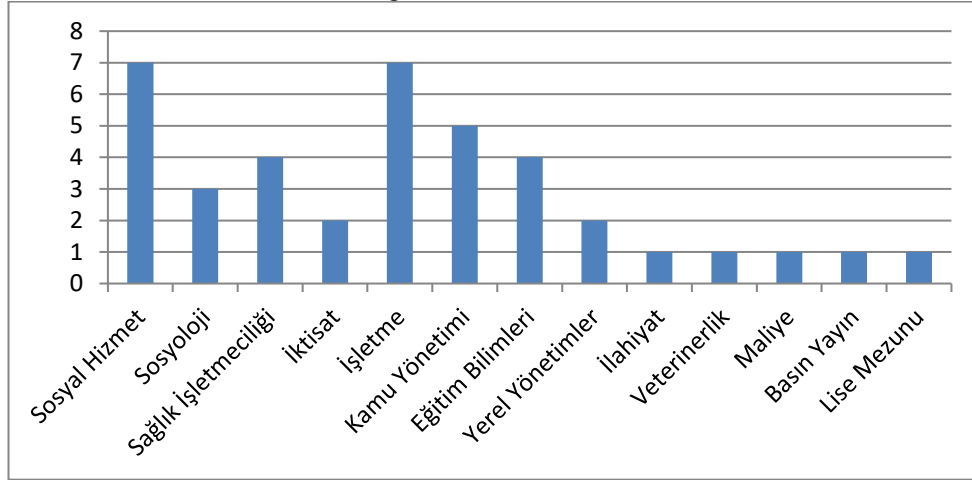
Araştırma sorularına dayalı olarak yapılan yüz yüze mülakatlar ve alınan notlar ayrıntılı olarak incelenmiş, yapılan analiz neticesinde de aşağıdaki bulgular ortaya çıkmıştır.

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

Araştırmaya katılan ilçe belediyelerinde çalışan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerin (katılımcıların) yaşları 31-40 ve 51-60 yaş aralıklarında yoğunlaşmaktadır. 60 yaş üzeri yalnızca bir müdür vardır. Katılımcıların %89,7'si evli ve çocukludur. İstanbul'da ikamet yılı 21 yıl ve üzeri olan katılımcı oranı %79'dur. Bu araştırmada görüşülen müdürlerin profiline baktığımızda %41'inin kadın, %59'unun erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların kaç yıldır bu işi yaptıklarını sorduğumuzda yoğunluğun %46,2 ile 0-5 yıl aralığında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların eğitim durumunu incelediğimizde yalnızca 1 kişinin lise mezunu diğerlerinin ise üniversite ve üstü eğitim seviyesinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların mezun olduğu bölümler farklılaşmaktadır. Öne çıkan bölümler: İşletme ve Sosyal Hizmet bölümleridir. Katılımcıların %17,9'u sosyal hizmet bölümü mezunudur.

Şekil 3. Katılımcıların Mezun Olduğu Bölüm

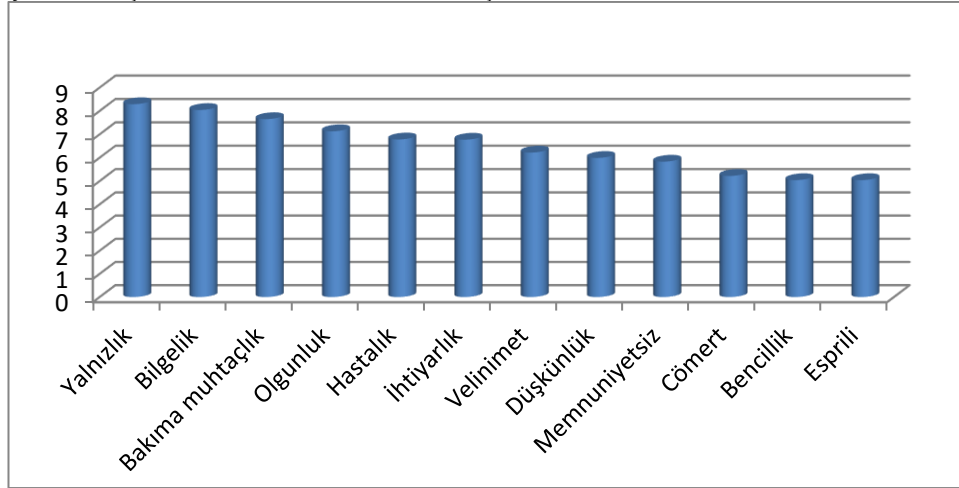

Şekil 3'te görüldüğü üzere katılımcıların mezun olduğu bölümler şu şekildedir: 7'si (%17,9) sosyal hizmet mezunudur. 3'ü (%7,7) sosyoloji mezunudur. 4'ü (%10,3) sağlık işletmeciliği mezunudur. 2'si (%5,1) iktisat mezunudur. 7'si (%17,9) işletme mezunudur. 5'i (%12,8) kamu yönetimi mezunudur. 4'ü (%10,3) eğitim bilimleri mezunudur. 2'si (%5,1) yerel yönetimler mezunudur. 1'i (%2,6) ilahiyat mezunudur. 1'i (%2,6) veterinerlik mezunudur. 1'i (%2,6) maliye mezunudur. 1'i (%2,6) basın yayın mezunudur. 1'i de (%2,6) lise mezunudur.

Tablo 2. Yaşlılık ve Yaşlı Kavramlarının Tanımlanışı

Yaşlılık nedir?	Frekans	Yüzde
Ruhsal ve fiziksel olarak ileri bir evre	11	28,2
Hayattan beklentisi kalmamış kişi	3	7,7
Bakıma muhtaç ve yalnız kişi	13	33,3
Önlenemez bir dönem, güçten düşme	5	12,8
Tecrübenin aydınlatığı anlamlı bir dönem	7	17,9
Toplam	39	100,0

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların “Yaşlılık nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 11 kişi (%28,2) yaşlılığı ruhsal ve fiziksel olarak ileri bir evre olarak tanımlamaktadır. 3 kişi (%7,7) yaşlılığı hayattan beklentinin kalmaması olarak tanımlamaktadır. 13 kişi (%33,3) yaşlılığı bakıma muhtaçlık ve yalnızlık olarak tanımlamaktadır. 5 kişi (%12,8) yaşlılığı önlenemez bir dönem ve güçten düşülen bir evre olarak tanımlamaktadır. 7 kişi (%17,9) yaşlılığı tecrübenin aydınlatığı güzel ve anlamlı bir dönem olarak tanımlamaktadır.

Şekil 4. Yaşlılık Denilince Akla Gelen İlk Üç Kavram

Şekil 4’ten hareketle katılımcıların “Yaşlılık denilince aklımıza gelen ilk üç kavram nedir?” sorusuna verdikleri cevaplarda üç kavramın ön plana çıktığı görülmektedir. Yığılım birinci sırada 8,29 puanla ‘Yalnızlık’ kavramındadır. İkinci sırada 8,04 puanla ‘Bilgelik’ kavramındadır. Üçüncü sırada 7,65 puanla ‘Bakıma muhtaçlık’ kavramındadır. Bir diğer deyişle katılımcıların bir, iki ve üçüncü sıra olması fark etmeksizin yaşlılık denildiğinde ilk üç kavram içerisinde akıllarına en çok ‘Yalnızlık’ ‘Bilgelik’ ‘Bakıma muhtaçlık’ kavramları gelmektedir.

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

Tablo 3. Katılımcılara Göre Yaşlılığın Başlangıcı

Yaşlılığın Başlangıcı	Frekans	Yüzde
60 yaş ve üzeri	7	17,9
65 yaş ve üzeri	15	38,5
70 yaş ve üzeri	12	30,8
75 yaş ve üzeri	3	7,7
80 yaş ve üzeri	2	5,1
Toplam	39	100,0

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların 7'si (%17,9) 60 yaş ve üzerini yaşlı olarak kabul etmektedir. 15'i (%38,5) 65 yaş ve üzerini yaşlı olarak kabul etmektedir. 12'si (%30,8) 70 yaş ve üzerini yaşlı olarak kabul etmektedir. 3'ü (%7,7) 75 yaş ve üzerini yaşlı olarak kabul etmektedir. 2'si (%5,1) 80 yaş ve üzerini yaşlı olarak kabul etmektedir.

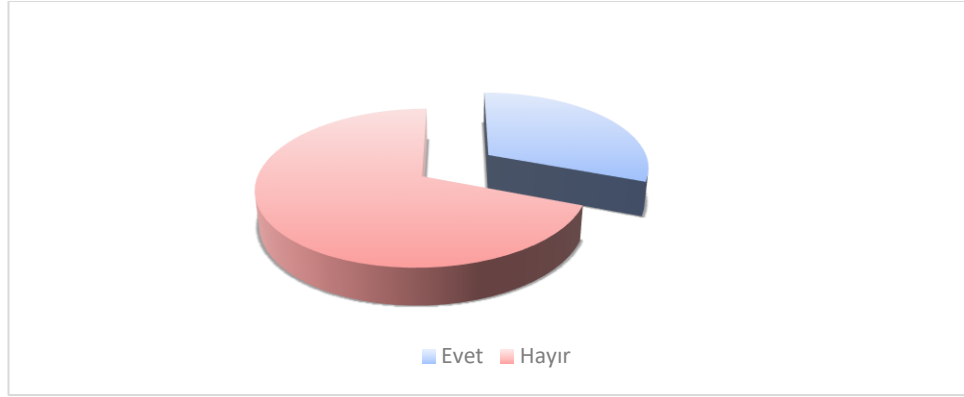
Tablo 4. Yaşlıların En Çok İhtiyaç Duydukları İlk Üç Konu

İlk Üç Konu	Ortalama Sıralama
Sevgi ve şefkat	7,54
Sağlık-bakım	7,08
Sosyal hayata ihtiyaç	6,38
Huzur	5,95
Çocuk ve torunlarla birlikte olma	5,85
Düzenli gelir	5,51
Diğer	4,49
Gündelik işler	4,21
Sağlıklı beslenme	4,00
Huzurevi	4,00

(Not: Ortalama sıralama değerleri bu tablo için toplam 10,00 puan üzerinden değerlendirilmiştir).

Tablo 4'ten hareketle katılımcıların "Yaşlıların en çok ihtiyaç duydukları ilk üç konu nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar çok farklılaşmakla birlikte üç kavramın ön plana çıktığı görülmektedir. Yığılım birinci sırada 7,54 puanla 'Sevgi ve şefkat' konusudur. İkinci sırada 7,08 puanla 'Sağlık-bakım' konusudur. Üçüncü sırada 6,38 puanla 'Sosyal hayata ihtiyaç' konusudur. Bir diğer deyişle katılımcıların bir, iki ve üçüncü sıra olması fark etmeksizin yaşlıların ihtiyaç duydukları öncelikli konular 'Sevgi ve şefkat' 'Sağlık-bakım' ve 'Sosyal hayata ihtiyaç' konularıdır. Yaşlıların en çok ihtiyaç duydukları konulara 'Diğer' başlığı altında şu cevaplar verilmiştir: Bir işe-meşguliyyete sahip olma, ilgi görme-kendisi ile ilgilenilme, çevresi tarafından kabul görme ve bakım sigortasının olması.

Şekil 5. Katılımcıların Dünyanın Yaşlı Nüfusunu Bilme Durumu

Şekil 5'te görüldüğü üzere katılımcılardan 12'si (%30,8) dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusunu bildiklerini ifade etmiştir. 27'si (%69,2) ise dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusu hakkında hiçbir fikre sahip olmadığını belirterek 'hayır' demiştir.

Dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusunu bilmediğini ifade etmesine karşın bir sonraki bağlı soruyu doğru cevaplandıran dört kişi olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Katılımcıların Yaşlı Nüfusu Tahmini

Dünyanın Yaşlı Nüfusu	Frekans	Yüzde
1 milyar	6	15,4
1,5 milyar	6	15,4
2 milyar	4	10,3
Toplam	16	41,0
Fikir belirtmeyenler	23	59,0
Genel toplam	39	100,0

Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların 6'sı (%15,4) dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusunun bir milyar olacağını ifade etmiştir. 6'sı (%15,4) dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusunun bir buçuk milyar olacağını ifade etmiştir. 4'ü (%10,3) dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusunun iki milyar olacağını ifade etmiştir. 23 kişi (%59) ise dünyanın 2020 yılı varsayılan yaşlı nüfusunun ne olacağı konusunda fikir beyan etmemiştir.

Dünyada 2020 yılına kadar varsayılan yaşlı nüfusun 1 milyardan fazla olacağı tahmin edilmektedir. 2050 yılında ise, yaşlı nüfus miktarının 2 milyar olacağı ve bu nüfusun da %80'inin gelişmekte olan ülkelerde yaşayacağı belirtilmektedir (WHO, 2013).

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

Tablo 6. Katılımcıların İlçenin Yaşlı Nüfusunu Bilme Durumu

İlçenin Yaşlı Nüfusu (Mevcut)	Frekans	Yüzde
Evet	9	23,1
Hayır	30	76,9
Toplam	39	100,0

Tablo 6'dan hareketle katılımcıların “İlçenizdeki yaşlı nüfusu biliyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 9 kişi (%23,1) “Evet ilçemizdeki yaşlı nüfusu biliyorum” demiştir. 30 kişi (%76,9) ise “Hayır ilçemizdeki yaşlı nüfusu bilmiyorum” demiştir.

Tablo 7. İlçe Belediyelerinin Yaşlılara Sunduğu Hizmetler

Sunulan Hizmetler	Frekans	Yüzde
Yaşlı Hizmet Merkezi	1	2,6
Evde Bakım	5	12,8
Huzurevi ve Evde Bakım	3	7,7
Evde Bakım ve Diğer	17	43,6
Diğer	6	15,4
Hizmet yok	7	17,9
Toplam	39	100,0

Not: En öncelikli olduğunu ifade ettikleri hizmetlerden sadece biri her bir belediye için değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo 7’de görüldüğü üzere katılımcıların “Yaşlılara ne gibi hizmetler sunulmaktadır?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 1 kişi (%2,6) çalıştığı ilçe belediyesine ait yaşlı hizmet merkezinin olduğunu ifade etmiştir. 5 kişi (%12,8) yaşlılara evde bakım hizmetinin verildiğini ifade etmiştir. 3 kişi (%7,7) yaşlılara hem huzurevi hem de evde bakım hizmetinin sunulduğunu ifade etmiştir. 17 kişi (%43,6) yaşlılara evde bakım ve diğer hizmetlerin olduğunu ifade etmiştir. 6 kişi (%15,4) yaşlılara diğer hizmetlerin verildiğini ifade etmiştir.

Bahsi geçen diğer hizmetler şunlardır: Kültürel ve sosyal etkinlikler-geziler, Alzheimer merkezi, gündüz bakım rehabilitasyon, hasta bezi, hasta yatağı ve tekerlekli sandalye gibi sağlık ihtiyaçları, danışmanlık ve sosyal yardım, ev temizliği ve ziyaret, kuaförlük hizmetleri, yemek hizmetleri.

7 kişi (%17,9) ise belediyelerinde yaşlılara yönelik hiçbir hizmetin olmadığını söylemiştir.

Tablo 8. Yaşlı Hizmetlerinin İhtiyaca Cevap Verme Durumu

İhtiyaca Cevap Verme Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	13	33,3
Hayır	1	2,6
Fikir belirtmeyenler	25	64,1
Toplam	39	100,0

Tablo 8’den hareketle katılımcıların “Belediyenizce yapılan hizmetler ihtiyaca cevap vermiş midir?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 13 kişi (%33,3) “Evet ilçemizdeki yaşlı nüfusa verdiğimiz hizmetler ihtiyaca karşılık gelmiştir.” demiştir. 1 kişi (%2,6) ise “Hayır yaptığımız hizmetler ihtiyaçları tam anlamıyla karşılamamıştır.” demiştir.

25 kişi (%64,1) ise kurumlarında yapılan hizmetler ile ilgili geri bildirim sistemleri olmadığı için bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 9. Yaşlılara Sunulan Hizmetlerin Yeterliliği

Hizmetlerin Yeterliliği	Frekans	Yüzde
Evet, yeterli	4	10,3
Hayır, yetersiz	32	82,1
Fikir belirtmeyenler	3	7,7
Toplam	39	100,0

Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcıların “Yaşlılara sunulan sosyal hizmetlerin diğer dezavantajlı kesimlere (kadın, çocuk ve engelli) kıyasla yeterliliği konusunda neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 4 kişi (%10,3) “Evet yaşlılara verilen hizmetler yeterlidir” demiş; 32 kişi (%82,1) ise “Hayır yaşlılara verilen hizmetler yeterli değildir” demiştir. Fikir belirtmeyen ise 3 kişi (%7,7) vardır. Yaşlılarla ilgili yapılan başka bir araştırmanın sonuçlarına göre ise, yaşlıların %25,2’si, belediyelerin yaşlılar için çalıştığını düşünmemektedir (Şentürk ve Ceylan, 2015: 212).

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplardan ayrıntılı olanlar şu şekildedir:

“Yaşlıya hizmet yeterli değildir. Engellilerin kaynaktan aldığı pay daha büyüktür. Yaşlının da artık dikkate alınması gerekmektedir” (K-1).

“Siyasi olarak farklı bir yerde duruyor olmama rağmen, mevcut hükümetin engellilerle ilgili politikalarını beğendiğimi ifade etmeliyim. Yaşlılara yönelik hizmetin de yetersiz olduğu kanaatindeyim” (K-4).

“Yaşlıya hizmet kesinlikle yetersizdir. Kadına daha çok önem veriliyor. Kadınların çalışmaması gerektiğini düşünüyorum” (K-12).

“Yaşlıya hizmet yetersizdir. Engellilere daha çok önem verilmektedir” (K-17).

“Sadece yaşlı değil, diğer alanlardaki hizmetleri de yetersiz buluyorum. Çünkü ülkemizde sosyal devlet anlayışı ile hareket edilmiyor ve üretilen projeler günü kurtarma odaklı gerçekleştiriliyor” (K-36).

Yaşlılara hizmette göz önünde bulundurulması gerekenler hakkında verilen cevaplar ise şu şekildedir:

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

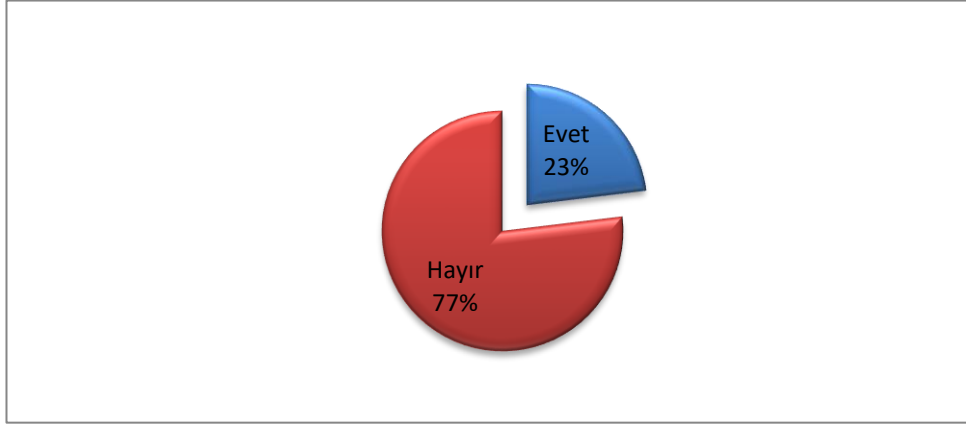
“Gelecek yıllardaki yaşlı oranı, huzurevi talep ve sayıları, genç nüfusun yaşlı bakımı konusundaki yaklaşım tarzının dikkate alınması ve yaşlı hizmetlerinin buna göre planlanması gerekmektedir” (K-7).

“Yaşlı hizmetleri planlanırken, yaşlı bireyin öncelikle ailesinden birilerinin olup olmadığı araştırılmalı, sonrasında yaşamının sağlıklı ve refah içerisinde olmasını sağlamak önemsenmelidir” (K-27).

“Her ilçenin kendine ait bir dokusu var. İstanbul’un her bölgesinin farklı olduğu gerçeğini unutmamak gerekir. Dolayısıyla hizmet götürürken her ilçenin kendi dokusuna göre hareket edilmelidir” (K-28).

“İnsanlık onuruna yakışır ve detaylı hizmetler sunulması gerektiğini düşünüyorum” (K-36).

Şekil 6. Aileden Birinin Bakımı İçin Huzurevini Tercih Etme Durumu

Şekil 6’den hareketle katılımcıların “Ailenizden birinin bakımı için huzurevini veya bakım rehabilitasyonu tercih eder misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 9 kişi (%23,1) “Evet ailemden birinin bakımı için huzurevini veya bakım rehabilitasyonu tercih ederim” demiştir. 30 kişi (%76,9) ise “Hayır ailemden birinin bakımı için huzurevini veya bakım rehabilitasyonu tercih etmem” demiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Huzurevleri Hakkındaki Düşünceleri

Huzurevleri Hakkındaki Düşünceler	Ortalama Sıralama
Yaşlılar için sosyalleşme	4,31
Sadece bakıma muhtaç yaşlılar için	3,97
Gerekli ve önemli kuruluş	3,44
Mali rant sağlayan kurumlar	1,73
Kültürel yapımıza aykırı	1,55

Tablo 10’dan hareketle katılımcıların “Huzurevleri hakkındaki

düşüncelerinizi önem derecesine göre sıralayınız” sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki bağlı tablolarda her bir madde için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Genel değerlendirme ise şu şekildedir. Katılımcıların bu soruyla ilgili -derece fark etmeksizin- en çok tercih ettikleri ifade %4,31 ile “Huzurevi yaşlılar için sosyalleşme alanıdır” ifadesidir. İkinci sırada %3,97 ile “Sadece bakıma muhtaç yaşlılar için tercih edilmelidir”, üçüncü sırada ise %3,44 ile “Huzurevleri gerekli ve önemli kuruluşlardır” ifadesidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bulguların Değerlendirilmesi

Bu araştırmada yerel yönetimlerde yaşlı farkındalığının hizmet verenlerde ne düzeyde olduğu ve bunun verilen hizmetlerin nitelik ve niceliğine yansımaları incelenmeye çalışılmıştır. Belediyeler tarafından yaşlılara yönelik olarak sunulan hizmetlerin ihtiyaca cevap verebilirliği tartışılmıştır. Araştırmanın nitelik ve yönelimi ile benzeşmesi, ele aldığı soruların benzer kapsamda olması nedeniyle Artan’ın 2011 yılında yayımlanan ‘Yeni Yerel Yönetim Yapılanmasında Sosyal Hizmetler: İstanbul Örneği’adlı doktora tezine sıklıkla atıf yapılmıştır.

İstanbul’da sosyal hizmetler, merkezi ve yerel yönetimlerin ilgili birimleri tarafından sunulmaktadır. Dağınık kurumsallaşma ilçe belediyelerinin kendi müdürlükleri arasında da söz konusudur. Sosyal hizmet görev ve sorumlulukları tek bir birim tarafından değil farklı müdürlükler tarafından yerine getirilmektedir (Artan, 2011: 298). Araştırmamız kapsamında bu durumun hala geçerliliğini koruduğu, hatta aynı belediye içinde hizmet tekrarları olduğu ve hizmetlerin standarttan uzak olduğu bilgisine ulaşılmıştır (K-32). Yaşlılıkla ilgili hizmetlerin bir standardı olmadığı gibi, hizmeti veren müdürlükler de ilçeden ilçeye farklılaşmaktadır.

Yerel yöneticilerin yaşlıya bakış açılarının değerlendirildiği bu araştırma kapsamında cevabını aradığımız *sorular*, ulaşılan bulgularla şu şekilde cevap bulmuştur:

- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerin yaşlıya bakış açıları nasıldır?*

Katılımcıların yaşlıya bakış açılarının -her ne kadar literatürdeki yaşlılık tanımlarına benzese de- kişiden kişiye önemli oranda farklılaştığı görülmüştür. Yaşlılık genel olarak ruhsal ve fiziksel olarak ileri bir evre bakıma muhtaçlık ve yalnızlık olarak tanımlanmıştır. Yaşlılığı ‘tecrübenin aydınlattığı güzel ve anlamlı bir dönem’ olarak tanımlayan katılımcıların da olduğu görülmüştür. Önceliklerin farklılaştığı günümüz modern toplumlarında, -literatürde son zamanlarda ağırlık kazanan ekonomik temelli değerlendirmelerde hiç yer almasa da- bu bakış açısına sahip olmanın yaşlılık farkındalığı bağlamında kayda değer olduğu düşünülmektedir.

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

Yaşlılık denildiğinde katılımcıların aklına gelen ilk üç kavramın benzeştiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaşlılık denildiğinde akıllarına gelen ilk üç kavram ‘Yalnızlık’ ‘Bilgelik’ ‘Bakıma muhtaçlık’ olarak sıralanmıştır. Özellikle yalnızlık kavramının seçilmesi, günümüz modern toplumlarında ortaya çıkan yaşlı yalnızlığı ile ilgili bir farkındalık olduğu izlenimini vermektedir.

- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerin yaşlıların ihtiyacı olduğunu düşündükleri konular nelerdir?*

Katılımcıların yaşlıların en çok ihtiyaç duydukları ilk üç konu tahminleri şu şekildedir: Birinci sırada ‘Sevgi ve şefkat’ konusudur. İkinci sırada ‘Sağlık-bakım’ konusudur. Üçüncü sırada ‘Sosyal hayata ihtiyaç’ konusudur. Katılımcıların yaşlıların ihtiyacı olduğunu düşündükleri konuların birbirine yakın ve benzerliğin yüksek olduğu görülmüştür.

Bir başka araştırmada ise bu konu yaşlılara sorulmuştur. Yaşlıların hayatlarını rahat ve güvenli sürdürebilmeleri için gerekli olan hususlar sorulduğunda alınan cevaplar şu şekildedir: Hastalandığında evde muayene ve tedavi edilmek, gelirinin artması, evde bakım hizmeti alabilmek, fiziksel çevrenin rahat hareket edebileceği şekilde düzenlenmesi, sosyal aktivite imkânlarının artırılması, oturduğu evin yaşanabilir hâle getirilmesi, psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi (Ceylan ve Şentürk, 2015, s. 207).

İki araştırmanın sonuçları birlikte değerlendirildiğinde ortaya şu tablo çıkmaktadır: Yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürlerin ağırlıklı olarak tercih ettikleri ‘Sevgi ve şefkat’ konusunu, yaşlı bireyler ihtiyaç sıralamasına bile almamışlardır. ‘Sağlık-bakım’ ve ‘Sosyal hayata ihtiyaç’ konuları ise hem müdürlerde hem de yaşlı bireylerde önemli ihtiyaç olarak görülmektedir.

- *İlçe belediyelerindeki yaşlı hizmetleri mevcut yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte midir?*

Belediyelerin yaşlılara sunduğu hizmetlerin ne olduğu sorulduğunda alınan cevaplar şöyledir: 17 kişi yaşlılara evde bakım ve diğer hizmetlerin olduğunu ifade etmiştir. 1 kişi çalıştığı ilçe belediyesine ait yaşlı hizmet merkezinin olduğunu ifade etmiştir. 5 kişi yaşlılara evde bakım hizmetinin verildiğini ifade etmiştir. 3 kişi yaşlılara hem huzurevi hem de evde bakım hizmetinin sunulduğunu ifade etmiştir. 6 kişi yaşlılara diğer hizmetlerin verildiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen diğer hizmetler şunlardır: Kültürel ve sosyal etkinlikler-geziler, Alzheimer merkezi, gündüz bakım rehabilitasyon, hasta bezi, hasta yatağı ve tekerlekli sandalye gibi sağlık ihtiyaçları, danışmanlık ve sosyal yardım, ev temizliği ve ziyaret, kuaförlük hizmetleri, yemek hizmetleri. 7 kişi ise belediyelerinde yaşlılara yönelik hiçbir hizmetin olmadığını söylemiştir.

Mevzuattaki serbestlik, farklı ve zengin içerikli uygulamaları da mümkün kılmıştır: Bazı ilçe belediyelerinde yalnız yaşayan yaşlılar için ‘sohbet ekipleri’

oluşturulmuş olup belirlenmiş yaşlılar haftalık olarak evlerinde ziyaret edilmekte ve onlarla sohbet edilmektedir.

Araştırma kapsamında ilçe belediyelerinde yaşlılara sunulan hizmetlerin ise sistematik olmadığı ve -mali imkânların el vermemesi gerekçe gösterilerek- son derece sınırlı sayıda kişiye ulaştırılabilir olduğu görülmüştür. Mevcut yaşlı hizmetlerinin bu haliyle yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap veremediği gözlemlenmiş, yakın gelecekte ise artan yaşlı nüfusa yetemeyeceği öngörülmüştür. Bunlara ek olarak sunulan hizmetlerin, düzenli olmadığı bilgisinin de önemli bir ayrıntı olduğu gözlerden kaçmamalıdır. Yaşlılara sunulan hizmetlerde yaşlıların 'bakıma muhtaç' olması temelinde hizmetlerin planlandığı, ilaveten yaşlılara yönelik hizmetlerin çoğunlukla yönetici tercihleri ve diğer belediyelerin uygulamaları ile şekillendiği de ulaşılan bilgiler arasındadır.

Aynı ilçe belediyesi içerisinde yer alan farklı müdürlüklerde benzer nitelikteki sosyal hizmetlerin mükerrer şekilde bir birinden kopuk olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Sosyal hizmetlerin yerleşmesi tartışmalarında kurumların birlikte hareket edememe ve yeterince organize olamamaları sonucunda ortaya çıkan mükerrer hizmet sunumunun, aynı belediye içerisinde farklı müdürlükler arasında yaşanması dikkat çekicidir.

- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürler huzurevleri konusunda ne düşünmektedir?*

Katılımcıların "Huzurevleri hakkındaki düşüncelerinizi önem derecesine göre sıralayınız" sorusuna verdikleri cevaplar ise şu şekildedir. Katılımcıların bu soruyla ilgili -derece fark etmeksizin- en çok tercih ettikleri ifade "Huzurevi yaşlılar için sosyalleşme alanıdır" ifadesidir. İkinci sırada "Sadece bakıma muhtaç yaşlılar için tercih edilmelidir", üçüncü sırada "Huzurevleri gerekli ve önemli kuruluşlardır" ifadesidir. Hiçbir katılımcı huzurevlerini kültürel yapıya aykırı görmemiştir. Yapılan istatistiki analiz sonucunda katılımcıların birbirine benzeşen cevaplar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların "Ailenizden birinin bakımı için huzurevini veya bakım rehabilitasyonu tercih eder misiniz?" sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir: 9 kişi "Evet ailemden birinin bakımı için huzurevini veya bakım rehabilitasyonu tercih ederim" demiştir. 30 kişi ise "Hayır ailemden birinin bakımı için huzurevini veya bakım rehabilitasyonu tercih etmem" şeklindedir.

İki soru birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların huzurevlerine yönelik olumlu görüşlerinin kendileri için ya da kendi ailelerinden birinin bakımı söz konusu olduğunda geçerli olmadığı görülmüştür. Kamu yönetiminin yerel kısmında hizmet verenlerin huzurevlerine yönelik -kendi hayatları bağlamında- çelişen fikirlerinin ayrı bir araştırmanın konusu olabileceği ve önemli verilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

- *İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürler sosyal hizmet konusunda yetkin midir?*

Sosyal hizmetin profesyonel olarak yapılabilmesinin yolu, nitelikli uzman personelle bu işin yapılmasıdır (Artan, 2011: 299). Katılımcıların eğitim durumuna baktığımızda yalnızca bir kişinin lise mezunu diğerlerinin ise üniversite ve üstü eğitim seviyesinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların mezun olduğu bölümler farklılaşmaktadır. Öne çıkan bölümler: İşletme ve Sosyal Hizmet bölümleridir. İlçe belediyelerinde sosyal hizmet mezunu nitelikli personel istihdamının bazı belediyelerde hiç olmadığı bazı belediyelerde ise yeterli seviyede olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %17,9'u sosyal hizmet bölümü mezunudur. Artan'ın (2011) İstanbulda benzer şekilde 39 ilçe belediyesindeki ilgili müdürlerle yapmış olduğu araştırmasında ise katılımcıların hiçbiri sosyal hizmet bölümü mezunu değildir. Aradan geçen 8 yılda kısmi bir iyileşmenin olduğu söylenebilir.

Araştırma bulguları ve dünya nüfusu bilgileri birlikte değerlendirildiğinde yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürlerde artan yaşlı nüfusa yönelik farkındalığın yok denecek seviyede olduğu söylenebilir.

Yaşlılara hizmetle sorumlu ve yetkili kılınan kurum ve kuruluşlara liyakate göre görevlendirme, yöneticilerde artan yaşlı nüfusla ilgili farkındalık ve ihtiyaca yönelik hizmet planlama ve uygulama beklenmektedir. Bu noktadan hareketle sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerden istenen ise, çalıştıkları alanla ilgili eğitim almış olmaları, yaşlılık konusunda bilgi sahibi olmaları ve teorik bilgilerini yaptıkları hizmetlere yansıtma olmalarıdır.

SONUÇ

İlçe belediyelerindeki yaşlı hizmetlerinin, yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamakta yeterli olmadığı, bunda yaşlı hizmetlerinden sorumlu müdürlerdeki farkındalığın düşük seviyede olmasının etken olduğu, artan yaşlı nüfus bağlamında ve yasal yetki- sorumluluklar çerçevesinde bu konunun yeniden ele alınması ve acil eylem planlarının hazırlanıp uygulamaya konulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Yaşlı ihtiyaçlarının da ancak ileriye görebilen ve toplumu okuyabilen ilgililerin bugünden hazırlayacağı/hazırlaması gereken politikalar ve uygulanabilir somut hizmetlerle karşılanabileceği düşünülmektedir.

Müdürlüklerin görev tanımlarında her ne kadar yasada olduğu gibi yaşlı vurgusu olsa da hizmet önceliklerini maddi yardım belirlemede ve herhangi bir yaşlı eğer maddi olarak yardıma ihtiyaç duyuyorsa yardım edilmektedir. Yaşlının maddi olmayan ancak hayatında ciddi anlamda eksikliğini duyduğu sosyal hayata ihtiyaç, iletişim kurma, çevresi tarafından kabul görme, bir işe-meşguliyyete sahip olma konularında araştırma bulgularından da hareketle sınırlı sayıda hizmet verildiği söylenebilir. Artan'ın (2011) araştırması da bu bulguları desteklemektedir.

İlçe belediyelerindeki hizmetlerin bazı farklılıklarla birlikte yine de belli

başlıklar altında toplanmış olduğu, huzurevi ve yaşlı bakımına yönelik hizmetlerin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bunda sınırlı mali kaynakların, mevcut alışkanlıkların, her statüde alan dışı personel istihdamının etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sonuçları bağlamında Türkiye’de mevcut yerel sosyal hizmetler düşünüldüğünde, hizmet çeşitliliğinin ve imkânlarının birçok değişken nedeniyle son derece sınırlı olduğu; talep etmeyen ve başvurmayan kişilere de hizmet ulaştırma konusunun (hak temelli sosyal hizmet) ise şimdilik ‘erken’ ve ‘üst seviye’ bir tartışma olduğu görülecektir. Yaşlılık konusunda belli bir seviyede farkındalık yaratılsa da gereken mali altyapı ve somut politikalar olmadan, yaşlı hizmetlerinin etkililiği tartışmaya açık olacaktır.

Uygulayıcılar için şu önerilerde bulunulabilir: İlçe belediyelerinde görev yapan sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerin mutlaka sosyal hizmet alanından gelmiş olmalarına dikkat edilmeli ve liyakate göre görevlendirilmiş olmaları gerekmektedir. Alandan gelen meslek elemanlarının sayıca artırılması ve bu elemanların saha incelemesi yaparak sosyal dokuyu tanınması sağlanmalıdır.

Artan yaşlı nüfus gerçeğinden hareketle, yaşlılara yönelik hizmetler anayasa ve diğer kanunların belirlemiş olduğu çerçevede planlanmalı ve ivedilikle uygulamaya geçirilmelidir. Bunun için de mali imkânlar zorlanarak araştırmalar yapılmalı, sahada yaşlılarla ilgili durum tespiti yapılmalı ve yaşlı ihtiyaçları iyi belirlenmeli, istatistiki veriler analiz edilmeli ve hem kurum içi hem de diğer kurumlarla iş birliği içerisinde değerlendirme yapılmalıdır.

Araştırmacılar için şu başlıklar önerilebilir: Bu araştırma İstanbul genelinde sosyal hizmetlerden sorumlu müdürlerle gerçekleştirilmiştir. İlaveten yaşlı nüfusun da belediye hizmetlerini değerlendirdiği çift yönlü bir araştırma yapılabilir. Araştırma kapsamında 39 ilçe belediyesi ile görüşülmüştür. İlçe belediyelerinde ‘büyükşehir tarafından yapıldığı’ gerekçesiyle birçok hizmetin verilmediği görülmüştür. Dolayısıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin de araştırmaya dâhil edildiği veya farklı büyükşehirlerin kıyaslandığı daha geniş kapsamlı çalışmalar da farklı sonuçlar için kapı aralayabilir.

KAYNAKLAR

- Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği.
- Artan, T. (2011). *Yeni yerel yönetim yapılanmasında sosyal hizmetler; İstanbul örneği* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balkır, Z. G. (2009). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Sosyal Güvenlik Hakkı Kapsamında Yaşlıların Korunması. M. N. Gacar (Ed.), *Adı Eylül Sağlık Bilimlerinde Yaşlılık*, İstanbul: Nobel Tıp, 539-568.

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE YAŞLI FARKINDALIĞI..

- Birinci, M. (2018). Sosyal Hizmet Örgütleri ve Yenilikçi Yaklaşımların Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2): 43-62.
- Ceylan, H. ve Şentürk, M. (Ed.), (2015). *İstanbul'da Yaşlanmak: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*. İstanbul: Açılım.
- Çağlar, T. (2014). Yaşlılık ve Sosyal Hizmet: Yaşam Destek Merkezi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2): 145-162.
- Çetin, S. (2010). Türkiye'de Kamu Yönetimi Reform Sürecinin Değerlendirilmesi: Aksayan ve İşleyen Yönler. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3): 23-38.
- Danış, M. Z. (2009). Türkiye'de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1): 67-83.
- Dölek, B. Ö. (2013). Gerontolojik ve Geriatrik Sosyal Hizmet. H. Acar, N. Negiz ve E. Akman (Ed.), *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, Ankara: Maya Akademi, 279-297.
- Er, D. (2009). Psiko-sosyal Açından Yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4: 138-140.
- Ergin, I. (2016). Yaşlı Sağlığı ve Sosyal Politikalarda Kamusal Destek Ne Durumda? Türkiye ve Dünyada Mevcut Durum. *Ege Tıp Dergisi*, 55(Ek Sayı): 12-18.
- Ersöz, H.Y. (2006). Sosyal Politika-Refah Devleti- Yerel Yönetimler İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan Kitabı*, 55(1), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Genç, Y. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Kamuda Sosyal Politika Dergisi*, (28): 60-67.
- Göka, E. (2018, 8 Nisan). Genç Kalmanın Yüceltilme Çağında Yaşlılık. *Yeni Şafak*.
- Göka, E. (2018, 15 Nisan). Yaşlılık Artık Bilgelik Manasına Gelmiyor. *Yeni Şafak*.
- Görpelioglu, S. (2009). Yaşlılık ve Getirdiği Sorunlar. M. N. Gacar (Ed.), *Adı Eylül Sağlık Bilimlerinde Yaşlılık*, İstanbul:Nobel Tıp, 21-28.
- <http://eyh.aile.gov.tr/> *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*, Ankara: EYH, (2007). (12.12.2018).
- <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat.html> (12.12.2018).
- <http://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-bakim-hizmetleri.html> (21.01.2019).
- <https://eyh.ailevecalisma.gov.tr/yerel-yonetimlere-ait-huzurevleri.html> (20.02.2019).
- <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/birlesmis-milletler-yasli-ilkeleri.html> (13.11.2017).
- <https://eyh.ailevecalisma.gov.tr/kuruluslarimiz-yasli> (11.03.2019).
- <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-kusaklarin-ayni-cati-altinda-yasadigi-bir-turkiye-istiyoruz/1397929> (21.02.2019).
- <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595> (11.03.2017).
- <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30699> (18.03.2019).
- https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (20.02.2018).

- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2022.doc> (25.09.2018).
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> (25.09.2018).
- <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf> (25.09.2018).
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm> (25.09.2018).
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (25.09.2018).
- <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en> (11.11.2017).
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1): 29-38.
- Kalaycı, I. ve Özkul, M. (2017). Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(18), 90-110.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Akademik.
- Karakuş, B. (2019). Türkiye’de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Dışındaki Kurumların Yaşlı Hizmetleri ve Bu Hizmetlere İlişkin Mevzuat Durumu. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Nika, 307-343.
- Kesgin, B. (2013). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*, İstanbul: Açılım.
- Kesgin, B. (2016a). Sosyal Hizmetin Yerelleşmesi ve Sosyal Hizmette Yerel Yönetimlerin Artan Rolü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(4): 319-340.
- Kesgin, B. (2016b). Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımda Büyükşehir Belediyeleri İle İlçe Belediyeleri Arasında Nasıl Bir Dağılım Yapılabilir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3): 447-462.
- Koçak, O., Arslan, H. ve Eti, S. (2017). Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları ve Pendik Belediyesi Örneği. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 119-144.
- Onur, B. (2014). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. İstanbul: İmge.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özmete, E. (2019). Yeni Yüzyılda Yaşlanma İçin Gündem: Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika, 11-29.
- Sayar, K. (2018). *İnsanlık Hali Programı*. TRT Haber Televizyonu, İstanbul, 24 Kasım.
- TÜİK (2014): İstatistiklerle Yaşlılar, 2014. http://tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=265 (11.03.2019).
- Ünal, F. ve Cantürk, C. (2014). Yerel Yönetimler ve Sosyal Politikalar: Sosyal Belediyecilik. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 49(2): 31-49.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal hizmete Giriş*. Ankara: Nika.

Makale türü: Araştırma

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISI, PSIKOLOJİK DAYANIKLILIKLARI VE DEPRESYON DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ*

Arzu TAMBULUT

İstanbul Aydın Üniversitesi, SBF, Psikoloji Bölümü, Bakırköy-İstanbul arzutambulut@gmail.com,
ORCID:0000-0002-2840-7211

Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

İstanbul Aydın Üniversitesi, SBF, Psikoloji Bölümü, Bakırköy- İstanbul engineker@aydin.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-9316-7026

■ **Öz** Bu araştırmada, bakıcı annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, psikolojik dayanıklılıkları ve depresyon düzeylerinin demografik değişkenler ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı 0-6 yaş çocuklara hizmet veren kuruluşlarda çalışmakta olan bakıcı anneler ile yapılmış olup, örneklem olarak yalnızca 0-6 yaşa hizmet veren kuruluşlardaki bakıcı anneler alınmıştır. Araştırmaya 115 bakıcı anne katılmış, veri toplama aracı olarak, Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri kullanılmıştır. Verilerin analizinde, t testi, tek yön varyans analizi, pearson korelasyon analizi, spearman rho analizi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; bakıcı annelerin; yaşları arttıkça eğitim düzeylerinin, gelir seviyelerinin ve depresyon düzeylerinin azaldığı, eğitim düzeyi arttıkça çocuk sahibi olma oranının, bakıcı annelikte çalışma süresinin ve ERKA'nın "rol dengeleme" alt boyut puanlarının azaldığı, ayrıca eğitim düzeyi arttıkça gelir seviyesi ve depresyon puanlarının arttığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kurum bakımı, kendilik algısı, psikolojik dayanıklılık, depresyon

Investigating The Relationship Between Self-Perception of Parental Role, Psychological Resilience and Depression Levels of Caregivers with Demographic Variables

■ **Abstract** This research investigated the relationship between the demographic variables and the self-perception of the parental role, psychological resilience as well as the depression level of the caregivers. This study is conducted with the caregivers working in Institutions homes under the Istanbul Provincial Directorate of Family and Social Policies(IASPIM) which provides care services for the children ages between 0-6 . Especially the subjects of this study were chosen within the caregivers working in these institution homes who provides care services only for 0-6 years old children. For this study 115 caregivers were interviewed. As data collection tools, Demographic Information Form, Self-Perception Scale for The Parental Role, Psychological Resilience Scale for Adults and Beck Depression Scale were used. The collected data was analyzed by using a t-test, one-way variance analysis, pearson correlation analysis and spearman rho analysis. On the Basis of this analysis it is concluded that; As the age of Caregiver increases, the education, income and depression levels decrease. While the education level increases and the rate of having children, the length of

* Bu makale; "Kurum Bakımı Hizmeti Veren Bakıcı Annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Psikolojik Dayanıklılık ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" tez çalışmasından türetilmiştir.

work as a caregivers and ERKA's "Role Balancing" – subscale scores decrease while the depression level increases.

Key Words: institutional care home, self-perception, psychological resilience, depression

GİRİŞ

Tarih boyunca, kimsesiz ve korunma ihtiyacı içinde bulunan çocukların toplumun çeşitli örgütleri tarafından korunmaya ve desteklenmeye çalışıldığı bilinmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların korunmaları ve bakımları devletin temel görev ve sorumluluk alanlarından. Ülkemizde 2005 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Kanunu ile çocukların korunması için devletin birçok kurumuna görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bu kanunla; anne babanın veya bakacak kimsenin olmaması, ihmal, istismar, kötü muamele, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, suça sürüklenme, suçun mağduru olma, çocuk yaşta evlendirilme gibi çocuğun büyüme ve gelişmesini olumsuz etkileyecek durumlarda devletin çocuğu destekleyecek ve koruyacak önlemler alması öngörülmüştür. Çocukların karşılaştıkları bu olumsuz süreçlerde son çare olarak kurumsal bakıma alınması düşünülmüş olup, ailesi ve çevresinde bakılıp yetiştirilme imkanı olmayan çocuklar için kurum bakımına alınmaları zorunluluk olarak ifade edilmiştir.

Kurum bakımında kalan çocuklar, aralarında kan bağı olmayan diğer çocuklarla birlikte yaşamakta ve kendileriyle herhangi bir yakınlığı bulunmayan yetişkin bireyler tarafından bakılmaktadır (Şenocak, 2006, 180-181). Bakım personeli/bakıcı anne olarak tanımlanan bu yetişkin bireyler; terk edilen, istenmeyen, ihmal ve istismara maruz kalan bu çocukların kurum bakımında kaldığı süreç içerisinde yakın temas ve ilişki içerisinde oldukları temel kişilerdir. Bakıcı annelerden, kurumun ve çevrenin beklentileri yüksektir. Bu nedenle bakıcı annelerin sürekli devam eden istek ve motivasyon ile çalışmaları önemli bir unsur olup çocuk yetiştirmeye ilişkin yeterlilikleri, kişisel özellikleri ve zor durumlar karşısındaki psikolojik sağlıklarını korumaları önemli olmaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada bakıcı annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları, psikolojik dayanıklılıkları ve depresyon düzeylerinin demografik değişkenler ile ilişkisine bakılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çocuklar, çeşitli aile içi sorunlar, yoksulluk, anne babanın ölümü, anne babada ki yetersizlikler, anne babanın terki, ihmal veya istismara maruz bırakılması, evlilik dışı doğum sonucu terk gibi çeşitli nedenlerle ve anne babanın yetersiz kaldığı durumlarda korumasız hale gelebilmektedir. Bu durumda devlet tarafından koruma altına alınan çocuklar farklı bakım yöntemleri ile yetiştirilmektedir (Şimşek, Erol, Öztop ve Özcan, 2008: 236).

Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) kapsamında çocuğun korunma ihtiyacı içinde olduğunun tespiti durumunda çocuğa çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Aile ve çocuğun yaşadığı kriz durumlarına çözüm olması için sunulan bu hizmetler, profesyonel hizmetlerdir (Gelmez, 2019: 38). Ülkemizde bu hizmetler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü yönetim ve denetiminde yürütülmektedir.

Koruma ve bakım altına alınan çocuklar, aralarında kan bağı olmayan diğer çocuklarla birlikte yaşamakta ve kendileriyle herhangi bir yakınlığı bulunmayan yetişkin bireyler tarafından bakılmaktadır (Şenocak, 2006, 180-181). Kurum bakımı modeli olarak tanımlanan bu bakım modelinde, çocuklara bakım hizmeti “bakıcı anne/bakım personeli” olarak adlandırılan personeller tarafından verilmektedir.

05.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğinde bakım elemanı/bakıcı anne; çocukların gelişiminden ve bakımından sorumlu olan kişi olarak tanımlanmıştır (www.ailevecalisma.gov.tr, 26.05.2019).

Koruma ve bakım altındaki çocukların gelişimsel sürecinde önemli bir rol üstlenen bakıcı annelerin psikolojik durumları güçlü ve zayıf yönleri bu işi yürütürken önemli olmaktadır. Bu nedenle bakıcı annelerin ebeveyn olarak kendilerini nasıl algıladıkları, psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile depresyon düzeyleri araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir.

Kendilik Algısı ve Ebeveyn Rolü

Kişinin kendisi hakkındaki bakış açısı olan kendilik algısı; diğer kişilerden aldığı geri bildirimler, atıflar ve pekiştirmelerin yanı sıra, tecrübelerini ve çevreyi yorumlaması ile biçimlenir. Kişi bu biçimlemeler ile kendisi hakkında olumlu ya da olumsuz algı oluşturur. Kendisini olumlu algılayan kişilerin değerlilik duygusu ve özgüvenleri güçlü, diğer insanlarla kurulan ilişkilerde ve sosyalleşmede aktif olup yeni durumlar ve olaylar karşısında uyum sağlama kapasiteleri yüksektir (Odacı ve Çelik Berber, 2017: 220).

Ebeveyn rolünün temelini kendilik algısı oluşturur. Kendilik algısı ebeveynin benlik duygusunu, çocuk yetiştirme tutum ve davranışları ile etkinliklerini şekillendirir (Güler ve Yetim, 2008: 35). Ebeveynlerin kişilik özellikleri çocuğun kendilik algısını etkileyen önemli bir unsurdur. Bu özellikler yalnızca çocuğun davranışları üzerinde etkili olmayıp aynı zamanda onun yetişkinlik özelliklerini de belirler. Kısaca ebeveynin kişilik özellikleri, ebeveynlik rolünü doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir (Ülker, 2016: 32).

Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık, son otuz yılda bilimsel anlamda dikkat çeken ve giderek önem kazanan bir kavram olmuştur (Meulena, vd., 2019: 120). Pozitif psikolojinin bir kavramı olan psikolojik dayanıklılık, psikolojik anlamda kişileri neyin olumsuz etkilediğinden çok, neyin sağlıklı tuttuğuna önem vermiştir (Ofas, 2017: 42).

Psikolojik dayanıklılık, bireyin belirsizlik, engel, vb. birden fazla durumla başa çıkması ve başarılı olma yeteneği şeklinde görülmektedir. Psikolojik dayanıklılık pozitif örgütsel davranış olarak değerlendirildiğinde ise, çatışmalar, terslikler, olumsuz gelişmeler ve başarısızlıklar karşısında yeniden kendini toplama kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik dayanıklılık dinamik bir süreç olup, kişinin yaşadığı zorlu yaşam olayları veya travmatik deneyimlerle baş ederek, yeterlilik geliştirmesini ve yeniden uyum sağlaması sürecini içerir (Çetin ve Basım, 2011: 83; Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009: 83). Tanımda da görüldüğü gibi psikolojik dayanıklılık, kişilerin olumsuz durumlar karşısında yaşamına yeniden devam edebilme kapasitesi ve gücü olarak ifade edilmektedir.

Bireyin zorlayıcı ve stres yaratan durumlarla mücadele ederek yeniden toparlanma gücü olarak ifade edilen psikolojik dayanıklılık, ebeveynler için baş etmeye çalıştıkları zor durumlardan güçlenerek çıkmalarını ifade eder. Psikolojik dayanıklılık ebeveynler için koruyucu bir faktör olup günlük yaşamın getirdiği stresten doğan depresyona ve kaygıya karşı koruyucudur (Aydın ve Aslantürk Egin, 2018: 171).

Yapılan literatür incelemesinde son yıllarda psikolojik dayanıklılık ile ilgili çok sayıda araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Çetinkaya Büyükbodur (2018) tarafından Ankara, İstanbul ve İzmir’de çeşitli sosyal hizmet alanlarında çalışan 221 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan çalışmada psikolojik dayanıklılık ve ikincil travmatik stresi incelenmiştir. Araştırma sonucunda; sosyal hizmet uzmanlarının eğitim düzeyleri ile Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin (YPDÖ) alt boyutları olan kendilik algısı, gelecek algısı ve sosyal yeterlilik boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Yüksek lisans düzeyinde eğitimi olan sosyal hizmet uzmanlarının YPDÖ toplam puanları ve bu üç alt boyuttaki toplam puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiş, buradan eğitim düzeyinin psikolojik dayanıklılığı artırdığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca psikososyal desteğe ihtiyaç duyan sosyal hizmet uzmanlarının YPDÖ’nün aile uyumu ve sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar alt boyutundan daha düşük puan aldıkları bulunmuştur. Bunların yanı sıra sosyal hizmet uzmanlarının vaka yükü artışı ile algıladıkları psikososyal zorluk durumunun artışı psikolojik dayanıklılık puanlarında azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir.

Genç (2019) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının psikolojik dayanıklılıkları ve baş etme tarzları ele alınmıştır. 108 meslek elemanı ile yapılan çalışmada; katılımcıların psikolojik dayanıklılık ölçek puanları orta düzeyde bulunmuştur. Demografik özellikleri içeren; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, çalışma süresi, takip edilen dosya sayısı gibi değişkenlerle psikolojik dayanıklılık ölçek puanları arasında ilişki bulunmamıştır. Çalışanların buldukları alanda, kurumdan kaynaklı güçlükler yaşadıkları ve bu güçlüklerle bireysel yöntemlerle çözüm buldukları belirlenmiştir. Ayrıca Başa Çıkma Stratejilerinin alt boyutları olan; planlama, kabullenme ve yeniden yorumlama alt boyutları ile psikolojik dayanıklılık ölçek toplam puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Depresyon

Tüm dünyada sık gözlenen bir ruh sağlığı sorunu olan depresyon, bireysel ve toplumsal bir sorundur. Depresyonda ki kişi kendisi ve yakın çevresinin yanı sıra, sosyal ve ekonomik bakımdan toplumsal olumsuzluklara neden olur. Depresyon bireyin yaratıcılığını, işlevselliğini, işini, yaşamdan doyum almasını etkileyerek mutluluğunu engeller (Karakurt, 2018: 3)

Çökkünlük olarak ta ifade edilen depresyon, derin üzüntülü ve bunaltılı duygu durumun yanı sıra, küçüklük, değersizlik, isteksizlik, güçsüzlük karamsarlık, konuşma, düşünme ve fiziksel hareketlerde yavaşlama ile ortaya çıkan duygu ve düşünceleri etkileyen bir sendromdur (Öztürk ve Uluşahin, 2016: 264).

Depresyonda; cinsiyet, aile yüküsü, tıbbi hastalık, stresli yaşam olayları, yetersiz anne baba bakımı, erken dönem olumsuz yaşam deneyimleri, çocuk doğurma, çocuklukta taciz, ebeveyn kaybı, bağımlı ve obsesif kişilik özellikleri ve sosyal destek azlığı gibi çeşitli risk faktörleri öncül olabilmektedir. Kadınlarda depresyon görülme oranının erkeklere göre iki kat fazla olduğu yapılan tüm araştırmalarda ortaya konmuştur (Ünal, vd., 2002: 9; www.istanbulsaglik.gov.tr, 18.06.2019).

Amaç ve Önem

Bu araştırma ile devlet koruması ve bakımı altında bulunan 0-6 yaş çocuklara annelik görevini yerine getirmekte olan bakıcı annelerin yaptıkları işin etkisi ve sonuçları doğrultusunda psikolojik durumlarında yaşanan değişikliklere ışık tutmak amaçlanmaktadır.

Toplumun dezavantajlı grubunu oluşturan ailelerden ve zorlu yaşam olaylarından dolayı kurumsal bakım altında bulunan çocukların, biyolojik anneleri olmadıkları halde her türlü bakım ve sorumluluğunu alan bakıcı annelerin ebeveyn olarak kendilerini nasıl algıladıklarının, psikolojik dayanıklılıklarının ve depresyon durumlarının ilişkili olduğu düşünüldüğünden, ebeveynlerinden yoksun, devlet

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

bakımında olan bir çocuğun en önemli gelişim evresi olan 0-6 yaş döneminde bakıcı anne olarak çalışan kadınların psikolojik durumlarına ilişkin veriler önem arz etmektedir. Bu nedenle araştırmanın; koruma altında olup bakım kuruluşunda yaşamakta olan çocuklara bakım veren annelerin psikolojik ve demografik özelliklerinin değerlendirilmesi ve böylece hizmetin kalitesinin artırılmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de bakıcı annelere ilişkin yapılmış çalışmaların sınırlı olması nedeni ile alana ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hipotezler

H: 1- Bakıcı annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, demografik özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir.

H: 2- Bakıcı annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri, demografik özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. .

H: 3- Bakıcı annelerin depresyon düzeyleri, demografik özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı 0-6 Yaş çocuklara hizmet veren bakıcı anneler olup, örneklemimizi İstanbul’da yalnızca 0-6 yaşa hizmet veren Kocamustafapaşa Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ve Göztepe Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü’nde görevli bakıcı anneler oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem (Arık,1998: 266) yöntemi ile belirlenmiş olan örneklemimizde toplam sayısı 115 kişi olup, araştırma kapsamında bütün örnekleme ulaşılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verilerinin toplanması sırasında, “Demografik Bilgi Formu”, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (Güler ve Yetim, 2008), “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (Basım ve Çetin, 2011) ve Beck Depresyon Envanteri (Hisli, 1989) kullanılmıştır. Veriler SPSS 23.00 paket programı ile analiz edilmiştir. Demografik değişkenler için frekans dağılımı analizi, ölçek sonuçlarının normal dağılım gösterip göstermediklerini belirlemek için basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) katsayıları hesaplanmış, ölçeklerin alt boyutlarında elde edilen puan ortalamaları arasındaki farklar bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi ile (One Way ANOVA) hesaplanmış ve demografik özellikleri ile ölçeklerin sonuçları sürekli değişkenler için pearson korelasyon analizi, kategorik değişkenler için spearman rho analizi ile tespit edilmiştir.

BULGULAR

Çizelge 1: Katılımcıların Yaş, Çocuk Sayısı, Bakıcı Annelikteki Çalışma Süreleri Ortalamaları

	N	μ	SS	Minimum	Maksimum
Yaş	115	38,53	7,8	23	53
Çocuk Sayısı	115	1,54	1,05	0	4
Bakıcı Annelikteki Çalışma Süresi (Ay)	115	100,94	46,62	6	240

Çizelge 1’de gösterildiği üzere çalışmaya katılan bakıcı annelerin yaş ortalaması 38,53 olup en genci 23 yaşında, en yaşlısı ise 53 yaşındadır. Bakıcı annelerin kendi sahip oldukları çocuk sayısı ortalaması 1,54 iken hiç çocuğu olmayandan, 4 çocuk sahibi olana değin ranjı bulunmaktadır. Katılımcıların bakıcı annelikte çalışma sürelerinin ortalaması 100,94 ay olmakla mesleki kıdemleri 6 aydan 240 aya kadar değişiklik göstermektedir.

Çizelge 2: Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

	N	%
İlkokul Mezunu	7	6,1
Ortaokul Mezunu	18	15,7
Lise Mezunu	63	54,8
Önlisans Mezunu	18	15,7
Lisans Mezunu	9	7,8

Katılımcıların eğitim düzeylerine ilişkin dağılımına bakıldığında (Çizelge 2), %6,1’in ilkokul mezunu, %15,7’sinin ortaokul mezunu, %54,8’inin lise mezunu, %15,7’sinin önlisans mezunu ve %7,8’inin lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Çizelge 3: Katılımcıların Medeni Durumları

	N	%
Bekar	19	16,5
Boşanmış	9	7,8
İlişki İçinde	1	0,9
Evli	86	74,8

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin dağılımına bakıldığında (Çizelge 3) katılımcıların %16,5'nin bekar olduğu, %7,8'inin boşanmış olduğu, %0,9'unun ilişkisinin bulunduğu ve %74,8'inin evli oldukları bulunmuştur.

Çizelge 4: Katılımcıların Çocuklarının Olması ve Bu Durumun İşe Olumlu Yansıması

	N	%	Anneliğin İşe Olumlu Yansıması					
			Evet (N)	Evet (%)	Hayır (N)	Hayır (%)	Emin Değilim (N)	Emin Değilim (%)
Evet	93	80,9	75	80,6	12	12,9	6	6,5
Hayır	22	19,1	NA	NA	NA	NA	NA	NA

Katılımcıların çocuk sahibi olup olmadıkları ve anneliğin yaptıkları işe yansımalarının dağılımına bakıldığında (Çizelge 4), %80,9'unun çocuk sahibi olduğu, %19,1'inin çocuğunun olmadığı bulunmuştur. Çocuk sahibi olan katılımcıların %80,6'sının bu durumun işlerine olumlu yansıdığını, %12,9'unun bu durumun işlerine olumlu yansımadığını ve %6,5'inin bu durumun işe olumlu yansıması konusunda emin olmadıklarını beyan etmiştir.

Çizelge 5: Katılımcıların Hane Halkı Gelir Düzeyleri

	N	%
2500-3500 TL	33	28,7
3500-4500 TL	42	36,5
4500-5500 TL	22	19,1
5500 TL ve Üstü	18	15,7

Katılımcıların hane halkı gelir dağılımlarına bakıldığında (Çizelge 5) %28,7'sinin aylık gelirinin 2500-3500 TL arasında olduğu, %36,5'nin aylık gelirinin 3500-4500 TL arasında olduğu, %19,1'inin aylık gelirinin 4500-5500 TL arasında olduğu ve %15,7'sinin aylık gelirinin 5500 TL ve üstünde olduğu bulunmuştur.

Çizelge 6: Ücret Memnuniyeti

	N	%
Evet	5	4,3
Hayır	110	95,7

Katılımcıların mevcut iş nedeniyle aylık olarak kazançlarından memnuniyetlerinin dağılımına bakıldığında (Çizelge 6) %95,7'sinin mevcut işten elde ettikleri geliri yetersiz bulurken, %4,3'ünün kazançlarını yeterli bulduğunu görülmüştür.

Çizelge 7: Katılımcıların Mevcut İşlerinin Annelik Düşüncelerine Etkisi

	N	%
Olumlu	101	87,8
Kararsız	7	6,1
Olumsuz	7	6,1

Katılımcıların bakıcı annelik rollerinin annelik düşüncelerine etkisi dağılımı Çizelge 7’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %87,8’i mevcut işteki bakıcı annelik rolünün kişisel yaşamlarındaki annelik rolüne olumlu yansıdığını belirtirken, %6,1’inin kararsız olduğu, %6,1’i ise olumsuz yansımaların bulunduğunu ifade etmiştir.

Çizelge 8: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA) Sonuçları

	N	Minim um	Maksimum	μ	SS	Skewness	Kurtosis
ERKA Rol Doyumu	115	7,00	19,00	14,23	2,31	-,661	,901
ERKA Yeterlilik	115	10,00	28,00	20,11	3,71	-,478	,473
ERKA Yatırım	115	5,00	20,00	11,85	3,27	,251	-,091
ERKA Rol Dengeleme	115	5,00	20,00	14,64	3,68	-,246	-,650

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ile ilişkili olarak katılımcılardan elde edilen puan dağılımlarına bakıldığında (Çizelge 8) “Rol Doyumu” alt boyutunda katılımcıların ortalama puanı 14,23, “Yeterlilik” alt boyutunda ortalama puan 20,11, “Yatırım” alt boyutunda ortalama puan 11,85, “Rol Dengeleme” alt boyutunda ortalama puan 14,64 olarak hesaplanmıştır. Tüm alt boyutlarda basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) katsayılarına bakıldığında Tabachnick ve Fidell (2015)’e göre verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

Çizelge 9: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) Sonuçları

	N	Minimum	Maksimum	μ	SS	Skewness	Kurtosis
YPDÖ Yapısal Stil	110	9,00	20,00	16,08	3,02	-,309	-,874
YPDÖ Gelecek Algısı	110	7,00	20,00	16,83	3,30	-,955	,410
YPDÖ Aile Uyum	110	14,00	30,00	25,98	3,92	-,910	,220
YPDÖ	110	17,00	30,00	26,58	3,48	-,868	-,057

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

Kendilik Algısı							
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	110	12,00	30,00	23,91	4,64	-,642	-,278
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	110	20,00	35,00	31,22	3,45	-,995	,905

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) ile ilişkili olarak katılımcılardan elde edilen puan dağılımlarına bakıldığında (Çizelge 9) YPDÖ'nün normallik testi için hesaplanan basıklık (kurtosis) çarpıklık (skewness) katsayılarının -1 - +1 aralığından yüksek olması nedeniyle Tabachnick ve Fidell (2015)'e göre bu ölçekten elde edilen puanların normal dağılmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, ölçeği cevaplayan katılımcılar arasında uç değerlere sahip olanların belirlenmesi amacıyla ölçekten elde edilen puanlar önce z-skor'a dönüştürülmüş ardından uç değere sahip olduğu belirlenen 5 katılımcının (katılımcı no: 20, 79, 83, 98 ve 114) anketleri iptal edilmiştir. Tekrarlanan normallik testi sonucunda puanların normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. "Yapısal Stil" alt boyutunda katılımcıların ortalama puanı 16,08, "Gelecek Algısı" alt boyutunda ortalama puan 16,83, "Aile Uyumu" alt boyutunda ortalama puan 25,98 "Kendilik Algısı" alt boyutunda ortalama puan 26,58, "Sosyal Yeterlilik" alt boyutunda ortalama puan 23,91, "Sosyal Kaynaklar" alt boyutunda ortalama puan 31,22 olarak hesaplanmıştır. Tüm alt boyutlarda basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) katsayılarının Tabachnick ve Fidell (2015)'e göre normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

Çizelge 10: Beck Depresyon Envanteri Sonuçları

	N	Minimum	Maximum	μ	SS	Skewness	Kurtosis
Beck Toplam	110	,00	26,00	8,27	5,55	,649	,133

Beck Depresyon Envanteri ile ilişkili olarak katılımcılardan elde edilen puan dağılımlarına bakıldığında (Çizelge 10), Beck Depresyon Envanteri'nin normallik testi için hesaplanan basıklık (kurtosis) çarpıklık (skewness) katsayılarının -1 - +1 aralığından yüksek olması nedeniyle Tabachnick ve Fidell (2015)'e göre bu ölçekten elde edilen puanların normal dağılmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, ölçeği cevaplayan katılımcılar arasında uç değerlere sahip olanların belirlenmesi amacıyla ölçekten elde edilen puanlar önce z-skor'a dönüştürülmüş ardından uç değere sahip olduğu belirlenen 5 katılımcının (katılımcı no: 20, 79, 83, 98 ve 114) anketleri iptal edilmiştir. Tekrarlanan normallik testi sonucunda puanların normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre Beck Depresyon Envanteri'nden elde edilen puanların ortalaması 8,27 iken basıklık (kurtosis) katsayısı .133 olarak ve çarpıklık (skewness) katsayısı .649 olarak hesaplanmış

Arzu TAMBULUT ve Engin EKER

olmakla Tabachnick ve Fidell (2015)'e göre verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

Çizelge 11: Yaş Kategorisi

	N	%
0-40 Yaş	59	53,6
41 ve Üstü Yaş	51	46,4

Bakıcı annelerin yaşlarının kendilik algısı, psikolojik dayanıklılık ve depresyon düzeylerine etkisinin belirlenebilmesi için öncelikle yaşların dağılımı incelenmiş, ortanca değer (mod) olarak 40 yaş tespit edilmiştir. Buna göre katılımcılar 40 yaşa kadar birinci grup olarak, 41 yaş ve sonrası ise ikinci grup olarak kodlanmıştır (Çizelge 10). Bu yöntemle yaş iki gruba ayrılmış olmakla gruplar arası farklılıklar bağımsız örneklem t-testi ile hesaplanmıştır (Çizelge 11).

Çizelge 12: Yaşa Göre Kendilik Algısı, Psikolojik Dayanıklılık ve Depresyon Skorları Farkları

	0-40 Yaş			41 ve Üstü Yaş			T	p
	N	μ	SS	N	μ	SS		
ERKA Rol Doyumu	59	14,12	2,41	51	14,31	2,28	-.433	.666
ERKA Yeterlilik	59	19,88	3,41	51	20,31	4,14	-.600	.550
ERKA Yatırım	59	12,15	3,41	51	11,53	3,15	.990	.324
ERKA Rol Dengeleme	59	14,12	3,74	51	15,20	3,57	-1,539	.127
YPDÖ Yapısal Stil	59	15,92	3,15	51	16,27	2,88	-.620	.537
YPDÖ Gelecek Algısı	59	16,66	3,27	51	17,02	3,37	-.566	.573
YPDÖ Aile Uyumu	59	25,63	4,35	51	26,39	3,35	-1,021	.310
YPDÖ Kendilik Algısı	59	26,20	3,86	51	27,02	2,96	-1,230	.221
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	59	23,86	4,63	51	23,96	4,71	-.108	.914
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	59	31,02	3,38	51	31,45	3,55	-.656	.513
Beck Toplam	59	9,14	5,89	51	7,27	5,00	1,771	.079

Katılımcıların yaşları ile Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA)'nin "Rol Doyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir. ($t(110) = -.433$, $p = .666$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 14,12 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 14,31 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile ERKA'nın "Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = -$

.600, $p=.550$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 19,88 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 20,31 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile ERKA'nın "Yatırım" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= .990$, $p=.324$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 12,15 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 15,20 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile ERKA'nın "Rol Dengeleme" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -1,539$, $p=.127$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 14,12 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 15,20 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ)'nün "Yapısal Stil" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -.620$, $p=.537$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 15,92 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 16,27 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile YPDÖ'nün "Gelecek Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -.566$, $p=.573$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 16,66 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 17,02 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile YPDÖ'nün "Aile Uyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -1,021$, $p=.310$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 25,63 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 26,39 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile YPDÖ'nün "Kendilik Algıları" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -1,230$, $p=.221$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 26,20 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 27,02 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile YPDÖ'nün "Sosyal Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -.1081$, $p=.914$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 23,86 ($ss=4,63$) iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 23,96 ($ss=4,71$) olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile YPDÖ'nün "Sosyal Kaynaklar" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir

Arzu TAMBULUT ve Engin EKER

($t(110) = -.656, p = .513$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 31,02 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 31,45 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile Beck Depresyon Envanteri'nden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = 1,771, p = .079$). 40 yaştan genç olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 9,14 iken 41 yaş ve üstünde olan katılımcıların ortalamaları 7,27 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 13: Eğitim Düzeyine Göre Kendilik Algısı, Psikolojik Dayanıklılık ve Depresyon Skorları Farkları

		N	μ	SS	F	Sig.
ERKA Rol Doyumu	İlkokul Mezunu	7	14,71	1,98	1,091	.365
	Ortaokul Mezunu	18	13,94	2,55		
	Lise Mezunu	60	14,48	2,09		
	Ön Lisans Mezunu	16	14,00	2,71		
	Lisans Mezunu	9	12,89	3,06		
ERKA Yeterlilik	İlkokul Mezunu	7	17,29	6,16	1,570	.188
	Ortaokul Mezunu	18	20,56	4,40		
	Lise Mezunu	60	20,30	2,95		
	Ön Lisans Mezunu	16	20,75	4,73		
	Lisans Mezunu	9	18,67	2,40		
ERKA Yatırım	İlkokul Mezunu	7	11,71	4,07	.272	.896
	Ortaokul Mezunu	18	11,39	2,85		
	Lise Mezunu	60	11,80	3,50		
	Ön Lisans Mezunu	16	12,50	3,41		
	Lisans Mezunu	9	12,22	2,11		
ERKA Rol Dengeleme	İlkokul Mezunu	7	17,71	3,25	2,920	.025
	Ortaokul Mezunu	18	16,00	3,56		
	Lise Mezunu	60	14,10	3,38		
	Ön Lisans Mezunu	16	14,69	4,22		
	Lisans Mezunu	9	12,78	3,73		
YPDÖ Yapısal Stil	İlkokul Mezunu	7	14,86	2,79	1,202	.314
	Ortaokul Mezunu	18	15,28	2,32		
	Lise Mezunu	60	16,22	3,29		
	Ön Lisans Mezunu	16	17,19	2,10		
	Lisans Mezunu	9	15,78	3,70		

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

	İlkokul Mezunu	7	18,14	2,41		
YPDÖ Gelecek Algısı	Ortaokul Mezunu	18	17,28	3,46		
	Lise Mezunu	60	16,03	3,43	2,243	.069
	Ön Lisans Mezunu	16	18,31	2,24		
	Lisans Mezunu	9	17,56	3,28		
	İlkokul Mezunu	7	28,00	2,58		
YPDÖ Aile Uyumunu	Ortaokul Mezunu	18	26,61	3,65		
	Lise Mezunu	60	25,63	3,87	.949	.439
	Ön Lisans Mezunu	16	26,38	3,76		
	Lisans Mezunu	9	24,78	5,65		
	İlkokul Mezunu	7	27,14	2,34		
YPDÖ Kendilik Algısı	Ortaokul Mezunu	18	27,28	3,29		
	Lise Mezunu	60	25,92	3,82	1,863	.122
	Ön Lisans Mezunu	16	28,31	1,82		
	Lisans Mezunu	9	26,11	3,62		
	İlkokul Mezunu	7	22,00	3,00		
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	Ortaokul Mezunu	18	23,83	5,06		
	Lise Mezunu	60	24,00	4,77	.601	.663
	Ön Lisans Mezunu	16	25,00	4,16		
	Lisans Mezunu	9	23,00	5,12		
	İlkokul Mezunu	7	31,29	4,19		
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	Ortaokul Mezunu	18	31,39	3,63		
	Lise Mezunu	60	30,95	3,51	.487	.745
	Ön Lisans Mezunu	16	32,25	3,45		
	Lisans Mezunu	9	30,78	2,17		
	İlkokul Mezunu	7	3,00	2,83		
Beck Toplam	Ortaokul Mezunu	18	5,83	5,33		
	Lise Mezunu	60	9,28	5,45	4,685	.002
	Ön Lisans Mezunu	16	7,38	5,34		
	Lisans Mezunu	9	12,11	4,14		

Bakıcı annelerin eğitim düzeyleri ile kendilik algısı, psikolojik dayanıklılık ve depresyon düzeylerine tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile hesaplanmıştır (Çizelge 13).

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile ERKA'nın "Rol Doyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit

edilememiştir ($F(4,105)= 1,091, p=.365$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 14,71 iken, ortaokul mezunu olanlar 13,94, lise mezunu olanlar 14,48, önlisans mezunu olanlar 14 ve lisans mezunu olanlar 12,89 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile ERKA'nın "Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)= 1,570, p=.188$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 17,29 iken, ortaokul mezunu olanlar 20,56, lise mezunu olanlar 20,30, önlisans mezunu olanlar 20,75 ve lisans mezunu olanlar 18,67 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile ERKA'nın "Yatırım" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)= .272, p=.896$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 11,71 iken, ortaokul mezunu olanlar 11,39, lise mezunu olanlar 11,80, önlisans mezunu olanlar 12,50 ve lisans mezunu olanlar 12,22 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile ERKA'nın "Rol Dengeleme" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($F(4,105)= 2,920, p=.025$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 17,71 iken, ortaokul mezunu olanlar 16,00, lise mezunu olanlar 14,10, önlisans mezunu olanlar 14,69 ve lisans mezunu olanlar 12,78 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur. Grup içi farklılıkların tespit edilmesi için yapılan scheffe posthoc testine göre kategoriler arasında net bir ayrışma tespit edilememiştir. Sonuç olarak, bakıcı annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe rollerini daha az dengeleyebildikleri değerlendirilmiştir.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile YPDÖ'nün "Yapısal Stil" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)=1,202, p=.314$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 14,86 iken, ortaokul mezunu olanlar 15,28, lise mezunu olanlar 16,22, önlisans mezunu olanlar 17,19 ve lisans mezunu olanlar 15,78 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile YPDÖ'nün "Gelecek Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)=2,243, p=.069$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 18,14 iken, ortaokul mezunu olanlar 17,28, lise mezunu olanlar 16,03, önlisans mezunu olanlar 18,31 ve lisans mezunu olanlar 17,56 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile YPDÖ'nün "Aile Uyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

edilememiştir ($F(4,105)=.949, p=.439$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 28 iken, ortaokul mezunu olanlar 26,61, lise mezunu olanlar 25,63, önlisans mezunu olanlar 26,38 ve lisans mezunu olanlar 24,78 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile YPDÖ'nün "Kendilik Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)=1,863, p=.122$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 27,14 iken, ortaokul mezunu olanlar 27,28, lise mezunu olanlar 25,93, önlisans mezunu olanlar 28,31 ve lisans mezunu olanlar 26,11 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile YPDÖ'nün "Sosyal Yeterlik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)=.601, p=.663$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 22 iken, ortaokul mezunu olanlar 23,83, lise mezunu olanlar 24, önlisans mezunu olanlar 25 ve lisans mezunu olanlar 23 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile YPDÖ'nün "Sosyal Kaynaklar" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(4,105)=.487, p=.745$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 31,29 iken, ortaokul mezunu olanlar 31,39, lise mezunu olanlar 30,95, önlisans mezunu olanlar 32,25 ve lisans mezunu olanlar 30,78 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile Beck Depresyon Envanteri'nden elde ettikleri ortalama puanlar arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F(4,105)=4,685, p=.002$). İlkokul mezunu olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 3 iken, ortaokul mezunu olanlar 5,83, lise mezunu olanlar 9,28, önlisans mezunu olanlar 7,38 ve lisans mezunu olanlar 12,11 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur. Grup içi farklılıkların tespit edilmesi için yapılan scheffe posthoc testine göre ilkökul ve lisans mezunları arasında lisans mezunları aleyhine anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p=.021$). Sonuç olarak bakıcı annelerin eğitim düzeylerinin artması ile mevcut işleri nedeniyle yaşadıkları depresyonun da arttığı değerlendirilmiştir.

Çizelge 14: Kategorik Çalışma Süreleri

	N	%
0-69 Ay	27	24,5
70-96 Ay	38	34,5
97-145 Ay	30	27,3
146-240 Ay	15	13,6

Arzu TAMBULUT ve Engin EKER

Bakıcı annelerin çalışma sürelerinin kendilik algısı, psikolojik dayanıklılık ve depresyon düzeylerine etkisinin belirlenebilmesi için öncelikle çalışma sürelerinin dağılımı incelenmiş ve 4 çeyreğe ayrılacakları belirlenmiştir. Buna göre birinci çeyrekte 0-69 ay (n=27), ikinci çeyrekte 70-96 ay (n=38), üçüncü çeyrekte 97-145 ay (n=30) ve son çeyrekte 146-240 ay (n=15) çalışma süreleri belirlenmiştir (Çizelge 14). Bu yöntemle çalışma süreleri dört kategoriye ayrılmış olmakla gruplar arası farklılıklar tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile hesaplanmıştır (Çizelge 15).

Çizelge 15 : Çalışma Sürelerine Göre Kendilik Algısı, Psikolojik Dayanıklılık ve Depresyon Skorları Farkları

		N	μ	SS	F	Sig.
ERKA Rol Doyumu	0-69 Ay	27	14,37	2,44	2,09	.106
	70-96 Ay	38	13,89	2,28		
	97-145 Ay	30	14,93	2,13		
	146-240 Ay	15	13,27	2,52		
ERKA Yeterlilik	0-69 Ay	27	19,78	3,03	.215	.886
	70-96 Ay	38	19,95	4,75		
	97-145 Ay	30	20,53	3,00		
	146-240 Ay	15	20,07	3,73		
ERKA Yatırım	0-69 Ay	27	12,15	3,40	.511	.676
	70-96 Ay	38	12,21	3,25		
	97-145 Ay	30	11,33	2,92		
	146-240 Ay	15	11,53	4,02		
ERKA Rol Dengeleme	0-69 Ay	27	14,48	3,86	.220	.882
	70-96 Ay	38	14,74	3,55		
	97-145 Ay	30	14,30	3,53		
	146-240 Ay	15	15,20	4,26		
YPDÖ Yapısal Stil	0-69 Ay	27	16,15	3,25	.125	.945
	70-96 Ay	38	15,84	2,98		
	97-145 Ay	30	16,23	3,01		
	146-240 Ay	15	16,27	2,99		
YPDÖ Gelecek Algısı	0-69 Ay	27	17,15	3,11	1,775	.156
	70-96 Ay	38	16,79	3,34		
	97-145 Ay	30	15,90	3,74		
	146-240 Ay	15	18,20	2,11		

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

	0-69 Ay	27	25,74	4,73		
YPDÖ Aile Uyumu	70-96 Ay	38	26,37	3,92	.889	.449
	97-145 Ay	30	25,20	3,50		
	146-240 Ay	15	27,00	3,05		
	0-69 Ay	27	25,96	3,86		
YPDÖ Kendilik Algısı	70-96 Ay	38	26,82	3,50	.892	.448
	97-145 Ay	30	26,30	3,22		
	146-240 Ay	15	27,67	3,22		
	0-69 Ay	27	22,89	4,73		
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	70-96 Ay	38	23,79	4,79	1,945	.127
	97-145 Ay	30	23,73	4,56		
	146-240 Ay	15	26,40	3,74		
	0-69 Ay	27	31,30	3,35		
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	70-96 Ay	38	31,71	3,83	1,226	.304
	97-145 Ay	30	30,23	3,44		
	146-240 Ay	15	31,80	2,37		
	0-69 Ay	27	9,59	6,32		
Beck Toplam	70-96 Ay	38	8,50	6,06	1,037	.379
	97-145 Ay	30	7,10	3,97		
	146-240 Ay	15	7,67	5,39		

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile ERKA'nın "Rol Doyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=2,090$, $p=.106$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 14,37 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 13,89, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 14,93 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 13,27 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile ERKA'nın "Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=.215$, $p=.886$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 19,78 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 19,95 , 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 20,53 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 20,07 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile ERKA'nın "Yatırım" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark

tespit edilememiştir ($F(3,106)=.511, p=.676$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 12,15 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 12,21 , 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 11,33 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 11,53 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile ERKA'nın "Rol Dengeleme" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=.220, p=.882$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 14,48 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 14,74, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 14,30 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 15,20 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile YPDÖ'nün "Yapısal Stil" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=.125, p=.945$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 16,15 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 15,84, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 16,23 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 16,27 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile YPDÖ'nün "Gelecek Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=.1,775, p=.156$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 17,15 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 16,79, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 15,90 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 18,20 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile YPDÖ'nün "Aile Uyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=.889, p=.449$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 25,74 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 26,37, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 25,20 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 27 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile YPDÖ'nün "Kendilik Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=.892, p=.448$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 25,96 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 26,82, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 26,3 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 27,67 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile YPDÖ'nün "Sosyal Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=1,945$, $p=.127$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların bu alt boyutta elde ettikleri puan ortalaması 22,89 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 23,79, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 23,73 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 26,4 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Katılımcıların bakıcı annelik konumunda çalışma süreleri ile Beck Depresyon Envanteri'den elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($F(3,106)=1,037$, $p=.379$). 0-69 ay çalışma süresine sahip olan katılımcıların elde ettikleri puan ortalaması 9,59 iken, 70-96 ay çalışma süresine sahip olanlar 8,5, 97-145 ay çalışma süresine sahip olanlar 7,1 ve 146-240 ay çalışma süresine sahip olanlar 7,67 ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur.

Çizelge 16 : Annelik Durumuna Göre Kendilik Algısı, Psikolojik Dayanıklılık ve Depresyon Skorları Farkları

	Annelik (Evet)			Annelik (Hayır)			T	p
	N	μ	SS	N	μ	SS		
ERKA Rol Doyumu	90	14,37	2,2	20	13,45	2,5	-1,611	.110
ERKA Yeterlilik	90	20,41	3,6	20	18,6	3,8	-1,976	.050
ERKA Yatırım	90	11,77	3,3	20	12,25	3,1	.579	.564
ERKA Rol Dengeleme	90	14,77	3,5	20	13,9	4,4	-.963	.338
YPDÖ Yapısal Stil	90	16,32	2,8	20	15	3,6	-1,787	.077
YPDÖ Gelecek Algısı	90	16,81	3,3	20	16,9	3,3	.108	.914
YPDÖ Aile Uyumu	90	25,97	3,5	20	26	5,4	.023	.982
YPDÖ Kendilik Algısı	90	26,6	3,4	20	26,5	3,6	-.116	.908
YPDÖ Sosyal Yeterlilik	90	24,01	4,7	20	23,45	4,3	-.487	.627
YPDÖ Sosyal Kaynaklar	90	31,2	3,3	20	31,4	3,8	.259	.796
Beck Toplam	90	7,8	5,2	20	10,2	6,5	1,732	.086

Annelik durumuna göre kendilik algısı, psikolojik dayanıklılık ve depresyon skorları farkları bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir (Çizelge 16). Buna göre katılımcıların anne olma durumu ile ERKA'nın "Rol Doyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110)= -1,611$, $p=.110$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 14,37 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 13,45 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik

Algısı Ölçeği'nin "Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($t(110) = -1,976, p = .05$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 20,41 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 18,6 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak, anne olan katılımcıların anne olmayanlara göre daha fazla yeterlilik duygusu yaşadıkları değerlendirilmektedir.

Katılımcıların anne olma durumu ile ERKA'nın "Yatırım" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = .579, p = .564$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 11,77 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 12,25 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile ERKA'nın "Rol Dengeleme" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = -.963, p = .338$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 14,77 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 13,9 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile YPDÖ'nün "Yapısal Stil" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = -1,787, p = .077$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 16,32 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 15 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile YPDÖ'nün "Gelecek Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = .108, p = .914$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 16,81 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 16,9 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile YPDÖ'nün "Aile Uyumu" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = .023, p = .982$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 25,97 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 26 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile YPDÖ'nün "Kendilik Algısı" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = -.116, p = .908$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 26,6 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 26,5 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile YPDÖ'nün Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin "Sosyal Yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = -.487, p = .627$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 24,01 ($ss = 4,7$) iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 23,45 ($ss = 4,3$) olarak hesaplanmıştır.

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

Katılımcıların anne olma durumu ile YPDÖ'nün "Sosyal Kaynaklar" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = .259, p = .796$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 31,2 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 31,4 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların anne olma durumu ile Beck Depresyon Envanteri'nden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir ($t(110) = 1,732, p = .086$). Anne olan katılımcıların bu alt ölçekteki ortalama puanı 7,8 iken anne olmayan katılımcıların ortalamaları 10,2 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 17: Değişkenler Arasındaki Korelasyon

	1	2	3	4	5	6
Yaş (1)	1					
Eğitim Düzeyi (2)	-,533**	1				
Çocuk Sahibi Olma (3)	,370**	-,366**	1			
Gelir Seviyesi (4)	-,188*	,202*	-,015	1		
Bakıcı Anne Süre (ay) (5)	,464**	-,307**	,319**	-,093	1	
Annelik Düşüncesi (6)	,190*	-,229*	,319**	,060	,002	1
ERKA Rol Doyumu (7)	-,029	-,121	,153	,121	-,034	-,034
ERKA Yeterlilik (8)	,027	,041	,187	,137	,086	-,061
ERKA Yatırım (9)	-,067	,080	-,056	-,150	-,092	,027
ERKA Rol Dengeleme (10)	,070	-,263**	,092	,000	,056	-,051
YPDÖ Yapısal Stil (11)	,040	,140	,169	,135	-,020	,095
YPDÖ Gelecek Algısı (12)	,070	,030	-,010	-,016	,016	,132
YPDÖ Aile Uyumu (13)	,075	-,136	-,002	,030	,027	,051
YPDÖ Kendilik Algısı (14)	,140	-,003	,011	,056	,059	,120
YPDÖ Sosyal Yeterlilik (15)	,017	,061	,047	,086	,171	-,026
YPDÖ Sosyal Kaynaklar (16)	,033	,013	-,025	,012	-,020	,083
Beck Toplam (17)	-,208*	,301**	-,164	-,010	-,119	-,137

** $p < .01$, * $p < .05$

Katılımcıların demografik özellikleri, Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği'nin alt boyutları, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin alt boyutları ve Beck Depresyon Envanteri'nden elde ettikleri sonuçlar arasındaki korelasyonlar Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı yöntemi ile hesaplanmıştır (Çizelge 17).

Katılımcıların yaşı ile eğitim düzeyi ($r = -.533, p < .01$), gelir seviyesi ($r = -.188, p < .01$) ve depresyon skoru ($r = -.208, p < .05$) arasında negatif yönlü; çocuk

sahibi olma ($r = .370$, $p < .01$), meslekte geçirdiği süre ($r = .464$, $p < .01$) ve annelik düşüncesi ($r = .190$, $p < .05$) arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Cohen d ilişki güçlülüğü (Cohen, 1992) kapsamında tespit edilen korelasyon ilişkilerinden eğitim düzeyi ve meslekte geçirdiği süre değişkenlerinin yaş ile orta seviyede geri kalanlar ile zayıf seviyede ilişkilere sahip olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların eğitim düzeyi ile çocuk sahibi olma ($r = -.366$, $p < .01$), meslekte geçirdiği süre ($r = -.307$, $p < .01$), annelik düşüncesi ($r = -.229$, $p < .05$) ve ERKA rol dengeleme ($r = -.263$, $p < .01$) arasında negatif yönlü; gelir seviyesi ($r = .202$, $p < .05$) ve depresyon skoru ile ($r = .301$, $p < .01$) pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Cohen d ilişki güçlülüğü (Cohen, 1992) kapsamında tespit edilen korelasyon ilişkilerinin tamamının zayıf seviyede olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların çocuk sahibi olma durumu ile meslekte geçirdikleri süre arasında ($r = .319$, $p < .01$) ve annelik düşüncesi arasında ($r = .319$, $p < .01$) pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Cohen d ilişki güçlülüğü (Cohen, 1992) kapsamında tespit edilen korelasyon ilişkilerinin tamamının zayıf seviyede olduğu bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan bakıcı annelerin yaş ortalaması 38,53, kendi sahip oldukları çocuk sayısı 1,54, çalışma sürelerinin ortalaması 100,94 ay (yaklaşık 8,5 yıl), bakım verirken sorumlu olunan çocuk sayısı 12,1 (Çizelge 1) ve evli olan bakıcı annelerin oranının %74,8 olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 3). Katılımcıların yaş ortalamasının 40 yaş civarı olması, bakıcı annelerin çoğunluğunun çocuk yetiştirmenin ve üretkenliğin ön planda olduğu orta yaş dönemi kadınlardan oluştuğu şeklinde değerlendirilmiştir. Literatüre bakıldığında Öner (2014) tarafından çocuk yuvasında çalışan 68 bakıcı anne ile yapılan çalışmada; katılımcıların %53'nün 33 yaşın üstünde ve %60,30'nun evli olduğunu bulmuştur. Aslan ve Erbay (2017)'in çocuk evlerinde çalışan 195 bakım elemanı ile yaptıkları çalışmada bakım elemanlarının % 41,5'nin 31-40 yaş arasında olduğunu, katılımcıların evli olma oranının ise %74,1 olarak tespit edildiği görülmektedir. Bahadır (2018) tarafından yapılan çalışmada ise bakım elemanlarının %38,3'nün 30-40 yaş aralığında ve %68'nin evli olduğunu bulmuştur. Bu çalışmada da bakıcı annelerin yaş aralığı ve evli olma durumunun literatür ile benzer olduğu görülmüştür. Bu durum, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çocuk bakım kuruluşlarında bakıcı anneler ile ilgili bir standart geliştirmiş olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Bakıcı annelerin eğitim düzeylerinin dağılımına bakıldığında; %54,8'nin lise mezunu, ön lisans ve lisans mezunu toplamının %27, toplamda lise ve üstü eğitime sahip bakıcı annelerin %81,8, ilkökul ve ortaokul mezunu ise %21,8 olduğu tespit edilmiştir. Yönetmelik gereğince bakıcı annelerin eğitim düzeyinin en

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

az lise olması gerekirken bu araştırmada da ilkökul ve ortaokul mezunu annelerin bulunması çalışma yılı ile açıklanabilir (www.resmigazete.gov.tr, 02.06.2019). Katılımcıların %40,9'u 8 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip olup (Çizelge 14) eğitim kriterinin getirildiği yönetmelik 2008 yılında kabul edilmiştir. Bundan dolayı ilkökul ve ortaokul mezunu annelerin yönetmelik öncesi işe alınan ve bakıcı sertifika eğitimleri ile işe devam eden anneler olduğu değerlendirilmiştir.

Bakıcı annelerin %80,9'nun çocuk sahibi olduğu tespit edilmiştir. Çocuk sahibi olmanın işlerine olumlu yansıdığını ifade eden bakıcı anneler %80,6 iken, olumlu yansımadağını ifade eden % 12,9'dur. Çocuk sahibi annelerin %6,5'i ise olumlu yansımada konusunda kararsız olduklarını ifade etmiştir (Çizelge 4). Dikmen (2019) tarafından yapılan çalışmada hizmet verenlerin gözünden çocuk evleri modelinin değerlendirilmesi çalışmasında görüşme yapılan 147 bakım elemanının %91,5'i çocuk sahibi olmanın işini yaparken avantaj oluşturduğunu, % 8,5'i ise avantaj olmadığını tespit ederek benzer sonuçlar bulmuştur.

Bakıcı annelerin hane halkı gelir durumları değerlendirildiğinde; %36,5'nin 3500-4500 TL arası, % 28,7'sinin ise asgari ücretin biraz üzerinde olan 2500-3500 TL aralığında, yalnızca % 15,7'sinin 5500 TL üzeri gelire sahip olduğu görülmüştür (Çizelge 5). Ücretten memnuniyet dağılımında ise katılımcıların %95,7'sinin ücretten memnun olmadıkları ve yetersiz buldukları tespit edilmiştir (Çizelge 6). Yaman (2010) bakım elemanları ile yaptığı araştırmada benzer bir sonuç bulmuş olup, bakım elemanlarının %84,1'i aldıkları ücreti yetersiz bulduklarını ifade etmiştir. 0-6 yaş çocuklarda bakım verenin yüklendiği sorumluluk yüksek olup, işin niteliğinin zor oluşu ücrete yönelik beklentiyi de artırmaktadır.

Araştırmada bakıcı annelik görevinin annelik düşüncelerini olumlu etkilediğini ifade edenler %87,8 iken, olumsuz etkilediğini belirtenler ile bu konuda kararsız olduklarını belirtenlerin oranı ise %6,1 olarak bulunmuştur (Çizelge 7). Bakıcı anne olarak çalışmanın, katılımcıların anneliğe ilişkin düşüncesini büyük oranda olumlu etkilediği görülmektedir. Olumsuz etkilenenler ile kararsız olduğunu ifade edenlerin ise çocuklara ve anneliğe ilişkin düşünceleri değişmektedir. Bu düşünceler çalışma yaşamında karşılaştıkları vakaların özelliklerine göre olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler içermektedir. Türkiye'de egemen olan, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde anne olmak kadın için değerli ve üstün bir rol olduğundan bakıcı anne olarak çalışan kadınlar tarafından da olumlu değerlendirilmekte olup geleneksel toplumsal cinsiyet rolü ile örtüşmektedir.

Demografik değişkenler arası ilişkiye bakıldığında; yaş ile eğitim düzeyi, gelir seviyesi ve depresyon puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Çizelge 17). Yaş arttıkça eğitim düzeyi, gelir seviyesi ve depresyon puanları düşmektedir. Ayrıca yaş ile çocuk sahibi olma, bakıcı anne olarak çalışma

süresi ve annelik düşüncesine etkisi arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani katılımcıların yaşı arttıkça çocuk sahibi olma oranı, çalışma süresi, anneliğe ilişkin olumlu düşünceleri de artmaktadır.

Bir diğer demografik değişken olan eğitim düzeyine baktığımızda; eğitim düzeyi ile çocuk sahibi olma, bakıcı annelikte geçirilen süre, annelik düşüncesine etkisi ve ERKA'nın "rol dengeleme" ortalama puanları arasında negatif bir ilişki, gelir seviyesi ve depresyon puanları arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça çocuk sahibi olma durumu, çalışma süresi ve anneliğe ilişkin olumlu bakışı ve ebeveyn rolüne ilişkin "rol dengeleme" özellikleri azalmış olup eğitim düzeyi arttıkça gelir seviyesi ve depresyon puanları artmıştır. Buradan yola çıkarak bu grupta yer alan annelerin işe yeni başlamış, eğitim düzeyi daha yüksek anneler olduğu değerlendirilmektedir. Yapılan işin zorluğundan dolayı çalışma süresi daha az ve eğitim düzeyi daha yüksek olan annelerin rol dengelemede düşük puan almaları ve depresyon puanlarının yüksek olması beklenen bir durum olup süreç içerisinde güçlenecekleri düşünülmektedir.

Çalışmanın diğer bir demografik değişkeni olan çocuk sahibi olma durumu ile bakıcı annelikte geçirilen süre ve annelik düşüncesinin olumlu etkilenmesi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Çocuk sahibi olan bakıcı annelerin, bakıcı anne olarak çalışma sürelerinin daha fazla olduğu ve annelik hakkında daha olumlu düşündükleri değerlendirilmiştir.

Bakıcı annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında; katılımcıların eğitim düzeyi ile çocuk sahibi olma, meslekte geçirdiği süre, annelik düşüncesi ve ERKA'nın "rol dengeleme" alt ölçek puanları arasında negatif yönlü; gelir seviyesi ve depresyon skoru ile pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiş olup tamamının zayıf seviyede olduğu bulunmuştur. Kısacası eğitim düzeyleri yüksek olan, meslekte geçirilen süresi fazla olan, anneliğe ilişkin düşüncesi olumlu olan bakıcı annelerin rol dengeleme puanları azalırken, çocuk sahibi olan bakıcı annelerin "rol dengeleme" puanları daha yüksektir.

Bakıcı annelerin demografik özellikleri ile YPDÖ'nün alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Bakıcı annelerin demografik özellikleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında yaş ve depresyon puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Çizelge 17). Yaş arttıkça depresyon puanlarının azaldığı görülmektedir.

Araştırma Hipotezlerine İlişkin Sonuçlar

H: 1- Bakıcı Annelerin Kendilik Algısı Demografik Özelliklerine Bağlı Olarak Değişmektedir.

Bakıcı annelerin yaş, eğitim düzeyi, çalışma yılı ve anne olup olmaması

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

demografik değişkenlerine göre ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısına bakıldığında; bakıcı annelerin yaşları ile ERKA'nın "rol doyumunu", "kendilik algısı", "yatırım" ve "rol dengeleme" alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir (Çizelge 12). Çalışmada iki kategoride değerlendirilen yaş değişkeni 40 yaş altı ve 40 yaş üstü olarak gruplanmış ve katılımcıların yaş ortalaması 38,5 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu orta yaş grubu olarak değerlendirdiğimiz kadınlar oluşturduğundan anneliğe ilişkin kendilik algılarının da benzer olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın daha büyük gruplarla yapılması halinde yaştan kaynaklı farklılıklar daha iyi gözlemlenebilir.

Bakıcı annelerin eğitim düzeyleri ile ölçek puanları arasındaki ilişkiye baktığımızda yine ERKA'nın; "yeterlilik", "rol doyumunu" ve "yatırım" alt ölçek puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmazken, "rol dengeleme" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Çizelge 13). Bakıcı annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe rollerini daha az dengeleyebildikleri değerlendirilmiştir. Eğitim düzeyi artan kadınların anne olmak dışındaki rollerinin de önemli olması beklenen bir durumdur. Eğitim düzeyi artan kadınların çalışma hayatında ve sosyal hayatta farklı roller üstlendiği düşünüldüğünde annelik dışındaki rollerinde ön plana çıkması mümkün olmakta, kadınlar rol dengelemede sorun yaşayabilmektedir. Ergöl, Koç, Eroğlu ve Taşkın (2012)'in akademisyen kadınlarla yaptıkları çalışmada; çalışma hayatının kadına çeşitli avantajlar sağlamasına rağmen, geleneksel değerlerden dolayı bazı sorunlar doğurduğunu, çalışan kadınların en sık yaşadığı sorunun rol çatışması, çocuk bakımı, ev içi sorumluluklar olduğunu ve bu durumun kadınların ev ve iş yaşamı dengesini kurmalarında zorluk yaşamalarına neden olduğunu ifade etmiştir. Bakıcı annelerin eğitim düzeyleri ile "rol dengeleme" boyutu arasındaki bu ilişki araştırma hipotezinin kısmen destek gördüğünü ifade etmektedir.

Bakıcı annelerin bakıcı anne olarak çalışma süresine göre ERKA'nın "rol doyumunu", "kendilik algısı", "yatırım" ve "rol dengeleme" alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir. Bakıcı annelerin anne olup olmamasına bağlı olarak ERKA'nın "rol doyumunu", "yatırım", "rol dengeleme", alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilmezken, "yeterlilik" alt ölçeğinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuç olarak, anne olan katılımcıların anne olmayanlara göre daha fazla yeterlilik duygusu yaşadıkları değerlendirilmiştir. Ebeveyn yeterliliği, kişinin ebeveyn olarak yeteneklerine ilişkin yargılarından oluşmakta olup çocuğun her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya ilişkin beceriye sahip olup olmadığına ilişkin algısıdır (Güler ve Yetim, 2008: 35). Bu nedenle çocuk sahibi olan bakıcı annelerin, çocuk sahibi olmayanlara göre ebeveyn olarak yeterlilik duygusunu daha fazla hissetmeleri beklenen bir durumdur.

H: 2 - Bakıcı Annelerin Psikolojik Dayanıklılığı, Demografik Özelliklerine Bağlı Olarak Değişmektedir.

Bakıcı annelerin yaşı ile Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin (YPDÖ)'nün “yapısal stil”, “gelecek algısı”, “aile uyumu”, “kendilik algısı”, “sosyal yeterlilik”, “sosyal kaynaklar” alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilmemiştir.

Genç (2019) tarafından çocuk refahı alanında çalışanlar ile yapılan çalışmada psikolojik dayanıklılık alt ölçek puanlarının yaşa göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Çolak Sarı (2018) tarafından riskli birimlerde çalışan hemşirelerle yapılan çalışmada ise YPDÖ alt boyutlarından alınan puanların yaşa göre farklılaştığı bulunmuştur. Literatürde kişilerin psikolojik sağlamlık algılarının yaşa göre değişkenlik göstermesi karşılaşılan bir durum olup, küçük yaşta karşılaşılan zorlu yaşam olaylarından çocukların daha fazla etkilendikleri, yetişkin kişilerin ise olumsuz yaşam olaylarından daha az etkilendikleri ve psikolojik dayanıklılıklarının arttığı ifade edilmektedir.

Bakıcı annelerin eğitim durumuna bağlı olarak YPDÖ'nün “yapısal stil”, “gelecek algısı”, “aile uyumu”, “kendilik algısı”, “sosyal yeterlilik”, “sosyal kaynaklar” alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilmemiştir.

Bakıcı annelerin çalışma yılına bağlı olarak YPDÖ'nün “yapısal stil”, “gelecek algısı”, “aile uyumu”, “kendilik algısı”, “sosyal yeterlilik”, “sosyal kaynaklar” alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir.

Bakıcı annelerin anne olup olmamasına bağlı olarak YPDÖ'nün “yapısal stil”, “gelecek algısı”, “aile uyumu”, “kendilik algısı”, “sosyal kaynaklar” ve “sosyal yeterlilik” alt ölçeklerinden elde ettikleri ortalama puanlar arasında herhangi bir fark tespit edilememiş olup hipotezimiz destek görmemiştir.

H: 3 - Bakıcı Annelerin Depresyon Düzeyleri Demografik Özelliklerine Bağlı Olarak Değişmektedir.

Bakıcı annelerin yaşına, çalışma yılına ve anne olup olmama durumuna, bağlı olarak depresyon ortalama puanları arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir. Yalnızca katılımcıların eğitim düzeyleri ile depresyon puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Literatür’de benzer araştırmalara baktığımızda Taycan, Kutlu, Çimen ve Aydın (2006) tarafından üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerle yapılan çalışmada; katılımcıların eğitim durumu, çocuk sahip olma durumu ve çalışma yılı ile depresyon puanları arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Araştırma bulgularımız ile paralellik gösteren bu çalışmada eğitim durumu ile depresyon arasında ilişki tespit edilmemesi farklılık arz etmektedir. Yine Aydın (2016) ve

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

Bölükbaşı Özdemir'in (2018) yaptığı araştırmalarda da eğitim durumu ile depresyon düzeyi arasında ilişki tespit edilmemiştir. Bu çalışmada eğitim düzeyi arttıkça depresyon puanlarının artmasının nedeni olarak yapılan işin daha düşük eğitime sahip kişiler tarafından da yapılması ve eğitim düzeyi arttıkça ücretlerde anlamlı artışların olmaması eğitimi yüksek bakıcı annelerin mutsuz olmasına sebep olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Bu hipotezimizde kısmen destek görmüştür.

Araştırma sonucunda; 0-6 yaş çocuklara bakım hizmeti veren bakıcı annelerin; yaşları arttıkça eğitim düzeylerinin, gelir seviyelerinin ve depresyon düzeylerinin azaldığı, yaş arttıkça çocuk sahibi olma oranının, bakıcı anne olarak çalışma sürelerinin ve anneliğe ilişkin olumlu düşüncelerin arttığı, eğitim düzeyi arttıkça çocuk sahibi olma oranının, bakıcı annelikte çalışma süresinin ve ERKA'nın "rol dengeleme" alt boyut puanlarının azaldığı, eğitim düzeyi arttıkça gelir seviyesi ve depresyon puanlarının arttığı tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, bakıcı annelerin niteliğini güçlendirmek için çeşitli önlemler alması gereklidir. Özellikle psikolojik sağlıklarının korunması ve güçlendirilmesi için destekleyici programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle annelerin Bakanlık tarafından bakıcı anneler için hazırlanan eğitim programlarında; geneli eğitimler yerine çocukların yaş gruplarına göre ihtisaslaşmış eğitim programlarının hazırlanması ve özellikle 0-6 yaş çocuklara bakım verecek bakıcı annelerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
2. Bakıcı annelerin kişisel becerilerini, baş etme becerilerini ve sorun çözme becerilerini geliştirecek seminerler, odak grup çalışmaları, stres yönetimine ilişkin eğitimler ile sorun çözme grup çalışmalarının yapılması, sosyal ve fiziksel aktivitelere fırsat yaratılması sağlanmalıdır.
3. Verimliliğin sağlanması açısından çalışanların ücret düzeyleri artırılmalıdır.
4. Bakıcı anneler ile ilgili araştırmaların sayısının yetersizliği dikkate alındığında, bu alanda yapılacak nitel araştırmalara özellikle ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arık, İ. A. (1998). *Psikolojide Bilimsel Yöntem*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Aslan, E. ve Erbay, E. (2017). Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne Bağlı Çocuk Evlerinde Çalışan Bakım Elemanları ve Çocuk Evi Sorumlularının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2): 535-556.
- Aydın, A. ve Aslantürk Egin, C.T. (2018). Zihin Engelli, Serebral Palsili ve Otizmlili Çocuk Ebeveynlerinin Psikolojik Dayanıklılıkları İle Ebeveynlik Algılarının Karşılaştırılması. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(19): 171-188.

Arzu TAMBULUT ve Engin EKER

- Aydın, Ş. (2016). *Fiziksel ve/ veya Zihinsel Engelli Çocuk Annelerinin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bahadır, M. (2018). *Korunma Altındaki Çocuklarla Çalışan Bakım Elemanlarının Mesleki Algı Ve Motivasyonları - İstanbul Çocuk Evleri Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 22 (2): 104-114.
- Bölükbaşı Özdemir, Ş. (2018). *2-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Annelerin Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri İle Çocuğun Beslenme Alışkanlıkları Ve Durumu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- Cohen, J. (1992). A Power Primer , *Psychological Bulletin*. 112(1): 155-159.
- Çetin, F. ve Basım, N. (2011). Psikolojik Dayanıklılığın İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Tutumlarındaki Rolü. *İş Güç The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 13 (3): 79-94.
- Çetinkaya Büyükbodur, A. (2018) *Sosyal Hizmet Uzmanlarında Psikolojik Dayanıklılık Ve İkincil Travmatik Stresin İncelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081005-1.htm> Erişim Tarihi: 02.06.2019
- Çolak Sarı, E. (2018) *Riskli Birimlerde Çalışan Hemşirelerin Psikolojik Sağlamlıklarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Avrasya Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Dikmen, A. (2019). *Hizmet Verenlerin Gözünden Çocuk Evleri Hizmet Modelinin Değerlendirilmesi-Ankara İli Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergöl, Ş., Koç, G., Eroğlu, K., ve Taşkın, L. (2012). Türkiye'de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (1): 43-49.
- Gelmez Özateş, Ö. S. (2019). Çocuk Refahı Alanında Sosyal Dışlanmayla Mücadele: Sosyal Hizmet Eğitimi Bir Mücadele Aracı Olarak Kullanılabilir Mi? . *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(1): 37-48.
- Genç, B. (2019). *Çocuk Refahı Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Psikolojik Dayanıklılıkları Ve Baş Etme Tarzları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Genç, B. (2019). *Çocuk Refahı Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Psikolojik Dayanıklılıkları Ve Baş Etme Tarzları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güler, M. ve Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*. 11(22) : 34-43.
- Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin Üniversite Öğrencileri İçin Geçerliği, Güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*. 7 (23): 3-13.
- Karakurt, Y. (2018). *Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Yatan Mekanik Ventilatore Bağlı Bebeklerin Annelerinin Beck Depresyon Ölçeği İle Değerlendirilmesi*. Tıpta uzmanlık tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Okmeydanı Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Odacı, H. ve Çelik Berber, Ç. (2017). Kendilik Algısı ve Saldırganlık Arasındaki İlişki: Yalnızlığın Aracı Rolü. *Journal of Mood Disorders*, 7 (4): 219-225. - www.jmood.org.

BAKICI ANNELERİN EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN...

- Oflas Göksel, S. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine, Kültürlerarası Duyarlılığa Ve Risk Faktörlerine Göre Yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öner, Ö. (2014). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Bir Çocuk Yuvasında Çalışan Bakım Personellerinin İş Stresi Ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkide Annelik Statüsü ve Kişilik Özelliklerinin Biçimlendirici Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öz, F. ve Bahadır Yılmaz, E. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram:Psikolojik Sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*,16 (3): 82-89.
- Öztürk, M. O. ve Uluşahin, N. A. (2016) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara, 14. Baskı, Bayt Yayın Hizmetleri.
- Sertçelik Sercan, “ Depresyon”
http://www.istanbul saglik.gov.tr/w/sb/per/belge/depresyon_2013.pdf, Erişim Tarihi:18.06.2019.
- SHÇEK Çocuk Evleri Yönetmeliği,
www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/mevzuat/yonetmelikler/, Erişim Tarihi: 26.05.2019.
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (51): 177-228.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., ve Özcan, Ö. Ö., (2008). Kurum Bakımında ki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3): 235-246.
- Tabachnick, G. B. ve Fidell, S.L. (2015). *Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı*. Çev. Ed. Mustafa Baloğlu. Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taycan, O., Kutlu, L., Çimen, S. ve Aydın, N. (2006). Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerde Depresyon ve Tükenmişlik Düzeyinin Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 7(2): 100-108.
- Ülker, M. (2016). *Kadınlarda Çocukluk Dönemi Mutluluk Anıları İle Ebeveynlik Rollerine İlişkin Kendilik Algısı Arasındaki İlişki*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ünal, S., Küey, L., Güleç, C., Bekaroğlu, M., Evlice, Y.E. ve Kırıl, S. (2002). Depresif Bozukluklarda Risk Etkenleri. *Klinik Psikiyatri*, 5: 8-15.
- Van Der Meulena, E., Van Veldhovend, J.P.M., Van Der Velbenb, G. P. (2019). Stability Of Psychological Resilience Of Police Officers: A Three-Wave Latent Class Analysis. *Personality and Individual Differences*, 144: 120-124.
- Yaman, F. (2010). *Bakıcı Annelerin Sosyo – Ekonomik ve Çalışma Yaşamlarına İlişkin Özellikleri: Ankara İli Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Article type: Research

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

Associate Prof. Dr. Seher ERSOY QUADIR

Necmettin Erbakan University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work, Faculty Member, Konya, Turkey, seherers@gmail.com – ORCID 0000-0001-7492-5100

Nisa ÖZER*

Gizem YÜCEL*

Abdülbaki AKAR*

Musa PUSE*

■ **Abstract** The aim of this study was to determine the awareness level of parents about child neglect and emotional abuse. The sample of the study consisted of 248 parents who were selected by random sampling method from among the people living in the central districts of Konya province in 2018. "Parental Emotional Abuse and Neglect Scale" was used to measure the awareness level of the parents. According to the mean scale scores of the sample group, it was found that they did not apply emotional abuse and neglect to their children. However, at maximum values, it was found that some parents in the sample group "occasionally" applied to their children some emotional abuse and neglect.

Key Words: child neglect, emotional abuse to child, parental awareness

Duygusal İstismar ve İhmal Konusunda Ebeveyn Farkındalığı

■ **Öz** Bu araştırma ile anne ve babaların çocuk ihmali ve duygusal istismarı konusundaki farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2018 yılında Konya iline bağlı merkez ilçelerinde yaşayan halk arasından tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 248 ebeveyn oluşturmuştur. Ebeveynlerin farkındalık düzeyini ölçmek amacıyla "Ebeveynlerin İhmal ve Duygusal İstismar Davranışları Ölçeği" kullanılmıştır. Örneklem grubunun ortalama ölçek puanlarına göre, çocuklarına yönelik duygusal istismar ve ihmal uygulamadıkları bulunmuştur. Bununla birlikte maksimum değerlerde, örneklem grubu içindeki bazı ebeveynlerin çocuklarına bazı duygusal istismar ve ihmal davranışlarını "ara sıra" uyguladıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ihmali, çocuğa duygusal istismar, ebeveyn farkındalığı.

INTRODUCTION

Parents are responsible for fulfilling the child's emotional needs as well as feeding, care and protection. Communication within the family affects all areas of development of the child and plays an important role in harmonizing with society. (Pekdoğan, 2016: p.427). In this context, *child abuse and neglect* by their parents or another adult damage child's health, prevent his/her physical, emotional, mental or social development. (Dubowitz, 2005: p.192; Güler, Uzun, Boztaş, & Aydoğan,

* Necmettin Erbakan University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work, Undergraduate student. Konya, Turkey.

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

2002: p.129; Güner, Güner, & Şahan,2010: p.108; Kara, Biçer, & Gökalp, 2004: p.140; Özgentürk, 2014: p.266). It is not a condition that the behavior should be perceived by the child or consciously done by the adult in order to be considered as abuse or neglect. (Pekdoğan, 2016: p.428).

Children are at risk because they are not strong enough to protect themselves and statistics show us how important this issue is. U.S. Advisory Board on Child Abuse and Neglect showed that only in U.S. every day, five young children die from abuse or neglect at the hands of their parents or caregivers (FCAN, 1995).

According to the World Health Organization, the risk factors leading to child abuse and neglect are social, familial, personal and institutional reasons. **(1) Social causes:** decrease in the value of the child due to minority; disability and gender factors; social inequalities; organized violence (wars, fights, high crime rates); to tolerate violence in society based on cultural norms (tolerance of mild violence, such as beating), and the normalization of violence in the eyes of the public through the frequent publication of media violent programs. **(2) Familial reasons:** family with many children; low educational and socioeconomic status of parents; poverty and unemployment; high stress environment (family trauma such as migration, illness, death, bankruptcy and substance abuse); presence of domestic violence and social isolation; unclear family limits and therefore too much interference from outside. **(3) Personal reasons:** young and inexperienced parenting; step-parenting; lack of sufficient knowledge and motivation about child care education and the needs of the child; parents' high expectations from their children; parents' poor communication skills; be divorced parent; having an unwanted pregnancy; being exposed to violence at an early age; substance abuse; physical or mental illness; having problems with relatives or lack of help in the care of the child and thus social exclusion. The reasons caused by the child are being born with unwanted pregnancy or unwanted gender; being born prematurely; being disabled, hyperactive or cranky. **(4) Corporate reasons:** lack or scarcity of social services; inadequate laws protecting children; lack of knowledge of teachers and health professionals who are responsible for diagnosing child abuse and reporting to relevant organizations (Bethea, 1999: p.1579-1583; Clark, 2001: p.2; Deveci & Açıık, 2003: p.396-400; Güner et al., 2010: p.108; Human Rights Association [HRA],2008: p.25; Kara et al., 2004: p.142; Koçak & Büyükgöneç, 2011: p.91; Özgentürk, 2014: p.271-274; Pala, Ünalacak, & Ünlüoğlu, 2011: p.124,125; Polat Külcü & Karataş, 2016: p.49,50; Turhan, Sangün, & İnandı, 2006: p.155; Yalçın, Koçak & Duman, 2014: p.138).

Child abuse is classified into 4 main groups; physical abuse, sexual abuse, emotional abuse and neglect (Kara et al., 2004: p.140; Tıraşçı & Gören, 2007: p.70).

Emotional abuse, which is the subject of this article, is any behavior and action that damages the child's emotional integrity and personality development.

These behaviors and actions are; accusation of the child, underestimation or rejection of the child, deliberate and forced abstraction of the child, depriving the child of safety and love, continuous deprivation of the child from social and resource relations, constantly threaten with superhuman powers, socially damaging or abandoning. Some examples of emotional abuse are; shouting, scolding, comparing, humiliating, teasing, naming, treating the child as if he/she were absent, leaving alone, not showing the love, care and intimacy he/she needs, or making the child self-dependent by overprotection (Güler et al., 2002: p.129; HRA,2008: p.12; Pekdoğan, 2016: p.428; Tıraşçı ve Güven, 2007: p.72; Turhan et al., 2006: p.154; Veltkamp & Miller,1994: p.21).

The child's emotional abuse may be on its own or may be accompanied by physical and / or sexual abuse. Emotional abuse is more complex and difficult to describe than other types of abuse, but it is the most common type of abuse. Because the obvious features such as wounds and tears in physical or sexual abuse are not seen in emotional abuse. Moreover, the child who thinks this is normal may not give any explanation for the emotional abuse (HRA,2008: p.2,13; Tıraşçı & Güven, 2007: p.72; Pekdoğan, 2016: p.428). Therefore, although it is difficult to detect emotional abuse, it is possible to see some physical and behavioral symptoms in the child in the long term. *Physical symptoms of emotional abuse* can be seen as speech or other communication disorders, slowing down of physical development, exacerbation of certain diseases such as asthma or allergy in children, substance abuse. *Behavioral symptoms of emotional abuse* can be seen as distancing from the family; being nervous; developing dependent personality and feelings of worthlessness; habit disorders (such as finger sucking, swaying, etc.); antisocial, destructive and offensive behavior including offending, neurotic features (sleep disorders, etc.); extreme behavior such as passivity or aggression; developmental delays (physical, emotional or intellectual); excessive adaptation problems (over or under age); low empathy; self-injurious behavior or suicidal thoughts. In addition, developmental delays associated with emotional abuse may cause cognitive delay and negatively affect the academic performance of the child. Although these children have normal mental capacity, they have problems such as learning disabilities and inattentiveness. For all these reasons, victims also experience psychosocial problems in adulthood such as sleep disorder, depression, anxiety, panic disorder, substance abuse, violence against others, suicidal tendencies, early pregnancy, non-compliance with motherhood, and inability to communicate healthy with his/her child (Can Özcan, 2010: p.2; Güler et al., 2002: p.129; HRA,2008: p.13; Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010: p.151; Kara et al., 2004: p.143; Kaya & Çeçen-Eroğul, 2015: p.1179; Pala et al.,2011: p.126; Polat Külcü & Karataş, 2016: p.50; Şimşek & Cenkseven-Önder, 2011: p.1124, 1125; Tıraşçı & Güven, 2007: p.72).

Emotional abuse is usually not a singular event. It is a behavior that continues for a certain period of time. Therefore, emotional abuse leaves

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

permanent traces on the child. Because the child needs a close love-based bond with the parent for each development (physical, emotional, social) (Kara et al., 2004: p.143; Özgentürk,2014: p.269). However, as Howe (2015) puts it, the child who is being abused by the self-care person develops various strategies to cope with this situation, such as disregard, obedience, emotional self-limitation and aggression. Because of the learned helplessness, the child cannot trust others, open his/her feelings, socialize successfully. Thus the child feels alone, anxious and excluded. This (learning) includes attitudes and behaviors, such as not letting anyone know how much he/she suffers, needs others, is vulnerable, and is willing to relate to others (as cited in Özgentürk,2014: p. 272,273). However, even if the abused child tries to develop a defensive strategy, he/she is psychologically traumatized. As a matter of fact, it has been observed in the literature that psychological durability (Kaya & Çeçen-Eroğul, 2015) and self-perception (Çoknaz, Aydın & Mısır, 2017) of children who have been abused and neglect decreased and negative psychological symptoms (anxiety, depression, negative self, somatization and hostility) (Can Özcan, 2010), aggression trends (Ayan, 2007) and suicide attempts (Zoroğlu et al., 2001) increased. In addition, it was determined that the children who were abused used violence against themselves or others during adulthood (Harford, Yia, & Grant, 2014).

Child neglect is that parents or carers and other adults do not properly meet the child's basic needs such as nutrition, dressing, sheltering, education, health (medical assistance), affection and attachment. Thus, the physical, emotional, moral or social development of the child is prevented (Güler et al., 2002: p.129; HRA,2008: p.13; Özgentürk,2014: p.270; Polat Külcü & Karataş, 2016: p.49; Pekdoğan, 2016: p.428; Tıraşçı & Güven, 2007: p.72; Walker, Bonner & Kaufmann, 1988: p.8).

Physical indicators of neglect can be seen as the child is under normal weight, not grow, his body is dirty, his clothing is dirty and worn, his tooth decay has not been treated, and he has not received medical support for a serious illness or injury. *Behavioral symptoms of neglect* are self-injurious, begging, stealing food, constantly tired, sluggish, sleepy, not attending school regularly. *Emotional symptoms of neglect* can be seen as feeling worthless, social withdrawal, limited friendship and having difficulty in bonding and personal intimacy. *The cognitive and academic indicators of neglect* are the lack of self-discipline in learning, the inability to perform a task alone, and the difficulty of learning and the associated low school success (HRA,2008: p.15,16).

Children with growth and developmental retardation and injuries due to accidents are often physically neglected. Although it is more common than physical abuse, it is more likely to be ignored unless it results in death or serious injury. Because the diagnosis of neglect is much more abstract than physical and sexual abuse. However, although it is less dramatic than physical abuse, the damage it causes to the child is similar. The most important point that separates

abuse and neglect is that abuse is active and neglect is passive (Kara et al., 2004: p.14; Özgentürk, 2014: p.270; Tıraşçı & Güven, 2007: p.72).

In surveys about child abuse in Turkey it found that generally emotional abuse and neglect are higher rates than other types of abuse (Can Özcan, 2010; Child Abuse in Turkey [CAT], 2010; Güler et al., 2002; Özer, 2014; Turhan et al., 2006; Yılmaz Irmak, 2008; Zoroğlu et al., 2001). Similarly, some studies in the United States found that parental neglect is higher than all other types of abuse (Child Abuse and Neglect Statistics [CANS], 2008; U.S. Department of Health and Human Services [DHHS], 2004: According to Harder, 2005: 246; Wang and Dora, 1997).

The *first aim of this study* was to determine the frequency of emotional abuse and neglect behavior of parents and thus their awareness levels. The *second aim of the study* was to test the relationship between the demographic characteristics of the parents and their emotional abuse and neglect behaviors which they applied to their children. For this purpose, the following hypotheses were tested:

1. Parent 's gender is related to his/her behaviors of emotional abuse and neglect.
2. Parent's age is related to his/her behaviors of emotional abuse and neglect.
3. Parent's education level is related to his/her behaviors of emotional abuse and neglect.
4. Parents' number of children is related to his/her behaviors of emotional abuse and neglect.
5. The age of the parent's child is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
6. Household income level is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
7. Number of households is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
8. Number of individuals in a paid job in household is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
9. Parental employment is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
10. Parental care support is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
11. Parental neglect / abuse status as a child is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.
12. Presence of substance addict at home is related to parent's behaviors of emotional abuse and neglect.

MATERIAL AND METHODS

This section explained in titles of population and sample, data collection techniques and tools and data evaluation.

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

Population and Sample of the Research

The population of the research was constituted by the people living in Selcuklu, Meram and Karatay central districts of Konya province in 2018. The sample of the study consisted of 248 parents who were selected by random sampling method from among the people living in the central districts of Meram (76 people), Selcuklu (112 people) and Karatay (60 people) in Konya province in 2018. The data were collected between October 20, 2017–May 30, 2018.

Demographic characteristics of the sample group are examined in Table 1.

Table 1: Distribution of Demographic Characteristics of Sample Group (n=248)

Variables	n	%	Variables	n	%
Gender			Number of individuals in the household		
Woman	130	52.4	2 people	15	6.0
Man	118	47.6	3 people	63	25.4
Age			4 people	81	32.7
30 years and under	70	28.2	5 people	65	26.2
Between 31-40 years	107	43.1	6 people and over	24	9.7
41 years and older	71	28.6	Paid work situation		
Education level			Not working	44	17.7
Literate	15	6.1	Working part-time	17	6.9
Primary school graduates	73	29.4	Working full time	187	75.4
Secondary school graduates	42	16.9	Number of employees in the household		
High school graduates	56	22.6	1 person	155	62.5
University graduates	57	23.0	2 people and over	93	37.5
Master's Degree/ Doctorate	5	2.0	Number of children in the household		
Marital status			1 child	67	27.0
Divorced	27	10.9	2 children	98	39.5
Married	221	89.1	3 children	64	25.8
Income rate			4 children and over	19	7.7
Less income than minimum wage	7	2.8	Care support for his/her child		
Income at minimum wage level	93	37.5	Yes	72	29.0
Average income level	125	50.4	No	176	71.0
Income above average	23	9.3	Type of care support received *		
Ages of children in the household*			Not receiving support	176	71.0
Between 0-11 years old.	176	71.0	Receiving state child benefit	7	2.8
Between 12-17 years old.	114	46.0	Mother	13	5.1
18 years and older	74	29.8	Father	3	1.0
Parental neglect or abuse as a child			Grandmother	44	17.7
Yes	26	10.5	Brothers	3	1.0
No	222	89.5	Grandfather	2	0.8
Substance abuse at home			The other relatives	2	0.8
Yes	117	47.2	Babysitter	2	0.8
No	131	52.8	Not receiving support	176	71.0

* Multiple options are marked.

According to Table 1, 52.4% of the participants were female and 47.6% were male. In addition, 43.1% of the sample group was between the ages of 31-40 years, 28.6% is 41 years old and over, and 28.2% is 30 years old and under. 29.4%

of the respondents to the survey were primary school graduates, 25.0% were university graduates and over, 22.6% were high school graduates, 16.9% were middle school graduates and 6.1% are literate. The majority of the parents (89.1%) were married and 10.9% were divorced. 50.4% of the participants had an average income level, 37.5% had a minimum wage level income, 9.3% had income above the average and 2.8% had less income than the minimum wage. 32.7% of the sample group had four members in the household, 35.9% had five to six members and 31.4% had two to three members. 75.4% of the participants were working full-time, 6.9% were working part-time, 17.7% were not employed. Only one person was employed in more than half of the households (62.5%) and two people were employed in 37.5% of households. Of the participants, 39.5% had 2 children, 27.0% had 1 child, 25.8% had 3 children, 7.7% had 4 or more children. Of the sample group, 71.0% had children between the ages of 0-11 years, 46.0% had children between the ages of 12-17 years and 29.8% had children 18 years old and over. While 71.0% of the sample group did not receive care support for their child; 29.0% received childcare support. 17.7 % of those receiving care support for their child were from grandmother, 5.2% from mother, 2.8% from state (financial support), 1.0% from father, 1.0% from sibling, 0.8% from grandfather 0.8% from other relatives and 0.8% from the caregiver. While 89.5% of the sample group did not experience neglect or abuse as a child, 10.5% experienced them. While 52.8% of the respondents had no substance addicts in their households; 47.2% had addicts (Substance abuse includes alcohol and cigarettes. Therefore, the ratio covers almost half of the sample.).

Data Collection Technique and Tools

“General Screening Model” was used in the execution of this study. Survey technique was used to obtain the data.

In the beginning of the questionnaire “Personal Information Form” consisting of 15 questions including the socio-demographic characteristics of the parents was used. In the second part, in order to determine the awareness levels of the sample group about child neglect and emotional abuse, the two-stage scale was prepared by using the literature (Güler et al., 2002; Can Özcan, 2010; Altıparmak ve ark., 2013; Dilsiz & Mağden, 2015). “Parental Emotional Abuse and Neglect Scale” developed by the researchers and consisted five-point Likert type statements.

The scale was developed to reveal the emotional abuse and neglect of the child in the family and to increase the awareness of the parents. 5-Likert-type behavioral expressions in the scale were never (0), rarely (1), occasionally (2), mostly (3), always (4). Since the scale is designed as a screening inventory, there is no total or cut-off score. When the score is over “0”, it is understood that the child is exposed to any kind of abuse / neglect behavior.

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

Validity and Reliability of “Parental Emotional Abuse and Neglect Scale”

To test the compatibility of the data for the factor analysis, Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) sampling efficiency test and the Barlett test were administered. With the KMO value over 0.50 and the Barlett test value less than 0.05, these data were found appropriate for the factor analysis (KMO= 0.839; χ^2 Bartlett test (351) =2.380E3; p= 0.0001) (see Table 2).

Behavior statements were analyzed using principal component analysis and Varimax orthogonal rotation techniques. As a result of the analysis, two factors with eigenvalues of 1 or more were obtained; a proposition with a factor weight below 0.30 (item 7) was excluded from the analysis. As a result of factor analysis, the number of propositions in the scale decreased from 27 to 26 and the total explained variance was found to be 35.958%. Factor dimensions were as follows; “Emotional abuse applied to the child” and “Neglect applied to the child” (see Table 2).

Statistical analysis was performed to test the overall reliability of the scale. The reliability coefficient for the scale was found to be Alpha = 0.879 for 26 items and this value indicates that the scale is highly reliable. Cronbach’s Alpha was used to evaluate content coherency (reliability) of the 2 factor dimensions obtained after factor analysis (these values were 0.820; 0.805, respectively) (see Table 2).

Table 2. Explanatory Factor Analysis Results of the “Parental Emotional Abuse and Neglect Scale”

Name of the factor	Behavior expression	Factor loads	Explanatory of the factor (%)	Reliability
Emotional abuse applied to the child	17. When my child fails at school, I make crusher implied that question why.	0.666	27.733	0.820
	19. I don't care if my child witnesses physical violence in a family or friends environment.	0.646		
	3. I say bad words to my child.	0.627		
	1. I scold/ yell at my child.	0.627		
	27. I argue with my wife/husband in front of my child.	0.612		
	16. When my child fails at school, I severely criticize her/him.	0.574		
	5. I threaten to throw my child out of the house.	0.543		
	4. I talk to my child the way I refuse.	0.502		
	22. I don't care if my child is exposed to cigarette smoke.	0.484		
	23. I don't care if my kid	0.465		

	plays with guns or cutting tools.			
	8. I lock my child in the room.	0.459		
	9. I leave my child alone at home.	0.446		
	26. I hold my child responsible for household chores that exceed his strength.	0.444		
	6. I'm scared of leaving my child.	0.417		
Neglect applied to the child	13. I don't talk to the school about my child's education.	0.738	8.226	0.805
	14. I do not pay attention to the hygiene and cleanliness of my child.	0.732		
	12. I do not see a doctor when my child becomes ill.	0.688		
	15. I don't follow my child's vaccinations, I delay them.	0.567		
	11. I ignore my child's wishes.	0.503		
	18. I do not allow enough time to play or chat with my child.	0.489		
	21. I don't care about the time my kid spends on television and the Internet.	0.451		
	20. I don't care if my child watches violent series and movies.	0.425		
	25. I allow my child to work in a way that prevents his education.	0.410		
	2. I treat my kid like he/she is not at home.	0.402		
	10. I don't show my love to my child.	0.380		
	24. I don't separate time for my child to engage in social activities (cinema, theater, music, etc.)	0.374		
	Total		35.958	
	Kaiser Meyer Olkin Scale Validity		0.839	
	Bartlett Test of Sphericity Chi square		2.380E3	
	df (degree of freedom)		351	
	p value		0.0001	

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

Analysis

In the study, the sample group’s “Parental Emotional Abuse and Neglect Scale” scores were interpreted as tables according to their average. In addition, Pearson Correlation Coefficient was used to determine whether there is a significant relationship between participants’ demographic characteristics and their neglect and emotional abuse behavior.

FINDINGS

Investigation of Sample Group's Emotional Abuse and Neglect towards Their Children

In this section, parents' neglect and emotional abuse behaviors towards their children are examined according to the mean scores of the scale. When the mean scale scores of the sample group were examined, it was found that they never performed emotional abuse ($\bar{X} = 0.30$) and neglect ($\bar{X} = 0.31$) towards their children. However, when the maximum values in the table were examined, it was seen that some parents in the sample group “occasionally” applied some emotional abuse (2.33) and neglect (2.29) behaviors to their children. (see Table 3).

Table 3. Average of Scores for Sample Group's Emotional Abuse and Neglect Behaviors towards Their Children (n= 248)

<i>The name of the factor</i>	<i>Item number</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	\bar{X}	S_x
Emotional abuse applied to the child	14	0.00	2.33*	0.30	0.39
Neglect applied to the child	12	0.00	2.29*	0.32	0.35

0.00= never 0.80= rarely 1.60*= occasionally 2.40= mostly 3.20= always

Investigation of the Relationship between Emotional Abuse/ Neglect Behaviors of Sample Group and Demographic Variables

In this section, the relationship between the emotional abuse and neglect behaviors of the participants with their demographic variables was interpreted statistically:

In Table 4, the emotional abuse behaviors towards the children of the sample were not found to be related to their gender ($r= 0.056$; $p>0.05$), while neglect behaviors were found to be significantly related to the male parents ($r= 0.240$; $p<0.001$).

Among the parents of the sample group, the older ones abuse emotionally to their children more than younger ones ($r=0.173$; $p<0.01$). But neglect behavior was not related to the age of the parents ($r= 0.114$; $p>0.05$). In addition, it was found that parents who had children aged 18 and over (hence older) showed more emotional abuse behavior than those who had younger children (aged 0-17) ($r=0.195$; $p<0.01$) (see Table 4).

As the education level of the sample group decreased, the rates of both emotional abuse ($r = -0.205$; $p <0.01$) and neglect ($r = -0.215$; $p <0.01$) they applied to their children increased (see Table 4).

As the number of children of the respondents increased, the rates of both emotional abuse ($r=0.202$; $p<0.01$) and neglect ($r = 0.177$; $p <0.01$) they applied to their children increased (see Table 4).

As the family income levels of the participants decreased, the rates of both emotional abuse ($r= -0.191$; $p<0.01$) and neglect ($r = -0.141$; $p <0.05$) they applied to their children increased (see Table 4).

The increase in the number of employed individuals in the household was associated with the emotional abuse of the parents ($r= 0.197$; $p<0.01$), but not with neglect behavior ($r= 0.060$; $p>0.05$) (see Table 4).

It was found that parents who had neglect or abuse in their childhood was associated with their emotional abuse ($r= -0.241$; $p<0.01$) and neglect ($r= -0.139$; $p<0.05$) behaviors (see Table 4).

Finally, the presence of substance addict at home was associated with the level of parent's emotional abuse behavior to their children ($r= -0.290$; $p<0.01$), but not with neglect behavior ($r= -0.109$; $p>0.05$) (see Table 4).

Other demographic characteristics (marital status, have children under the age of 18, number of individuals in households, parental employment in paid work, receive care support for his/her child, child care supporter's proximity) of the respondent parents were not associated with both emotional abuse ($p>0.05$) and neglect ($p>0.05$), which were likely to apply to their children (see Table 4).

Table 4. Pearson Correlation Coefficient According to Demographic Characteristics of Parents' Emotional Abuse and Neglect Behaviors (n= 248)

	Gender	Age	Education level	Marital status	Number of parents' children	Parents with children aged 0-11	Parents with children aged 12-17	Parents with children aged 18 and over
Emotional abuse	0.056	0.173**	-0.205**	-0.022	0.202**	-0.023	0.047	0.195**
Neglect	0.240***	0.114	-0.215**	-0.032	0.177**	0.038	0.038	0.113
	Total monthly income level of the family	Number of individuals in the household	Number of employed individuals in the household	Parent's paid work status	Receiving care support for his/her child	Proximity of caregiver	Parental neglect or abuse as a child	Presence of substance addict at home
Emotional abuse	-0.191**	0.070	0.197**	-0.006	-0.041	0.095	-0.241**	-0.290**
Neglect	-0.141*	0.061	0.060	-0.013	0.035	-0.026	-0.139*	-0.109

* $p<0.05$

** $p<0.01$

*** $p<0.001$

1= Woman

2= Man

1= Single

2= Married

1= Abused as a child

2= No abused as a child

1= Substance addict at home

2= No substance addicts at home

DISCUSSION

In this section, the findings of the research are compared with the similar studies in the literature. According to the research findings, it was found that parents never performed towards their children emotional abuse and neglect. However, when the maximum values in the table were examined, it was seen that some parents in the sample group “occasionally” applied to their children some emotional abuse and neglect behaviors (see Table 3). Similarly, Bekçi (2006) examined the relationship between domestic child abuse and anger triggers in secondary school students and found some parental attitudes and behaviors that symbolize neglect and emotional threat. In the study by Yalçın et al. (2014), which examined the attitudes of parents about child abuse, the abuse score of the sample group was found to be low. Therefore, the results of these studies support our findings.

Parent's gender:

In Table 4, while the emotional abuse behaviors towards the children of the sample were not related to their gender ($p>0.05$); negligence behaviors were found to be significantly related to the male parent ($p<0.001$). This may be due to the fact that men work more often in paid work than women, so that they usually spend all day outside the house. Therefore, they may be more insensitive to their children from time to time because they don't take care of their children as much as their spouses and they can't develop emotional closeness with them because of that.

Similarly, in some other studies, no significant relationship was found between the gender of the parent and emotional abuse scores towards the child (Dallar Bilge et al., 2013; Yalçın et al., 2014). The results of these studies support our emotional abuse findings.

Age of parent and child:

According to Table 4, neglect behavior was not related to the age of the parents ($p>0.05$). However, it was found that older parents applied to emotional abuse towards their children more than younger parents ($p<0.01$). In addition, it was found that parents who had children aged 18 and over (hence older) showed more emotional abuse behavior than those who had younger children (aged 0-17) ($p<0.01$) (see Table 4). This may be attributed to the fact that older parents come from the more traditional generation, and therefore, to the efforts of raising their children in a more strict (punitive) discipline. On the other hand, new generation young mothers can probably be envisaged to have higher education levels, educate themselves by using media channels such as the internet, or be more receptive to their children because they have fewer children than the older generation.

When the literature on the subject was examined, Koçak and Büyükgönenç's (2011) research found that the level of knowledge of child abuse among middle-aged and older adults was lower than the youth. This finding partially supported our research. In the other studies, as the age of mothers increased, the rate of abuse potential applied to children decreased and this was

associated with increased experience (Pekdoğan, 2016); or the age of the parents was not associated with emotional abuse and neglect (Güler et al., 2002; Tuna, 2010). While the findings of this study did not coincide with the emotional abuse behavior of the parents in our study, they supported neglect behavior.

Parent's level of education:

According to the findings of the study, the sample group's both the emotional abuse ($p < 0.01$) and neglect ($p < 0.01$) rates increased as the educational level decreased. (see Table 4).

When the literature on this subject was examined, it was found that the rates of both emotional abuse and neglect were high for mothers with low educational level (Altıparmak et al., 2013); children whose father was illiterate faced abuse and neglect (Can Özcan, 2010); as the education level of the parents decreased, the rate of abuse of children increased.

When the literature on this subject was examined, it was found that the rates of both emotional abuse and neglect were high for mothers with low educational level (Altıparmak et al., 2013); children whose father was illiterate faced abuse and neglect (Can Özcan, 2010); as the education level of the parents decreased, the rate of abuse of children increased (Güler et al., 2002; Oral et al., 2001; Sidebotham & Golding, 2001; Turhan et al., 2006; Yılmaz Irmak, 2008). The findings of these studies support the findings of our research.

In addition, it was found in the literature that parents' knowledge about child abuse and neglect increased in proportion to their education level (Dallar Bilge et al., 2013; Koçak & Büyükgönenç, 2011). In this case, it can be said that parents with low level of education have a lack of knowledge about child development, especially psychological development and find it difficult to perceive their children as individuals. Therefore, they lack effective communication skills. This situation can be foreseen as the reason why they rejecting their children (Kubin Mete, 2015: 73).

Number of parent's children:

As the number of the children of the participants increased, the rate of emotional abuse ($p < 0.01$) and neglect ($p < 0.01$) they applied to their children increased (see Table 4). This may be due to the restriction of the time the parent spends on each child. Maybe the parent does not know how to intervene jealousy of siblings. Also the parent has to do all the household work (laundry, washing, food, cleaning, etc.) and/or outside work. Thus parent can be more intolerant to children by his/her burnout.

Similarly, among the mothers who participated in the research conducted by Altıparmak et al. (2013), it was found that those who had more than two children had a higher rate of neglecting their children than those who had fewer children. This finding supports our result of parental neglect. In some other studies, the number of children was not found to be related to parents' emotional abuse and

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

neglect (Can Özcan, 2010; Güler et al., 2002; Tuna, 2010). The findings of these studies don't support the findings of our research.

Family income level:

As the family income levels of the participants decreased, the rates of emotional abuse ($p < 0.01$) and neglect ($p < 0.05$) they applied to their children increased (see Table 4). Because the parents' lack of money causes their children to be unable to meet their physical, health and education needs. In addition, when parents work hard all day, they cannot give their children emotionally enough time. All these impossibilities also increase the risk of parent's emotional abuse and neglect. Similarly, in the other studies, it has been found that the rate of parent's abuse (Can Özcan, 2010; Bekçi, 2006; İzmirli, Sur, & Polat, 2000; Murry, Baker & Lewin, 2000; Öncü et al., 2012) and neglect (Altıparmak Yıldırım, Yardımcı & Ergin, 2013; Can Özcan, 2010; Tuna, 2010) increases as the income level of the family decreases.

Contrary to the research, in some other studies, the economic status of the parents was not related to their behaviors of emotional abuse and neglect (Güler et al., 2002; Tuna, 2010).

Number of employed individuals in the household:

In Table 4, the increase in the number of employed individuals in the household was associated with the emotional abuse of the parents ($p < 0.01$), but not with neglect behavior ($p > 0.05$). Because parents come tired to house from work. This leads to poor quality communication between parents and children and parent's intolerance to children's mischief. On the other hand, since both parents work, their economic resources enable them to meet the health, education and physical needs of their children. In this study, neglect behavior was examined as a whole and emotional neglect was not separated. Therefore, both parents' paid work was not associated with neglect behavior.

Parent's paid work status:

Naturally, the unemployment of the parent reduces the family's resources and increases the stress of the parent, leading to an increase in abuse. But in our findings, parental employment status was not associated with emotional abuse ($p > 0.05$) or neglect ($p > 0.05$), which was likely to be applied to their children. This may be due to the fact that the majority of the parents (82.3%) work in paid work (see Table 4).

It has been found in the literature that parents who do not have a regular job abused their children more than those who have a regular job (Yılmaz Irmak, 2008). Also it was found that non-working mothers abused their children more than working mothers (Pekdoğan, 2016). Similarly in another study it was found that non-working mothers applied more to their children emotional abuse and neglect than working mothers (Altıparmak et al., 2013). On the contrary, there are also studies in which the abuse and neglect scores do not differ according to the paid

work status of the mother (Tuna, 2010) or both employed parents (Can Özcan, 2010).

In this case, our research findings did not coincide with some of the research results examined above (Altıparmak et al., 2013; Pekdoğan, 2016; Yılmaz Irmak, 2008), but did with the research results of Can Özcan (2010) and Tuna (2010).

Parental neglect or abuse in childhood:

It was found that among parents who responded to our study, those who had neglect or abuse in their childhood applied to their children a high rate of both emotional abuse ($p < 0.01$) and neglect ($p < 0.05$) (see Tablo 4).

In other similar studies, it was found that parents who suffered from their parents' violence in childhood applied physical violence (Ayaz, Yılmaz Özpolat, Yücel & Altunöz, 2013; Chung, Math, Rothkopf, Elo, Coyne, & Culhane, 2009; Keser et al., 2010) or emotional violence and neglect (Altıparmak et al., 2013; Dallar Bilge et al., 2013; Tuna, 2010).

Children are not only affected by anger and aggression directed directly at them, but also by being in an environment where these elements exist. Their constant presence in anger environments makes children vulnerable to fighting. (Deveci ve Açık, 2003: p.397). Moreover, children learn and internalize their parents' abuse and / or neglect behaviors through observation, modeling and reinforcement. Thus, when they have any problems communicating with people in their immediate surroundings, they apply to violence instead of trying to find solutions. The worst is that they learn abuse and neglect as a necessity of parenting and when they become parents, they apply it to their children as a means of education (Altıparmak ve ark., 2013: p.355; Arıkan, 2016: p.8,9; Dallar Bilge, Taşar, Kılınçoğlu, Özmen, & Tıraş, 2013: p.28). In other words, it is highly likely that children who are emotionally neglected by their parents are likely to become abusive parents when they become adult. Thus, hostility towards parents is transferred to the child (Deveci ve Açık, 2003: p.399). According to the intergenerational transition theory of violence, aggression and violence are learned and transmitted from generation to generation. In short, it is known that those who abuse their children are those who have been abused in their childhood. Therefore, child abuse becomes a cycle of violence. In this case if the necessary measures are not taken in time, children who have been subjected to violence may become potential aggressive and violent activists and even guilty adults of the future in the long run. For this reason, preventing the child from being abused or neglected is as important for the society as it is for himself and his family. (Ayan, 2007: p.212; Özgentürk, 2014: 265).

Presence of substance addict at home:

The presence of substance addict at home was associated with the level of parent's emotional abuse behavior to their children ($p < 0.01$), but not with neglect behavior ($p > 0.05$) (see Tablo 4).

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

Browne's (1995) found that 61.3% of parents who were drug or alcohol addicts and 21.8% of non-dependent parents used abuse or neglect to their children. Thus, Browne found a significant relationship between drug or alcohol addiction and child abuse or neglect. This finding is consistent with the findings of abuse in our study. Güler and her friends (2002) found that the father's alcohol addiction was not related to mother's behaviors of emotional abuse and neglect; however, it was associated with mother's behaviors of physical abuse and neglect. This finding supports our finding regarding parental neglect.

Parents' receive care support for their children from their immediate environment:

In our study, the status of receiving care support by the parents for their children was not associated with parents' behaviors of emotional abuse ($p > 0.05$) and neglect ($p > 0.05$) (see Table 4). This may be due to the fact that the majority of the participants (71.0%) do not receive care support (see Table 3).

In fact, the availability of care support allows mothers to spend time for themselves: Thus, they become more affectionate towards their children and display an attitude that supports child's social-emotional development. For this reason, parents need a social support network when raising their children. For example, Jennings, Stagg, and Connors (1991) found that mothers who were satisfied with their personal social networks and mothers with broad maternity-based social networks had more praise to their children and less controlled them. In the study of Keeling (2013), it was found that mothers with low level of social support perceived to be more stressed and their children were more problematic, and reinforcing their problematic behaviors. Other studies have found that mothers with adequate social support or extended family support have a low risk of abuse their children (Coohey, 2001; Kubin Mete, 2015; Li, Godinet & Arnsberger, 2011; Mersky, Berger, Reynolds & Gromoske, 2009; Rodriguez & Tucker, 2015). On the other hand, Coohey's (1996) study found that mothers with low social support from friends and family members were at increased risk of abuse their children.

CONCLUSION AND SUGGESTIONS

According to the findings, some precautions are needed to support the healthy mental development of children without being exposed to abuse and neglect. We can examine these precautions under the following headings:

Finding Risk Groups and Developing Early Intervention for Children

- Primary prevention in the treatment of child abuse includes studies to prevent the occurrence of violence. In other words primary prevention is health care and identification of risk groups. Many reasons of child abuse center on the needs and problems of the parents. Therefore, in order to prevent child abuse, we must first help and support the parents. Parents with multiple emotional, medical, financial and social needs find it difficult to meet the needs of their children. Also in our findings among parents, who have low level of education, who have high number

of children, who have low level of income, and who were neglected or abused during childhood applied more to their children both emotional abuse and neglect. Therefore, it is necessary to know these risk groups and to treat these groups as a priority (Bethea, 1999: p.1580). The following measures can be taken for this purpose (Bethea, 1999: p.1580; Turhan et al., 2006: p.156,157):

- The first thing poor parents need is assistance in meeting their basic requirements for food, shelter, clothing, safety and medical care. Other issues that need attention include financial concerns, and employment and legal problems. Economic support can be provided by identifying unemployed and poor families through social service institutions. In the long run, these parents can be referred to vocational courses and employment agencies.
- The next step should be to identify and treat parents who abuse alcohol or drugs, and identify and counsel parents who suffer from spousal abuse.
- Identifying and treating parents with psychological problems is also important.
- Psychosocial support programs can be developed in collaboration with social workers and psychologists for parents with separate or economic problems.
- Children living and working on the streets are frequently abused. Some of them may even prefer to live on the streets because they are abused at home. These children can also be identified by the social service institutions and placed in state dormitories and they can continue their education from where they left off.
- In health centers, married couples should be taught family planning for having enough children to care.
- Municipalities should give priority to the children of low-wage working parents in state nurseries.

Developing Parents Education Programs

- According to the findings of Paavilainen, Astedt-Kurki, Paunonen-Ilmonen, & Laippala (2001); abusive families are less flexible about change, spend less time together, role structure is more unstable, and family communication is less than in other families. First of all, the awareness of parents about child abuse and neglect (what it is, what kind of behaviors it covers, which family traits trigger abuse) should be increased with education. Because parents may have wrong idea about this topic: They don't know that the behaviors they implement by thinking that they discipline their children may be emotional abuse and / or neglect. Probably they are unaware that these behaviors will cause physical and mental harm to their children. For example, Keser et al. (2010) investigated the level of knowledge of parents about child abuse and neglect: Some parents did not regard the constant criticism and humiliation (10%) and lack of affection (11%) as emotional abuse. Some parents reported that it was not a neglect that not to take the sick child to the doctor (15%), not to send the child to school (15%). Some parents did not consider the other parent to remain silent while one parent abused the child. (15%). In addition, 23% of the participants stated that growth retardation will not be seen in neglected children except for physiological reasons; 15% argued that abuse would not cause

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

psychological problems in children. Koçak and Büyükgöneç (2011) found that approximately half of the respondents (48.9%) did not know about child abuse and neglect; 65.9% of those with information stated that the information they acquired was not sufficient. In fact, it is a worrying finding that the majority of the participants in the same study believe that abuse and neglect will not affect the child's school performance. In Uysal-Bayrak's (2019) research, it was found that parents were aware of child abuse. However, their responses were mostly limited by the effects of sexual abuse.

In this case, the urgent need is education for parents. Educations can be about child abuse and neglect, time management (for working parents) and budgeting skills (for poor families), stress management, coping and parenting skills, appropriate discipline, knowledge of child development, nutrition and feeding problems, and safety issues. This training should be delivered simultaneously by experts and researchers from all over the country with the contributions of schools, universities and non-governmental organizations. In addition, family education and communication training should be provided regularly in the free public education courses organized by the Municipalities and in the school-parent meetings of primary to high schools. For example in public education centers, inexperienced young parents should be given child care and upbringing training, such as "parent school", "marriage preparation". Also, the importance of the issue should be emphasized by reaching out to parents through educational programs in the media.

Westman (1996) even proposed a parenting certificate program to reduce government support. According to Westman, setting standards for parenting would help to prevent child neglect and abuse and other consequences (violence, habitual crime, and welfare dependency). Also a parent license would validate parental rights, establish parental responsibility, and provide a basis for societal support (in the form of financial benefits, parent training, and protective services for children) when necessary. Holding parents accountable for child rearing would substantially reduce the need for governmental interventions in families.

Developing Public's and Medical Personals' Awareness

- *Secondary prevention* in response to child abuse includes early diagnosis, appropriate treatment and follow-up of abused children. For this purpose, babies should be monitored before and after birth by family physicians. When children are brought to a hospital for any reason, they should be evaluated in terms of indicators of abuse. Early diagnosis and effective treatment of abused child will reduce the extent of harm to child. Therefore, physicians have ethical and legal obligations in the early diagnosis and treatment of child abuse. In addition, in terms of early diagnosis it is very important for physicians to know the signs and symptoms of child abuse. Because, contrary to adult abuse, child abuse can be investigated without complaint.

- Health workers (doctors, nurses) and public officials are obliged to inform the authorities when they see signs of neglect or abuse in children (according to Articles 278-279-280 of the Turkish Penal Code) (Child Protection Law, 2005). In Turkey organizations that can report suspicion of neglect and abuse; child protection units / centers of hospitals, Ministry of Family and Social Policies General Directorate of Child Services, Provincial Directorates of Family and Social Policies, Social Service Centers affiliated to Provincial Directorates, regional police station (children's branch), Public Prosecutor's Office and Alo 183 Family, Women, Children and Disability Social Service Hotline and Prime Ministry Communication Center (BIMER) (Can Yaşar, Şenol & Akyol, 2015: p.233; HRA,2008: p.41; Tıraşçı & Gören, 2007: p.73). However, in this literature in Turkey, it was determined that some physicians (Kara, 2010) and nurses (Altunsu 2004, Çatık ve Çam 2006, Gölge, Hamzaoğlu, & Türk, 2012; Kocaer 2006, Polat Külcü & Karataş, 2016; Uysal 1998) have insufficient level of knowledge about detecting signs of abuse and neglect. All these findings indicate that physicians and nurses should be subjected to structured training programs with in-service training courses both during their undergraduate education and after their appointment to the profession.

Developing Teacher's Awareness

- There is a close relationship between behavioral problems in children and emotional abuse and / or neglect. The knowledge and support of the teachers is important in determining the emotional abuse and neglect of the child who spends most of the day at school. If teachers are experienced and knowledgeable about child abuse, they can observe changes the student's behavior (like introverted, unhappiness, unable to concentrate, falling in school success, aggression, and so on) (Dilsiz & Mağden, 2015: p.681). Unfortunately, in this literature in Turkey generally teachers have inadequate education about child abuse and neglect and their legal responsibilities in this regard (Aksel & Yılmaz Irmak 2015; Can Yaşar at al.,2015; Dilsiz & Mağden, 2015; Kürklü, 2011; Pala, 2011; Tugay, 2008). If teachers are able to recognize the risks and temptations facing our children today, we can provide support and guidance before it is too late. The key to working with abused children is to first understand the origins of their misbehavior and then design strategies to help these origins. Teachers will encounter cases of neglect throughout their teaching years and it is important to help these children gain more self-esteem and positive feelings of being appreciated, loved, and valued by others (Maggiolo,1998; p.1,11). In-service trainings can be given to school administrators and teachers on the signs of child abuse and neglect, detection of abused students, intervention and notification. Awareness studies can be done about which behavioral problems students show and how to behave towards the students who show these problems. Prevention studies including social support and information for these students and their families can be conducted by school psychological

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

counselors, administrators and teachers. (Şimşek & Cenkseven-Önder, 2011: p.1133).

REFERENCES

- Aksel, Ş. & Yılmaz Irmak, T. (2015). Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri. (Teachers' Knowledge and Experience about Child Sexual Abuse) *Ege Eğitim Dergisi (Ege Journal of Education)*, 16(2); pp.373-391.
- Altıparmak, S., Yıldırım, G., Yardımcı, F., & Ergin, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler (Child abuse and neglect based on the information obtained from mothers, and the factors affecting child abuse). *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14; pp.354-361.
- Altunsu, B.A.(2004). Çocuklara Bakım Veren Hemşirelerin Çocuk İstismar ve İhmalini Tanıyabilmeleri (Recognition of Child Abuse and Neglect by Nursing Nurses). Unpublished Master's Thesis, Marmara University, Institute of Health Sciences, Istanbul/ Turkey.
- Arıkan, Ç. (2016). Davranışçı Yaklaşım (Behavioral Approach). *İnsan Davranışları ve Sosyal Çevre I (Human Behavior and Social Environment I)*, Unit 6, Atatürk University Open Education Faculty Publication. Erzurum/ Turkey; pp. 1-27. (Retrieved on October 28, 2016).
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. (Aggressiveness tendencies of the children exposed to domestic violence) *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8; pp. 206-214.
- Ayaz, T., Yılmaz Özpolat, A., Yücel, D., & Altunöz, U. (2013). Kendi çocuğunu fiziksel olarak istismar eden ve kendisi de fiziksel istismar gören bir OKB vakası (A case of OCD that physically abused its own child and was physically abused). *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi (Journal of Cognitive Behavioral Psychotherapy and Research)*, 2; pp. 116-120.
- Bekçi, B. (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ve Öfke Tetikleyicileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Evaluation of the relationship between the Child Abuse in the Family and Anger Triggers of elementary school students.)* Unpublished Master's Thesis, İstanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Education Sciences, Istanbul/ Turkey.
- Bethea, L. (1999). Primary Prevention of Child Abuse. *American Family Physician*, 59(6); pp. 1577-1585.
- Browne, K. (1995). Preventing Child Maltreatment Through Community Nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 21 (1); pp. 57-63.
- Can Özcan, M. (2010). *İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi (Examination of the physical and psychological effects of abuse and neglect on children)*. Unpublished Master's Thesis, Atatürk University , Institute of Health Sciences, Department of Child Health and Diseases Nursing, Erzurum/ Turkey.
- Can Yaşar, M., Şenol, F.B., & Akyol, T. (2015). Öğretmen Adaylarının Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Tutumlarının İncelenmesi (Investigation of Teacher Candidates' Attitudes about Sexual Abuse through to Child). *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale"*, 11-13 Mayıs 2015, Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi, Ankara , *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(Suppl2); pp.228-241.
- CANS (Child Abuse and Neglect Statistics) (2008). *National Child Abuse and*

- Neglect Statistics*. Arizona Child Abuse and Neglect Center. Retrieved from <http://childhelpinfocenter.org>
- CAT (Child Abuse in Turkey) (2010). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması (Child Abuse and Domestic Violence in Turkey)*. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını (Prime Ministry Social Services and Child Protection Agency Publication), Retrieved on June 17, 2019 from <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/c/o/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>.
- Child Protection Law (Çocuk Koruma Kanunu) (2005). *Çocuk Koruma Kanunu*. T.C. Resmi Gazete (Official Gazette of the Republic of Turkey) Sayı (Number): 25876, Başbakanlık Basımevi (Prime Ministry Printing House), Ankara/ Turkey. Retrieved on June 17, 2019 from <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1527.html>.
- Chung, E.K., Mathew, L., Rothkopf, A.C., Elo, I.T., Coyne, J.C., & Culhane, J.F. (2009). Parenting attitudes and infant spanking: the influence of childhood experiences. *Pediatrics*, 124; pp. 278-286.
- Clark, J.W. (2001). *Parent-Focused Interventions: A Meta-Analytic Consideration of Risk and Outcome Categories*. Paper present at the Annual Meeting of the American Psychological Association (109th, San Francisco, CA, August 24-28, 2001); 24 pages.
- Coohey, C. (1996). Child maltreatment: Testing the social isolation hypothesis. *Child Abuse & Neglect*, 20; pp. 241-254.
- Coohey, C. (2001). The relationship between familism and child maltreatment in Latino and Anglo families. *Child Maltreatment*, 6; pp.130-142.
- Çatık, A.E. & Çam, O. (2006). Hemşire ve Ebelerin Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanıma Düzeylerinin Saptanması (Determination of the Levels of Recognition of Symptoms and Risks of Child Abuse and Neglect by Nurses and Midwives). *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi (Journal of Ege University School of Nursing)*, 22 (2); pp.103-119.
- Çoknaz, H., Aydın, M., & Mısır, E. (2017). Physical Health Self-Perception Levels of the Middle School Children Subjected to Abuse. *Marmara University Journal of Sport Science*, 2 (1), June; pp. 8-15 (DOI: 10.22396/sbd.2017.21).
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M.A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S., & Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyo ekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri (Socioeconomic status lower levels of parental knowledge about child abuse, neglect, experiences and discipline methods used). *Anadolu Psikiyatri Dergisi (Anatolian Journal of Psychiatry)*, 14; pp. 27-35.
- DHHS (U.S. Department of Health and Human Services). (2004). *Child maltreatment 2002: Summary of key findings*. Retrieved on September 1 (2004), from <http://nccanch.acf.hhs.gov>
- Deveci, E. & Açık, Y. (2003). Çocuk İstismarı Nedenlerinin İncelenmesi (Investigation of Causes of Child Abuse). *ARŞİV (Archive)*, 12; pp. 396-405.
- Dilsiz, H. & Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin Çocuk İstismar ve İhmali Konusunda Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerinin Tespit Edilmesi (Determination of Teachers' Knowledge and Risk Recognition Levels on Child Abuse and Neglect). *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”*, 11-13 Mayıs 2015, Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi, Ankara , *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(Suppl2); pp. 678-694.
- Dubowitz, H. (2005). Preventing Child Neglect and Physical Abuse. *Pediatrics in Review*, 23(6): pp. 191-196.
- FCAN (Fatal Child Abuse and Neglect).(1995). *A Nation's Shame: Fatal Child Abuse and Neglect in the United States*. A Report of the U.S. Advisory Board on Child Abuse and Neglect. Fifth Report, Washington, DC.

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

- Gölge, Z.B., Hamzaoğlu, N., & Türk, B. (2012). Sağlık Çalışanlarının Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin Ölçülmesi (Assesment of Medical Staff Awareness About Child Abuse and Neglect). *Adli Tıp Dergisi (Journal of Forensic Medicine)*, 26(2); pp. 86-96. (DOI: [10.5505/adlitip.2012.36349](https://doi.org/10.5505/adlitip.2012.36349)).
- Güler, N., Uzun, S. Boztaş, Z., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler (The behaviours of mothers who perform physical or emotional abuse/neglect of their children). *Cumhuriyet University Medical Journal*, 24 (3): pp.128 – 134.
- Güner, Ş.İ., Güner, S. & Şahan, M.H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar (A Social and Medical Problem in Children; Abuse). *Van Medical Journal*, 17(3); pp. 108-113.
- Harder, J. (2005). Prevention of Child Abuse and Neglect: An Evaluation of a Home Visitation Parent Aide Program Using Recidivism Data. *Research on Social Work Practice*, 15 (4), July; pp. 246-256. (DOI: [10.1177/1049731505275062](https://doi.org/10.1177/1049731505275062)).
- Harford, T.C., Yia, H., & Grant, B. F. (2014). Associations between childhood abuse and interpersonal aggression and suicide attempt among U.S. adults in anational study. *Child Abuse & Neglect*, 38, pp. 1389–1398.
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect*. Palgrave Macmillan. New York.
- HRA (İnsan Hakları Derneği: Human Rights Association) (2008). *Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme: Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu (Prevention of Child Neglect and Abuse: Education Guide for Teachers and Families)*. Berkay Ofset, Ankara/ Turkey.
- İzmirli, M., Sur, H. & Polat, N. (2000). Çocuğa karşı dayak olgusu ve çocuk istismarı (Child beating and child abuse). *Çocuk Forumu Dergisi (Journal of Children's Forum)*, 3(1), pp. 37-49.
- Jennings, K. D., Stagg, V., & Connors, R. E. (1991). Social networks and mothers' interactions with their preschool children. *Child Development*, 62(5); pp. 966–978.
- Kara, B., Biçer, Ü. & Gökalp, A.S. (2004). Çocuk İstismarı (Child Abuse). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi (Journal of Child Health Diseases)*, 47; pp. 140-151.
- Kara, Ö. (2010). *Ankara İlinde Görev Yapan Pediatri Asistanları, Uzmanları ve Pratisyen Hekimlerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeyleri ve Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. (Comparison of Pediatric Assistants, Specialists and General Practitioners' Knowledge Levels and Approaches on Child Abuse and Neglect Who were Working in Ankara)* Department of Child Health and Diseases Specialty Thesis in Medicine, Ankara University Faculty of Medicine, Ankara/ Turkey.
- Kaya, İ. & Çeçen-Eroğul, A.R. (2015). Relationship between resilience and childhood abuse/neglect in adolescent. *Proceedings of INTCESS15- 2nd International Conference on Education and Social Sciences*, 2-4 February 2015- Istanbul, Turkey; pp. 1177-1182.
- Keeling, J. D. (2013). *Children's physical abuse and developmental risk: The contribution of mothers' attachment experiences, parenting stress, and caregiving helplessness*. Unpublished Master's Thesis, Mills College, Oakland, California.
- Keser, N., Odabaş, E.& Elibüyük, S. (2010). Ana-Babaların Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi (The Evaluation of Parents' Knowledge About Child Abuse. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi (Turkish Journal of Pediatric Disease)*, 4(3): pp. 150-157.
- Kocaer, Ü. (2006). Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik

- Farkındalık Düzeyleri (Awareness Levels of Physicians and Nurses for Child Abuse and Neglect). Unpublished Master's Thesis, Marmara University, Institute of Health Sciences, İstanbul/ Turkey.
- Koçak, C. & Büyükgönenç, L. (2011). Toplumdaki Bireylerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Bilgi ve Görüşleri (Knowledge and View of Individuals on Child Abuse and Neglect). *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Hitit University Journal of Institute of Social Sciences)*, 4(1), June; pp. 89-104.
- Kubin Mete, B. (2015). *Çocuk İstismarı: Stres, Aile İşlevselliği, Sosyal Yalıtım, Kabul/Red (Child Abuse: Stress, Family Functioning, Social Isolation, Acceptance/Rejection)*. Unpublished Master's Thesis, Hacettepe University, Department of Education Sciences, Ankara/ Turkey.
- Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri (Levels of Teachers' Awareness about Child Exploitation and Negligence)*. Unpublished Master's Thesis, Afyon Kocatepe University, Institute of Health Sciences, Department of Child Health and Disease Nursing, Afyonkarahisar/ Turkey.
- Li, F., Godinet, M. T., & Arnsberger, P. (2011). Protective factors among families with children at risk of maltreatment: Follow up to early school years. *Children and Youth Services Review*, 33; pp. 139–148.
- Maggiolo, C.E. (1998). *Defining the Unknown-Neglect*. US Department of Education, Office of Educational Research and Improvement (The Educational Resources Information Center: ERIC); pp. 1-15.
- Mersky, J. P., Berger, L. M., Reynolds, A. J., & Gromoske, A. N. (2009). Risk factors for child and adolescent maltreatment: A longitudinal investigation of a cohort of inner-city youth. *Child Maltreatment*, 14(1); pp. 73-88.
- Murry, S.K., Baker. A.W., & Lewin L.(2000). Screening families with young children for child maltreatment potential. *Pediatric Nursing*, 26(1); pp. 47-54.
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S., Ateş, N., Cetin, G., Miral, S., Hanci, H., Ersahin, Y., Tepeli, N., Bulguc, A. G., ve Tiras, B. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, 25 (2); pp. 279–290.
- Öncü, E., Kurt, A. Ö., & Esenay, F. I. (2012). Çalışan çocukların ailede istismarı (Abuse of working children within the family). *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi (Turkey Journal of Public Health)*, 10(3); pp. 128-140.
- Özer, G. (2014). *Ebeveynlerin Çocuk Cinsel İstismarına Dair Bilinçleri, Endişeleri ve Aldıkları Önlemler (Parents' Awareness of Child Sexual Abuse, Concerns and Precautions)*. Unpublished Master's Thesis, İstanbul University, Institute of Forensic Medicine, Department of Social Sciences, İstanbul/ Turkey.
- Özgentürk, İ. (2014). Child abuse and neglect. *International Journal of Human Sciences*, 11 (2); pp. 265-278. (doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2943).
- Paavilainen, E., Astedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmonen, M., & Laippala, P. (2001). Risk factors of child maltreatment within the family: towards a knowledgeable base of family nursing. *International Journal of Nursing Studies*, 38, pp. 297–303.
- Pala, B. (2011). *Geleceğin Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri (Knowledge and Awareness About Child Abuse and Neglect of The Teachers of Future)*. Unpublished Speciality Thesis. Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Medicine, Department of Family Medicine, Eskişehir/ Turkey.
- Pala, B., Ünalacak, M. & Ünlüoğlu, İ. (2011). Çocuklara kötü muamele: İstismar ve ihmal (Child maltreatment: Abuse and neglect). *Dicle Medical Journal*, 38 (1); pp. 121-127.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin İstismar Potansiyellerinin Bazı Değişkenler

PARENTAL AWARENESS ON EMOTIONAL ABUSE AND NEGLECT

- Açısından İncelenmesi (Investigation of Mothers' Abuse Potentials According to Some Variables). *Ege Eğitim Dergisi (Ege Journal of Education)*, 2(17); pp. 425 – 441.
- Polat Külçü, D. & Karataş, H. (2016). Çocuk Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi (Examination of the pediatric nurses' knowledge about child abuse and neglect). *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi (Journal of Ege University Faculty of Nursing)*, 32 (1): pp. 48-58.
- Rodriguez, C. M., & Tucker, M. C. (2015). Predicting maternal physical child abuse risk beyond distress and social support: Additive role of cognitive processes. *Journal of Child and Family Studies*, 24 (6); 1780-1790 (doi: 10.1007/s10826-014-9981-9).
- Sidebotham, P., & Golding, J. (2001). Child maltreatment in the "Children of the Nineties". A longitudinal study of parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 25; pp. 1177-1200.
- Şimşek, S. & Cenkseven-Önder, F. (2011). An Investigation the Behavioral Problems of Adolescents, Who Perceived Emotional Abuse from Parents and Teachers. *Elementary Education Online*, 10(3); pp. 1124-1137.
- Tıraşçı, Y. & Gören, S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmali (Child Abuse and Neglect). *Dicle Medical Journal*, 34(1); pp. 70-74.
- Tugay, D. (2008). *Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri (Teachers' Awareness Levels for Child Abuse and Neglect)*. Unpublished Master's Thesis, Marmara University, Institute of Health Sciences, Istanbul/ Turkey.
- Tuna, S. (2010). *Aile İçi Çocuk İstismarı: Annelerin Bazı Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi. (Domestic child abuse: Investigation of mothers in terms of some risk factors)*. Unpublished Master's Thesis, İstanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Education Sciences, İstanbul/ Turkey.
- Turhan, E., Sangün, Ö. & İnandı, T. (2006). Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi (Child Abuse and Prevention In Primary Care). *Sted*, 5(9); pp. 153-157.
- Uysal, A. (1998). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılamada Hemşire ve Ebelerin Bilgi Düzeylerinin Saptanması (*Determination of Knowledge Levels of Nurses and Midwives in Diagnosing Symptoms and Risks of Child Abuse and Neglect*). Unpublished Master's Thesis, Ege University, Institute of Health Sciences, İzmir/ Turkey.
- Uysal-Bayrak, H. (2019). Ebeveynlerin gözünde Çocuk İstisması: Metaforik Bir Çalışma (Child Abuse From Parent's Eyes: A Metaphoric Study). *Toplum ve Sosyal Hizmet (Society and Social Work)*, 30 (2); pp. 376-389.
- Veltkamp, L. J. & Miller, T. W. (1994). *Clinical Handbook of Child Abuse and Neglect*. International Universities Press, USA.
- Walker, C. E., Bonner, B. L. & Kaufman, K. L. (1988). *The Physically and Sexually Abused Child. Evaluation and Treatment*. Pergamon Press, New York.
- Wang, C. & Dora, D. (1997). *Current Trends in Child Abuse Reporting and Fatalities: The Results of the 1996 Annual Fifty State Survey*. National Committee to Prevent Child Abuse, Chicago, USA; 19 pages. Retrieved on July 14, 2019 from <http://www.ncjrs.gov/App/publications/abstract.aspx?ID=167158>
- Westman, J. C. (1996). *Reducing Governmental Interventions in Families by Licensing Parents*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Orthopsychiatric Association (73rd, Boston, MA, May 1-4,1996); 9 pages.
- Yalçın, H., Koçak, N., & Duman, G. (2014). Anne Babaların Çocuk İstismarıyla

- İlgili Tutumlarının İncelenmesi (Investigation Parents' Attitudes Related of Child Abuse). *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Arastirmalar Dergisi (KMU Journal of Social and Economic Research)*,16(Special Issue-1); pp. 137-143.
- Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler Prevalance of Child Abuse and Neglect and Resilience Factors*. Unpublished Doctoral Thesis, Ege University, Institute of Social Sciences, Department of Psychology, Izmir/ Turkey.
- Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal Kora, M. & Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları (Probable consequences of childhood abuse and neglect. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 2(2); pp. 69-78.

Makale türü: Derleme

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Nurullah YELBOĞA

Artvin Çoruh Üniversitesi Borçka Acarlar MYO, Borçka/Artvin, nurullah_yel06@hotmail.com –
ORCID 0000-0001-8281-7070

■ **Öz** Çocuklara ve çocuk haklarına olan ilgi günümüz toplumlarında gittikçe artmaktadır. Çünkü çocukların sağlıklı bireyler olarak gelişimlerini sürdürmeleri toplumların gelecek umutlarını yeşertmekte ve onlara ferah bir yaşamı garantilemektedir. Bu bakış açısıyla çocuklar korunmakta, eğitilmekte, gereksinimleri karşılanmakta ve sevilmektedir. Ancak bu amaçla verilen çabalar her zaman istenilen sonucu verememekte ve istenmeyen problemler görülebilmektedir. Modern çağda açlık, yoksulluk, şiddet, madde kullanımı, savaş, göç, ihmal ve istismar gibi problemler çocukları tehdit eden sorunların başında gelmektedir. Bu çalışmada çocukların cinsel istismarı ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde irdelenmeye çalışılmıştır. Bu derleme çalışmasında çocukluk tarihi, çocuk haklarının gelişimi, ülkemizde ve dünyada çocuk cinsel istismar yaygınlığı araştırılmış ve artış gösteren cinsel istismar olaylarına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, cinsel istismar, çocuk hakları.

Analysis of Sexual Harassment Under The Rights of Children

■ **Abstract** In today's society, the interest towards the children and the rights of children are increasing. Because children's development as healthy individuals increases the future hopes of the society and guarantee a prosperous life. From this perspective, children are protected, educated, loved and their requirements are met. However, efforts for this purpose not always produce the desired result and undesired problems might emerge. In the modern age, problems such as hunger, poverty, violence, substance abuse, war, immigration, negligence and harassment are among the leading threats towards children. In this study, child harassment is analysed within national and international legislation. In this review study, children's history, development of child rights, the prevalence of child harassment in our country and around the world are investigated and increasing sexual harassment cases are emphasised.

Keywords: Child, sexual abuse, child rights.

GİRİŞ

Çocuklar beslenme, barınma, fiziksel, sosyal ve duygusal gereksinimlerinin karşılanması için bir yetişkinin korumasına ve bakımına ihtiyaç duyarlar. Çocukların kendi gereksinimlerini karşılayamama durumu onların başkalarına bağımlı olarak yaşamalarını zorunlu kılmaktadır. Gelişim sürecinin önemli bir evresini oluşturan çocukluk dönemi ile kimlik oluşumunun devam ettiği ergenlik döneminin sonlarına kadar bireyin yaşamını önemli ölçüde etkileyen kazanımlar sağlanmaktadır. Bu dönemde çocuğun yaşamını etkileyen önemli yaşam olayları sadece içinde bulunulan evreyi değil bireyin tüm yaşamını tesiri altına almaktadır. Bu bakımdan hem bireyin kimlik oluşumunun şekillenmesi hem de gelecek yaşamına yön veren

bir dönem olması sebebiyle bu dönemin biyo-psiko-sosyal yönden sağlıklı bir şekilde tamamlanması gerekmektedir. Söz konusu durumun sağlanabilmesi için çocuğun beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının yanında güvenli bir ortamda gelişimini sürdürmesi zorunluluk arz etmektedir. Çocuk kavramının tanımlarına bakıldığında söz konusu bu gereksinimlerin tercihen değil zorunlu olarak yerine getirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin Türk Dil Kurumu (TDK) tanımında çocuk, “bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” şeklinde geçmektedir (TDK, 2019). Başka bir tanımda masum, içinde yaşadığı ortamdan ciddi anlamda etkilenen ve gereksinimlerinin giderilmesi hususunda başkasına ihtiyaç duyan bir varlık olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2019, s. 1).

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri insanların bireysel ve çevresel faktörlerin etkisiyle çeşitli problemlerle yüzleştikleri kabul edilen bir gerçektir. Dönemsel koşullar, değişim ve gelişmeler bu problemlerin farklılık göstermesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu bakımdan her bireyin karşılaştığı problem ve bu problemlerin bireyi etkileme düzeyi de farklılaşmaktadır. Ancak risk grupları içerisinde yer alan çocuklar, savunmasız ve henüz gelişimlerini tamamlamamış olduklarından bu problemlerden daha çok etkilenmiş ve zarar görmüşlerdir.

Ülkemizde ve dünyada günümüz koşulları içerisinde çocukların karşılaştığı birçok sorun olmakla birlikte en sık görülen problemlerin başında yoksulluk, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilikler, şiddet, madde bağımlılığı, zorbalık-siber zorbalık, internet ve sosyal medya bağımlılığı, ihmal ve istismar gibi konular gelmektedir. Söz konusu sorunların yanında göç ve savaş mağduru çocukların beslenme, barınma, sağlık ve eğitim alanında yüzleştikleri problemler de çocuk alanı sorunları içerisinde yerini korumaktadır. Bu problemler, toplumda çocuk alanına ilişkin sorunların arttığı ve bu sorunların daha da kötüye gittiği yönündeki bir algıyı oluşturmaktadır. Modern ve insan hakları odaklı olarak nitelendirilen çağımızda tüm çabalara rağmen bu gidişatin durdurulamadığı bir gerçektir. İnsan ve çocuk hakları bağlamındaki bildiri, belge ve sözleşmeler genelde insanların özelde ise çocukların sağlıklı bir yaşam sürdürmesine yetememektedir. Özellikle cinsel istismarın fiziksel, psikolojik ve sosyal etkileri göz önünde bulundurulduğunda cinsel istismarın çocukların sağlıklı gelişimleri için ne kadar ciddi bir tehdit olduğu daha net anlaşılmaktadır. Son dönemlerde arttığı gözlemlenen cinsel istismar vakaları ve bu konuya ilişkin medyadaki haberler bunun açık göstergesidir. Örneğin “*Van’da İl Emniyet Müdürlüğü’nün verdiği cinsel istismar ve sanal suç eğitimi korkunç gerçeği ortaya çıkardı. 7 ayda yaklaşık 100 çocuk, yakın çevresinin cinsel saldırılarına maruz kaldığını fark ederek polise başvurdu.*” başlığıyla verilen haber cinsel istismar vakalarının ülkemizdeki ürkütücü durumunu göstermektedir (<http://www.haber7.com/guncel/haber/2857633-100-cocuk-istismari-anlatti>, 08.05.2019). İnsan onurunu zedeleyen, onun yaşam bütünlüğünü bozan, psiko-sosyal yaşamını büyük ölçüde etkileyen çocuğun cinsel yönden sömürülmesi Çocuk

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

Hakları Sözleşmesinin (ÇHS) 19, 34, 39'üncü maddelerinde de açıkça belirtilmiştir. Bu maddeler çocukların cinsel sömürü ve istismardan korunmasını vurgulamıştır (Çocuk Hakları Sözleşmesi, UNICEF).

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Problemi

Çocuk istismarı olaylarının ülkemizde görülme sıklığı nedir? Çocuk haklarını güvence altına alan sözleşme ve belgeler cinsel istismarı hangi yönlerden ele almaktadır? Cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri nelerdir? Çocuk hakları alanındaki gelişme ve düzenlemeler istismar suçu işleyenleri ne kadar caydırmaktadır?

Araştırmanın Amacı

Literatür incelendiğinde çocuk ihmal ve istismarının birçok araştırmaya konu olduğu ve farklı disiplinlerce irdelendiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, cinsel istismar suçunun dünyada ve ülkemizdeki durumunu incelemek, çocuk haklarının güvence altına alındığı belgelerdeki ilgili maddeleri tartışmak ve cinsel istismarın çocukların yaşamına yansımalarını irdelemektir.

Araştırmanın Önemi

Çağlar boyunca toplumlar çocukların geleceği üzerinde yoğunlaşmış ve çocuklar toplumların geleceği olarak görülmüştür. Bu uğurda çocuklara daha fazla değer verilmiş, sevgi gösterilmiş ve onlar adına umut vaat eden bir dünya inşa edilmek istenmiştir. Ancak bu amaçla gösterilen onca çabaya rağmen bu her zaman mümkün olamamıştır. 21. yüzyılda Dünya'nın farklı bölgelerinde milyonlarca çocuk açlık, suça karışma, eğitimsizlik, cezaevinde yaşama gibi istenmeyen koşullarda yaşamını sürdürmektedir (Yavuzer, 2016, s. 1). Çocuk istismarı insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte Dünya'da sorun olarak algılanması son yüzyıla dayanmaktadır. Türkiye'de ise bu alandaki çalışmalar çok yakın bir geçmişe dayanmaktadır. Özellikle cinsel istismar vakaları ilgili kişi ve kurumlara bildirilmemekte ve gizli tutulmaktadır (Altınpark vd., 2013, s. 355).

Bu çalışma, çocukların biyo-psiko-sosyal yönden sağlıklı gelişim ve ferah bir yaşam sürdürmelerini engelleyen ve yaşamlarında derin izler bırakan cinsel istismar konusuna yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda verilen mücadele ve çocuklara tanınan haklara rağmen çocuklara karşı cinsel suç olaylarının yaygınlığı çocuk hakları bağlamında tartışılmıştır. Verilen adli cezaların ve çocuk hakları kanun ve belgelerinin neden frenleyici bir etki oluşturmadığını irdelemek bakımından önem taşımaktadır.

ÇOCUK KAVRAMI, TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİM

Yörükoğlu (2007, s. 13) çocuk tanımını yaparken “*gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttaş*” vurgusunu yapmaktadır. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda “çocuk; daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir” şeklinde ifade edilmektedir. TDK sözlüğünde (2019), bebeklik ve erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kızı ifade ettiği belirtilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde ise, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır, denilmektedir (BM Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959). Bu tanımlar dikkate alındığında özellikle reşit olma durumu ve 18 yaş vurgusu göze çarpmaktadır. Literatür incelendiğinde de ergenlik, gençlik ve çocukluk sınırları arasında net bir yaş sınırının çizilemediği görülmektedir. Örneğin Yörükoğlu (2007, s. 13), çocukluğun oyun ve öğrenim yıllarını kapsadığını ve bu açıdan değerlendirildiğinde üst sınırın 12 ile 25 yaş arasında değişebileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte genel kabul çocukluk döneminin 18 yaşına kadar uzandığıdır.

Eski çağlarda çocukların yaşamı kötü olarak nitelendirilebilecek bir boyuttadır. Örneğin köleci uygarlıklar olarak bilinen Yunan ve Roma’da babaların çocukları üzerindeki hakları sınırsızdı. Bu uygarlıklarda babalar çocuklarını köle olarak satabilir, sakat bırakabilir ve hatta öldürebilirdi. Eski toplumlar benzer şekilde çocuklarını ezerek, acımadan çalıştırarak, kırbaçlayarak yetiştirmişler (Yörükoğlu, 2007, s. 21-22). Guanalılar yeni doğmuş kız çocuklarının büyük bir bölümünü diri diri gömerlerdi. Benzer şekilde İslamiyet’ten önce Araplar’da kız çocuklarının öldürülmemesi ayıp ve ahlak dışı bir davranış olarak kabul edilirdi (Yavuzer, 2016, s. 18). Çocuklar 1600’lü yıllardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. Artık onlar küçük yetişkinler değil, zayıf ve masum bireyler olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle 17 yy. ile birlikte çocukların dünyası yetişkinlerin dünyasından farklı olarak nitelendirilmiş ve çocuklar eğlenceli, sevimli bireyler olarak değer görmeye başlamıştır (Fazlıoğlu, 2007, s. 9). Çocukların yetişkinlerden farklılaşması 17. yy. yıldan sonra zengin sınıfa ait çocukların kendine ait, resim, oyun, müzik ve öykülere sahip olmalarıyla kendini göstermiştir. Çocuklarla kurulan iletişim ve dil farklılaşmaya başlamış, çocuğun eğitimde, sanayide ve ailede statüsü değişmeye başlamıştır. 19. yüzyılda düşünsel alandaki değişimler ve kültürel etkiler çocuk alanında da etkisini göstermiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde ise çocuklar toplumun geleceğini inşa eden en önemli kaynak vasfını taşımıştır. Özellikle hukuk, psikoloji ve felsefe gibi disiplinler çocukluk alanına ilgi göstermiş ve çocuklar yararına kazanımların elde edilmesi sağlanmıştır. O nedenle ki 20. yy. “çocuk yüzyılı” olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemde çocuklar özel bir kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Çocuklar, yetişkinlerden biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden farklılıkları olan, sadece geleceğin teminatı oldukları için değil, bugün çocuk oldukları için değerli görülmeye başlanmıştır (Aktürk, 2006, s. 10-11).

ÇOCUKLARDA CİNSEL İSTİSMAR OLGUSU

Çocuk istismarı çok eski tarihlere dayandırılabilir. Ancak kavram olarak “istismar”ın kullanılması ve bu alanda araştırmaların yapılması yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. 1960’lı yıllarda konuşulan bu konu önce ABD ve İngiltere daha sonra da Avrupa’da 1970’lerde irdelenmeye başlanmıştır (Polat’tan akt: Aydın, 2019, s. 10). Cinsel istismarın tanımı içeriği itibariyle bize bir çerçeve çizmektedir. “Çocuğun toplumsal kurallar veya yetişkin bireyler tarafından maruz kalınan uygun olmayan fiziksel ve psiko-sosyal yönden zarar verici tutum ve davranışların tümü” şeklinde tanımlanmaktadır (Bakır, 2018, s. 15). Başka bir deyişle bakım ve korumaya ihtiyacı olan çocukların yetişkin bireyler tarafından cinsel doyum sağlamak amacıyla kullanılması ve sömürülmesidir. Bu durum sadece çocuğa temas ile gerçekleşmemektedir. Pornografi, teşhir gibi yollarla da çocuklar istismar kurbanı olabilmektedir. Çocuklar kolay güven duyabilmekte ve kandırılabilir. Bu durum ise çocuklarda cinsel istismarı çok yaygın ve ciddi bir risk haline getirmektedir.

Cinsel istismar çocukluk dönemi içerisinde bireylerin karşılaşılabilecekleri risklerden biri olarak kabul edilmektedir. Yapılan araştırmaların sonuçları incelendiğinde toplumlarda kadın ve erkeklerin önemli bir kısmının geçmişinde böyle bir muameleye maruz kaldığı görülmektedir. Bu vakaların 3/4’üne yakınının gizli tutulduğu ve ancak % 20’lik bir kısmın rapor edildiği ifade edilmektedir (Duman, 1999, s. 234).

Çocuklarda Cinsel İstismarın Görülme Sıklığı

Çocukların cinsel istismarı meta analiz sonuçları birçok ülkede hem kadınlar hem de erkekler için yüksek seyretmektedir. Ortalama oranlar kadınlar için % 15-20 ve erkekler için % 5-10 arasında değişmektedir. Örneğin Barth vd., (2013) kadınlar için % 13, erkekler için % 6; Pereda vd., (2009), kadınlar için % 19.2, erkekler için % 7.4; Stoltenborgh vd., (2001), kadınlar için % 18 ve erkekler için % 7.6 oranlarını bulmuştur (Mathews, Bromfield, Walsh, Cheng ve Norman, 2017, s. 9-10).

Dünyada Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar Yaygınlığı

Yapılan çeşitli araştırmaların sonuçlarına göre 2002 yılına kadar cinsel sömürü oranları ülkeler bazında Norveç için % 37, Yeni Zellanda için % 36, Kanada için % 32, İrlanda için % 34, Avustralya için % 24, İngiltere % 21 ve Amerika için % 16 bulunmuştur (İnsan Hakları Derneği, 2008’den akt: Bilgi, 2014, s. 29).

Yine İngiltere’de Ulusal Çocuklara İşkenceyi Önleme Derneğine (NSPCC) göre ülkede 20 çocuktan 1’i cinsel tacize uğruyor. Bu oran kızlarda % 7 iken erkeklerde % 2.6 olduğu belirtilmektedir. Özellikle 13-15 yaş grubunun cinsel istismar için ciddi bir risk altında olduğu belirtilmektedir (Chalabi, 2013’den akt: Kök, 2019, s. 56).

Dünya genelinde cinsel istismar yaygınlığına ilişkin literatürde kadınların % 10-40'ı ve erkeklerin % 5-20'si çocukluk döneminde cinsel istismara uğradığı bildirilmektedir (Çalışkan ve Sağlam, 2015, s. 6). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2017'de yayımladığı "Çocuklara Yönelik Kötü Muamele" başlıklı rapora göre dünya çapında cinsel istismar vakalarının % 90'ında fail çocukların yakını çıkıyor. Mağdurların % 18'ni kız çocukları, % 8'ini ise erkek çocukları oluşturuyor. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) Kasım 2017'de yayımladığı "Tanıdık Bir Yüz: Çocukların ve Gençlerin Hayatlarında Şiddet" başlıklı çalışmada düşük ve orta gelirli 38 ülkede 17 milyon, 28 Avrupa ülkesinde 2,5 milyon kadın, 15 yaşından önce cinsel istismar ve cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dunyanin-ortak-sorunu-cocuk-istismari/1071819>, 10.05.2019). DSÖ 2013 yılında Avrupa'da yaklaşık 18 milyon çocuğun cinsel taciz mağduru olduğunu tahmin etmiştir. Buna göre tüm kızların % 13.4'ü ve tüm erkeklerin % 5,7' si cinsel istismar kurbanıdır (<https://www.pbc2019.org/protection-of-minors/child-abuse-on-the-global-level>, 14.05.2019).

Dünya genelindeki çocuk istismar oranları ülkeden ülkeye değişmekle birlikte araştırma sonuçları dikkate alındığında oranların genel olarak yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İHH İnsan ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) Raporunda çocuk istismar oranlarına yer verilmiştir. Raporda Asya ülkesi Tayland'da 2005 yılında cinsel birlikteliğe zorlanan kız çocukların oranı % 17.1 ve Güney Afrika'da çocukların oranı ise % 26.3'ü bildirilmektedir.

Benzer şekilde Avustralya'da da oranlar yüksek seyretmekte ve her yıl 50.000 cinsel istismar davasının açıldığı belirtilmektedir (<https://www.bbc.com/news/technology-39456093>, 12.05.2019). İngiltere'de çocukların % 20'sinin cinsel istismar mağduru olduğu belirtilmekte ve bu vakaların % 90'ının tanıdık kişiler tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır (<https://www.ibtimes.co.uk/child-sexual-abuse-top-5-countries-highest-rates-1436162>, 12.10.2019).

ABD Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığı Çocuk Bürosu 2010 yılı "Çocuklara Kötü Muamele" raporunda, 14 ila 17 yaşları arasındaki gençlerin % 16'sının o yıl içinde cinsel olarak mağdur edildiğini; gençlerin % 28'inin yaşamları boyunca 14-17 yaşları arasında cinsel olarak mağdur edildiğini bildirmektedir. Ülkede yapılan çalışmalar, her 4 kadından 1'nin ve 6 erkekten 1'nin 18 yaşından önce cinsel istismara uğradığını göstermektedir. Yine ABD'deki başka bir çalışmada cezaevindeki erkeklerin % 14'ü ve kadınların % 36'sı çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kaldığını bildirmiştir (<https://www.ibtimes.co.uk/child-sexual-abuse-top-5-countries-highest-rates-1436162>, 12.10.2019).

Türkiye'de Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar Yaygınlığı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) "İstatistiklerle Çocuk" raporunda, 2018 yıl sonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 82 milyon 3 bin 882; bunun 22 milyon 920 bin

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

422'sini çocuk nüfus oluşturdu. Nüfus projeksiyonlarına göre, çocuk nüfus oranının 2040 yılında yüzde 23,3, 2060 yılında yüzde 20,4 ve 2080 yılında yüzde 19 olacağı öngörülmektedir (TUIK, 2018). Bu istatistiklere bakılarak risk altında olan Türkiye'deki çocuk sayısı anlaşılabilir.

Çocukların cinsel istismarı dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sibel Küçük (2016, s. 262) 2006-2012 yılları arasında Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden 989 vakayı inceleyerek bazı verilere ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de cinsel istismara uğrayan çocukların yaş ortalaması 13,7'dir. Mağdur olan çocukların yaş aralığı 14-17 arasındadır. Çocukların % 88,3'nü kız çocukları oluşturmaktadır. İstismarların %49,3'ü zorla, %30'u tehditle, %44'ü daha önceden planlanmış bir şekilde gerçekleşmiştir. Araştırmada dikkat çekici bir diğer bulgu da istismarların % 62 oranında tekrarlanmış olması ve % 20'sinin hamilelik ile sonuçlanmasıdır. Çalışmada istismarda bulunanların yaş aralığı 19-25 arasında değişmektedir (Küçük, 2016, s. 264-265).

Ülkemizde 1989 yılına ait öğretmenlerin cinsel istismar tutum ve davranışlarını inceleyen bir çalışmada, çocukların % 7'si (Bilgi, 2014, s. 33), 2001'deki Zoroğlu ve arkadaşlarının (2001:69), 839 lise öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada ensest dahil öğrencilerin % 10.7'si cinsel istismara uğradığını bildirmiştir. Yine lise dengi okullarında 1607 öğrenci üzerinde yapılan bir tez çalışmasında 12-17 yaşlarındaki öğrencilerin cinsel istismara maruz kalma oranı % 8 olarak bulunmuştur (Yılmaz-İrmak, 2008, s. 163).

Tablo 1. Yıllara Göre Çocukların Cinsel İstismarı Suçu ve Dosya Sayısı (Türkiye 2010-2017)

Yıllar	Açılan Davalardaki Suç Sayısı
2010	16.135
2011	16.828
2012	17.598
2013	17.948
2014	18.104
2015	16.957
2016	15.051
2017	16.348

Kaynak: Adalet Bakanlığı 2017 Adli Sicil İstatistikleri

Tablodan da anlaşıldığı üzere 2010-2017 yılları arasında çocuk cinsel istismarı üzerinden açılan dava sayısı toplamda 134 bin 960 olarak görülmektedir.

Tablo 2: Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar

Yıl	Yaş	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2014	0-11	1.304	748	1.407	760	2.487	1.124
2015	12-14	2.319	332	2.533	371	3.688	563
2016	15-17	6.091	296	7.198	346	8.460	518

Kaynak: Türkiye'de Çocuk İstismarı Raporu-2, İMDAT & ASUMA, 2018

Tablo:2'den de anlaşılacağı üzere raporda cinsel suç mağduru çocukların 2014-2016 yılları arasında % 33 oranında arttığı görülmektedir (Türkiye'de Çocuk İstismarı Raporu-2, İMDAT & ASUMA, 2018, s. 10).

Diğer taraftan cinsel istismara yönelik vakalar sadece aile yanında yaşamını sürdüren çocuklarda değil, kurum bakımındaki çocuklarda da görülebilmektedir. Aşağıda 2013-2016 yılları arasında basında yer alan sosyal hizmet kurumlarındaki birkaç cinsel istismar örneğine yer verilmiştir (Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Raporu, İMDAT & ASUMA, 2016, s. 51-52).

- Trabzon'da bir çocuk yuvasında 3 çocuğun akran cinsel istismarına uğradığı tespit edilmiştir (Temmuz, 2015).
- Elazığ'da bir bakım ve rehabilitasyon merkezinde 4 kız kurumdan kaçmış ve 6 yıl boyunca kurum personeli tarafından cinsel istismara uğradığı belirtilmiştir (Mart, 2015).
- Afyon kız yetiştirme yurdunda 3 kızın 2013 yılında kurum dışında cinsel istismara maruz kaldığı bildirilmiştir (Ocak, 2014).
- Sivas'ta bir erkek yetiştirme yurdunda zihinsel engelli bir çocuk aynı kurumda bulunan iki çocuk tarafından cinsel istismara maruz kaldığını belirtmiştir (Temmuz, 2013).
- Yukarıda verilen örnekler sosyal hizmet kuruluşlarındaki vakaları kapsamaktadır. Bunun dışında son dönemlerde bazı haber sitelerinde çıkan cinsel istismar vakalarına bakmakta yarar vardır. Aşağıda konu ile ilgili bazı haberler listelenmiştir.
- Van İl Emniyet Müdürlüğü'nün 116 okulda 2018 yılı Eylül ayından itibaren 22 bin öğrenci ile 800 öğretmene verdiği eğitimler sonrasında 7 ay içerisinde 100'e yakın öğrenci rehber öğretmenleri aracılığıyla polise başvuru yaparak cinsel istismara uğradığını bildirdi (<http://www.gunes.com/yasam/100-cocuk-istismari-anlatt-979307>, 14.05.2019).
- Diyarbakır'da 12 yaşındaki P. K., dayısının oğlu H. O. tarafından kaçırılıp tecavüz ediliyor. Daha sonra aile meclislerinin kararıyla resmi nikahsız evlendiriliyor. 18 yıl ceza alan H. O. iki çocuk sahibi olduktan sonra mahkeme

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

tarafından beraat edildi. H. O. iki yıl önce eşinin kendisini aldattığı gerekçesiyle öldürdü (<https://www.sondakika.com/haber/haber-vicdan-yaralayan-karar-kacirdi-tecavuz-etti-12029287/>, 14.05.2019).

▪ İzmir'in Dikili ilçesindeki özel bir yurttaki kalan 9-12 yaşları arasındaki 7 erkek çocuğa cinsel istismarda bulunan şahıs 53 yıl hapis cezası aldı (<https://www.haberturk.com/yurtta-7-cocuga-cinsel-istismar-sanigina-53-yil-hapis-2435938>, 14.05.2019).

▪ Güvercin gösterme bahanesiyle 13 yaşındaki erkek çocuğa cinsel istismarda bulunan 60 yaşındaki sanığa 11 yıl hapis cezası verildi (<http://www.bursahakimiyet.com.tr/haber/guvercin-gosterme-bahanesiyle-erkek-cocuga-cinsel-istismar-289193.html>, 12.05.2019).

▪ İstanbul Küçükçekmece'de 5 yaşındaki kız çocuğu uğradığı cinsel istismar sonucu evinin önünde baygın halde bulundu (<https://www.haberturk.com/sondakika-haber-kucukcekmece-de-5-yasindaki-cocuga-cinsel-istismar-iddiasi-2441644>, 14.05.2019).

▪ Sosyal medyadan sahte hesap açan şahıs İstanbul'da 13 yaşındaki çocuğa 10 Mayıs 2019'da otomobilde cinsel saldırıda bulunurken suçüstü yakalandı. Emniyette susma hakkını kullanan şahıs adliyeye sevk edildi ardından adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı (<https://t24.com.tr/haber/cocuga-cinsel-istismar-sucustu-yakalandi-adli-kontrol-sartiyla-birakildi,821036>, 14.05.2019). Bu haberlere bakıldığında cinsel istismar vakalarının gündem oluşturan bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca istismar vakalarının sadece % 15-20'si ortaya çıktığı düşünülürse vakaların ne kadar yaygın görüldüğü daha net anlaşılacaktır.

İnsan Hakları Derneğinin, TÜİK verilerine dayandırdığı açıklamasında Türkiye'de 2014-2017 yılları arasında 7466 erkek, 51818'i kız olmak üzere toplamda 59284 çocuğun cinsel istismara uğradığını belirtmektedir (<https://www.ihd.org.tr/20-kasim-dunya-cocuk-haklari-gunu-cocuk-haklariyla-cocuktur/>, 14.05.2019). Mersin Barosu'nun 24.09.2018 tarihli açıklamasında cinsel istismar vakalarının ancak % 15'nin adli mercilere bildirildiği ve Adalet Bakanlığı verilerine göre yılda 8 bin çocuğun cinsel istismara uğradığı ifade edilmektedir (<https://www.haberturk.com/yilda-8-bin-cocuk-istismara-ugruyor-2153944#>, 14.05.2019). Tüvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı'nın (TOÇEV) düzenlediği "Çocuk Hakları Perspektifinden Türkiye'deki Risk Altındaki Çocuklar Sempozyumu" nun 2019 Mayıs ayında açıklanan sonuç raporuna göre 2017 yılı içerisinde güvenlik birimlerine 137 bin 482 çocuk mağdur olarak bildirilmiştir. Bunlardan 18 bin 683 çocuğun cinsel sömürü kurbanı olduğu vurgulanmaktadır (<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/tocev-cocuk-isci-sayisi-2-milyon-41213679>, 15.05.2019). 2010 yılındaki bir başka

araştırmada ise 7-18 yaş arasındaki çocukların cinsel sömürüye maruz kalma oranı % 10 olarak bulunmuştur (UNICEF, 2010, s. 30).

Çöpür ve arkadaşları (2012) Bakırköy Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği'nde 2007-2010 yılları arasında adli değerlendirmeye tabi tutulan 135 çocuk ve ergen cinsel istismar mağdurunun tıbbi ve adli dosyalarındaki bilgileri geriye dönük olarak incelemiştir. Araştırmada kız çocuklarının % 80.7 ile (erkek: % 19.3) daha çok istismara maruz kaldığı, istismarcıların % 80 oranında tanıdık, akraba ve aile üyelerinden oluştuğu ve istismar yönteminin en çok %51.1 ile zorlama ve % 29.6 ile kandırma olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada istismarın ortaya çıkma durumu incelendiğinde % 40 oranında mağdurun şikayeti ve % 14 ile başka bireylerin görmesi ile ifşa edildiği bulgulanmıştır.

İSTİSMARIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çocuk istismarı tıbbi, hukuki ve psiko-sosyal yönden birçok olumsuz sonuç doğuran bir süreçtir (Kara vd., 2004, s. 140). Çocuklardaki bu mağduriyet uzun süreli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan birçok sendromda cinsel istismar bir risk faktörü etmeni olarak yerini korumaktadır (Taner ve Bahar'dan akt: Ovayolu vd., 2007, s. 18).

Cinsel istismarın çocuklar üzerinde çok farklı etkileri olmakla birlikte cinsel zedelenme yaşayan çocukta dört önemli etkisi vurgulanmaktadır:

Zedelenmiş Cinsellik: Cinsel istismar mağduru çocuklarda cinsel duygularla birlikte cinsel tutumlar da zedelenir ve normal gelişimin aksine istenmeyen sapmalar görülebilir.

İhanet Duygusu: Cinsel sömürülerin büyük bir kısmı tanıdıklar aracılığıyla gerçekleştiği için çocuklar ihanete uğradığını düşünür. Kendini güvensiz hissedebilir, içe dönük bir yaşamı tercih edebilir.

Acizlik: Çocuğun kendini korumaya gücü yetememektedir. Söz konusu davranış karşısında çocuğun kendini koruyamaması çocukta acizlik ve çaresizlik duygularının gelişmesine neden olmaktadır. Dünya ile baş edememe algısı oluşmaya başlar.

Damgalanmak: Cinsel sömürü kurbanı çocuklarda istismarla birlikte "kötülük, utanç, suçluluk" gibi duygular benlik algısını etkilemektedir. Yani çocuk kendini suçlamakta ve bu durumdan utanç duymaktadır. Aile ve toplumun da suçlayıcı bir tutum sergilemesi bu duygunun daha derinden yaşanmasına sebep olmaktadır (Goldman ve Grimbeek, 2015; Kutchinsky'den akt: Yalçın, 2007, s. 49). Çocuk üzerindeki bu etkiler dikkate alındığında cinsel sömürünün daha çok duygusal ve psikolojik sonuçlar doğurduğu dikkati çekmektedir. UNICEF (2010, s. 22-23)'in Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması'nda çocukların en sık

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

üzerinde durduğu etkinin duygusal etkiler olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle üzüntü duyma ve kötü hissetme gibi duyguların cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm çocuklarda görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu duyguların yanında yalnız kalma isteği ve kalpte acı duyma diğer önemli duygusal etkilerdir. Aynı raporda çocuklarda korku, utanma ve ölme isteği gibi etkilerle birlikte titreme gibi bedensel etkilerin de olduğu savunulmaktadır.

Duygusal problemlerle birlikte diğer bazı araştırmaların değindiği problemler zihinsel ve psikolojik incinmelerdir. Ayraller-Taner ve arkadaşlarının (2015, s. 294) yaptıkları çalışmaya istismar mağduru 107 çocuk dahil edilmiştir. İstismar öncesi olguların % 24.2'sinin önceden psikiyatrik bir rahatsızlığı olduğu ve ancak cinsel sömürü sonrası aldıkları tanılara bakıldığında bu oranın %77.6'sında en az bir psikiyatrik tanının bulgulandığı ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada cinsel istismar öncesi psikiyatrik bozukluğun bulunması, istismarcının aile tarafından önceden tanınması, istismarın tekrarlanması, istismarla birlikte fiziksel şiddetin olması ve vakanın ensest olması gibi durumlar ile çocuğun psikopatolojisi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Geçmişinde cinsel istismar öyküsü bulunan bireylerde anksiyete bozukluğunun gelişiminin daha yaygın olduğu ve cinsel istismarı takiben psikotik semptomların deneyimlendiği belirtilmektedir. Ayrıca bu bireylerin kişilik bozuklukları geliştirdikleri ve intihar girişiminde bulunma oranlarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. (Pérez-Fuentes vd., 2013, s. 17).

Çocuk istismarına maruz kalan bireylerin sorun yaşadığı bir başka alan ise çocukların güvensiz bağlanma durumudur. İstismar edilen bebeklerin edilmeyenlere göre güvensiz bağlandıkları ve istismara uğrayan grupların tamamında güvensiz bağlanmanın daha yüksek oranda görüldüğü, istismar mağduru çocukların anneleriyle çatışmalı ilişkililik örüntüsü geliştirdikleri ortaya çıkmıştır (Lync ve Cichetti, 1991'den akt: Yılmaz-Irmak, 2008, s. 31).

Literatürde çocuk istismarının etkileri ile ilgili üzerinde durulan diğer bir konu da benlik gelişimidir. İstismar mağduru çocuklar kendini bütünlük ve süreklilik içerisinde bir birey olarak görmede problemler yaşamaktadır. Bununla birlikte fikirselle ve içsel algılarında ve gereksinimlerini belirlemede de sağlıklı davranmamaktadır (Harter, 1999'den akt: Yılmaz-Irmak, 2008, s. 31).

Cinsel istismarın ileri yaş etkileri incelendiğinde ise şiddete meyilli olmak, depresyon, obezite, cinsel hastalıklar ve istenmeyen gebelikler, madde kullanımı ve bağımlılığı gibi bazı riskli davranışlardan söz edilmektedir (İNSAMER, Dünya Çocukları Karnesi, 2018: 21).

CİNSEL İSTİSMAR BAĞLAMINDA ÇOCUK HAKLARI

Bu başlık altında çocuk haklarındaki gelişmeler, sözleşme ve mevzuatlar irdelenmiştir. Bu kapsamda hem ulusal hem uluslararası sözleşme ve mevzuattaki çocuk hakları ile ilgili maddeler çocuklar açısından değerlendirilmiştir. Çocuk hakları kavramına geçmeden önce ‘*hak*’ sözcüğünün anlam çerçevesine bakmakta yarar vardır. TDK (2019) sözlüğünde ‘*adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç*’ şeklinde geçmektedir. Bu bakımdan hak kavramı, herkes tarafından kabul edilen ve bireylerin kanunlar ile hukuken korunduğu, bireye kendini savunabilme ve özgür davranabilme yetkisinin verilmesidir (Hançer, 2019, s. 15). Hukuki boyutuyla çocuk hakları ise, ‘*çocuk hukukunu ilgilendiren kurallar tarafından düzenlenmiş, yargı organlarınca gerçekleştirilen koruma yollarına kavuşturulmuş haklardan oluşur.*’ olarak geçmektedir. Bu tanım çocukların sağlıklı gelişimi ve onların yüksek yararına çocuğun, sosyal, bedensel, zihinsel ve duygusal açıdan özgür ve onurlu bir yaşam sürdürebilmesi için hukuk kuralları ile korunmasını ifade etmektedir (Akyüz, 2012:3). Avrupa Konseyi de ‘*çocukların insan hakları*’na vurgu yaparak çocuğun henüz biyo-psiko-sosyal yönden gelişimini tamamlamamış olması sebebiyle uluslararası örgütlerin girişimiyle oluşturulmuş ve özel korunma ihtiyacını gidermeye yönelik temel haklar olarak tanımlamaktadır (Karakas & Çevik, 2016, s. 890). Diğer bir deyişle çocuk hakları insan haklarının özele indirilmiş ve daha özel ele alınmış olma halidir (Hançer, 2019, s. 16).

Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi çocuk hakları bağlamında ilk girişim olarak kabul edilmektedir. 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen bildiri çocukları sürekli gelişim ve değişimi açısından yetişkinlerden farklı olarak değerlendirmekte ve çocuk bakımını tüm topluma mal etmektedir (Şimşek, 2016, s. 14). Ancak bazı araştırmalar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün çocuk işçiliğine ilişkin 18 yaş sınırını getirmesini –sanayi işletmelerinde 14 yaş- ve çocukların çalışmasını yasaklamasını da çocuk haklarındaki ilk gelişim olarak kabul etmektedir (www.ilo.org’den akt: Şimşek, 2016, s. 13). Çocuk hakları bağlamında ilk gelişmelerden sayılabilecek bir diğer oluşum ise Amerika’nın Chicago eyaletinde başlamış olan ilk çocuk mahkemelerinin kurulmasıdır. 1899 yılında kurulan bu mahkemeler daha sonra Almanya-Fransa gibi diğer Avrupa ülkelerinde hızla yayılmaya başlamıştır (Küçüka’dan akt: Bektaş, 2015, s. 23).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948 yılında imzalanarak insan hakları koruma altına alınmıştır. Beynamede yer alan 25. ve 26. maddeler ise çocuk haklarını da kapsamaktadır. 25. maddede çocuğun özel bakım ve yardım görme hakkı, 26. maddede ise çocuğun eğitim hakkı yer almaktadır (Tüysüzer, 2018, s. 15). Daha sonra Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesinden de yararlanılarak oluşturulan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959) gelmektedir. Söz konusu bildirgede eğitim hakkından vatandaşlığa, istismardan ayrımcılığa ve sosyal güvenlik hakkına kadar çok kapsamlı haklar yer almaktadır (Şimşek, 2016, s. 15). Bir diğer önemli gelişme ise 1979 yılının ‘‘Uluslararası Çocuk Yılı’’ kabul

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

edilmesidir (Erdoğan'dan akt: Bektaş, 2015, s. 23). Ancak çocuk hakları deyince akla ilk gelen kuşkusuz Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS)'dir. 1989 tarihli BMÇHS uluslararası hukukta çocuk hakları bakımından en kapsamlı belgedir. Sözleşmede “çocuğun yaşama ve sağlığını koruma hakkı”, “gelişme ve yeteneklerini geliştirme hakkı”, “korunma ve bakılma hakkı”, “çocuk görüşünün alınması katılım hakkı” ve “çocuğa karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi hakkı” ana hususları oluşturmaktadır. Sözleşme 1990 tarihinde imzalanmış ve 1995 yılında uluslararası alanda bağlayıcılığı başlamıştır (ASPB, 2013, s. 33). Kültürel, siyasi, ekonomik ve toplumsal haklar başta olmak üzere çocukların yüksek yararına olabilecek ve yetişkinler gibi yararlanmalarını sağlayacak maddeler içermektedir. Çocukların “Magna Carta”'sı niteliğindeki sözleşme bu gün dünya çocuklarının % 96'sını kapsayacak genişlikte ülke tarafından imzalanmıştır (UNICEF, 1997, akt: Aktürk, 2006, s. 17-18). Ülkemizde ise BMÇHS 1990'da imzalanan sözleşme 1995'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede yer alan 19, 34 ve 39'uncu maddeler araştırmamızın konusunu oluşturan çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgilidir. İlgili maddeler sırasıyla açıklanacak olursa 19. madde çocuğa bakmakla sorumlu kişilerin bu haklarını çocuklara zarar verecek herhangi bir eylemde bulunamayacağı ile ilgilidir. Aynı maddede anne-babanın ya da çocuğa bakmakla yükümlü diğer kişilerin her türlü kötü muamelesine karşı devletin koruyucu ve önleyici görev üstlenmesini ve varsa çocuğun istismarı ve kötü muamele çocuğun rehabilite edilmesi ve bu amaca yönelik sosyal programların geliştirilmesi ve desteklenmesini içermektedir (Polat, 2000'den akt: Aral & Gürsoy, 2001, s. 2). Sözleşmenin 34'üncü maddesi ise, devletlerin cinsel sömürü ve suistimale karşı koruma güvencesi vermesiyle ilgilidir. Çocuğun cinsel faaliyetlere ve fuhuşa zorlanması ve bu amaçlarla kandırılması, çocukların pornografik nitelik taşıyan herhangi bir amaçla kullanılması gibi durumlara karşı devleti önlem almakla görevli kılmaktadır (BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, madde:34). Ve sözleşmenin bu husustaki bir diğer önemli maddesi de “Çocuğun yeniden sağlığına kavuşturucu bakımdan yararlanma hakkı” ile ilgili olan 39. maddesidir. Sözleşmeye imza atan her devletin başta silahlı çatışma mağduru çocuklar olmak üzere işkence kötü muamele, ihmal ve sömürü mağduru çocukların toplumla bağlarını tekrar güçlendirmek, onları rehabilite etmek, onların bedensel ve ruhsal yönden korunmalarını vurgulamaktadır (Polat, 2000'den aktaran Aral & Gürsoy, 2001, s. 2). Bu maddeler özelinde sözleşmenin tamamına bakıldığında, çocukların dünya ölçüsünde korunması, yeteneklerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi ve psiko-sosyal yönden sağlıklı bir bütünlüğün hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Çocukların cinsel istismarı konusundaki diğer bir önemli gelişme “Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi”dir. 2007 yılında İspanya'nın Lanzarote Adasında imzalanan Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi Bakanlar Kurulu kararı ile 18/07/2011 tarihinde kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin amacı, çocukların cinsel sömürsü ve istismarını engellemek ve bununla mücadele etmek,

cinsel sömürü mağduru çocukların haklarını korumak ve çocukların cinsel istismarına yönelik ulusal ve uluslararası iş birliğini geliştirerek çocukların iyilik ve menfaatinin sağlanmasıdır. Söz konusu üye devletler tarafından bu amaçların temel değer olarak kabul edilmesi ve hiçbir ayırım yapılmaksızın işbirliği içinde mücadele edilmesi hedeflenmektedir (Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, Onay tarihi, 18/07/2011- 28050 sayılı Resmi Gazete). Bu sözleşmenin 18 ila 23 arasındaki maddelerin tümü cinsel sömürü içeren davranışları tanımlamakta diğer maddeler ise amaç, kapsam, tedbir ve taraf devletlere yüklenen sorumlulukları açıklamaktadır.

Uluslararası sözleşmelerle birlikte birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ulusal düzeyde bazı gelişmeler söz konusu olmuştur. Bu gelişmelerin dayanağını anayasadaki düzenlemeler oluşturmaktadır. Örneğin Anayasanın 41. maddesinde *“Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, ko-runma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır”* denmektedir. 62. maddede *“Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.”* ifadesi geçmektedir. Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere aile ve çocuğun korunması için devlet gerekli önlemleri almakla yükümlü kılınmıştır. Ulusal düzenlemeler açısından değerlendirilebilecek bir diğer önemli gelişme ise 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)’dur. Kanunun amacı, *“korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.”* şeklinde ifade edilmektedir (m. 1). Kanunda çocuğun haklarının korunması amacıyla *“Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması”* ve *“Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi”* (m. 4) gibi ilkeler ile koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuğun öncelikli olarak aile yanında bakımı ve danışmanlık (m. 5) gibi bazı maddeleri kapsamaktadır (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu).

TÜRKİYE’DE CİNSEL İSTİSMAR SUÇLARINA İLİŞKİN CEZALAR

Türk Ceza Kanunu, cinsel amaçlı satış, ticaret veya diğer türden sömürü niyetiyle çocukların istismarı, sömürülmesi, kaçırılması, kullanımı, yasadışı yollardan bir yerden başka bir yere götürülmelerinin bütün biçimlerini yasaklar. Sadece 15 yaş ve altındakiler küçük kabul edilir ve dolayısıyla bu çocuklara karşı işlenen suçlar da daha ağır cezalandırılabilir.

Ülkemizde kadına yönelik şiddet, erken yaşta evlilikler gibi konularla birlikte cinsel istismar suçlarına verilen cezalar da tartışma konusu olmaktadır. Türk

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

Ceza Kanunu çocukların istismarı, kötü niyetli kullanılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa itilmeleri gibi durumları yasaklamaktadır. Türk Ceza Kanununun 103, 104, 105, 226 ve 227. maddeleri çocukların cinsel istismarı ile ilgilidir. Aşağıda ilgili maddelerin cezai uygulamalarına yer verilmiştir.

TCK 103. Madde Çocukların Cinsel İstismarı:

(1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.

TCK 104. Madde Reşit Olmayanla Cinsel İlişki:

(1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

TCK 105. Madde Cinsel Taciz:

(1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikâyeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adli para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Suçun; a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, c) Aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, d) Posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, e) Teşhir suretiyle, işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz.

TCK 226. Madde Müstehcenlik:

Türk Ceza Kanunu'nda "çocuk pornografisi" diye bir suç tipi düzenlenmemiş olup "müstehcenlik" başlıklı maddesi kapsamında değerlendirilmektedir. Çocuk pornografisi basit olarak, "çocuk içeren cinsel eylemi temsil eden görüntü veya figürler" şeklinde tanımlanabilir. Bu tanıma sadece görüntülerin değil, yazı ve sözlerin de dâhil edilmiştir. (İMDAT & ASUMA Raporu, 2018:17). Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

TCK 227. Madde Fuhuş:

Fuhuş suçunu düzenlemektedir. Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır (İMDAT & ASUMA Raporu, 2018, s. 18).

SONUÇ

Çocukların cinsel istismarına yönelik ulusal ve uluslararası literatürde birçok araştırma yapılmıştır. Mevcut çalışmalar cinsel istismar oranlarına, cinsiyet bağlamında cinsel istismar yaygınlığının nasıl değiştiğine, istismarın çocuklar üzerindeki etkilerine, cinsel istismar risk faktörlerine odaklanmıştır. Bu çalışmada diğer araştırmalardan farklı olarak cinsel istismar hukuki boyutuyla irdelenmiştir.

Çocuk hakları, çocukların yüksek yararını gözeten ve onların duygusal, bedensel ve zihinsel açıdan gelişimlerini destekleyen ve bu konuda özgür ve sağlıklı bireyler olmaları için onlara güvence veren haklardır. Bu haklar otorite olarak devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Bu durum aslında devletin temel hedeflerinden birini göstermektedir (Hançer, 2019, s. 17). Hukuk kurallarıyla çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması çocuklarla birlikte toplumun da refahı ve yararı amacına yöneliktir. BMÇHS ve diğer sözleşmelerde geçen haklar belli bir bölgedeki ve belli bir etnik gruba yönelik haklar değil, aksine tüm dünya çocuklarının sağlıklı gelişimi için düzenlenmiştir. Ancak çalışmamızda da geçen istatistiksel veriler ve derleme bilgiler ışığında konuya bakıldığında hem dünyada hem de ülkemizde istenilen sonuçların elde edilemediği görülmektedir.

Araştırmamızın sonuçları değerlendirildiğinde kız çocuklarının daha çok cinsel istismara uğradığı ancak erkek çocukların da azımsanmayacak bir oranda istismar mağduru olduğu görülmektedir. Araştırmamızda ortaya çıkan bir diğer sonuç ise cinsel istismarın hem gelişmiş hem de gelişmekte olan tüm ülkelerde, tüm kültürlerde, etnik gruplarda ve toplumlarda görülmesidir. Ancak yaygınlık oranlarının toplumdan topluma değiştiği anlaşılmaktadır.

Derleme çalışması boyunca dikkati çeken bir diğer husus istismar olaylarının çok az bir kısmının açığa çıkmasıdır. Mağdur çocuklar kendilerini suçlayarak durumu gizlemektedir. Diğer taraftan olay anlatıldığında kendilerine

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

inanılmaması, istismar eden kişilerin tehdit etmesi ve toplumun suçlayıcı tutum sergilemesi problemin açığa çıkmasını daha güç bir hale getirmektedir.

Cinsel istismar ciddi bir insan hakkı ihlali olarak nitelendirilmelidir. Çünkü sonuçlarına bakıldığında depresyon, yeme bozuklukları, düşük benlik saygısı, travma sonrası stres bozukluğu, okul/öğrenme güçlüğü, davranışsal bozukluklar, madde bağımlılığı ve intihar gibi çok yönlü sorunları karşımıza çıkardığı görülmektedir (Aboul-Hagag ve Hamed, 2012, s. 90). Bu riskler bireyin bedensel, bilişsel, psikolojik ve sosyal yönden gelişimini olumsuz etkilemekte ve iyilik haline bir darbe niteliği taşımaktadır.

Çocuğun cinsel istismarı çocuğun yaşam bütünlüğüne ve refahına yönelik en büyük tehditler içerisinde yer almaktadır. Problemi önlemek ve problemle başa çıkmak için multidisipliner bir yaklaşımı benimseyen ciddi çabalara, kamu kurumları arasında koordinasyona, profesyonellerin, ailelerin ve toplumun genelinin çabasına gereksinim vardır (Aboul-Hagag ve Hamed, 2012, s. 93).

Bu derleme çalışmasında çocuk cinsel istismarı ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler ve sözleşmeler bağlamında ele alınmıştır. Bu amaçla BMÇHS, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, T.C. Anayasası, TCK ve 5395 sayılı ÇKK'nın ilgili kısımları değerlendirilmiştir. Bu anlamdaki yasal düzenlemelerin temel hedefi her ne kadar çocuğun güvenli ve sağlıklı bir şekilde gelişimini sürdürmesi –korunması- ve suç işleyenlerin hak ettiği cezaları almaları olsa da sorunun sadece bunlarla çözülemediği anlaşılmaktadır. Cezaların caydırıcılığı ile birlikte topluma ve ailelere de sorumluluklar düşmektedir. Bu bakış açısıyla araştırmamızda ulaşılan bilgiler doğrultusunda aşağıda belirtilen öneriler getirilmiştir.

- Çocukların kendini koruyabilmesi, onların dokunulmaması gereken özel bölgelerinin farkına varması için okul öncesinde aile ile birlikte eğitilmesi ve bu eğitimin lise dönemine kadar devam etmesi,
- Çocukların söylediklerine güvenilmeli, ciddiye alınmalı ve istenmeyen davranışların bildirilmesi için çocukların cesaretlendirilmesi,
- Cinsel istismarda risk faktörü olarak değerlendirilen aile içi şiddet, ebeveynlerin kötü muamele geçmişi, akıl hastalığı, madde bağımlılığı ve yoksulluk gibi sosyal risk faktörleri dikkate alınarak “çocuğun yüksek yararına” yönelik politikalar geliştirilmesi,
- Ailelerin çocuklarını yakından takip etmeleri, onlarla ilgilenmeleri ve sağlıklı iletişim kurmaları için bilinçlendirilmeleri,
- Cinsel istismarın önlenmesinde dini inanç ve kültürel değerlerin kullanımı ve bunların politikalara dahil edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aboul-Hagag, K. El-S. & Hamed, A. F. (2012). Prevalence and Pattern of child abuse reported by cross-sectional study among the university students. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, 2, 89-96.
- Aktürk, S. (2006). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Çocuk Hakları ve Güvenliği (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara, Pegem Akademi.
- Altınpark, S., Yıldırım, G., Yardımcı, F. & Ergin, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14:354-361.
- Aral, N. & Gürsoy, F. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, Temmuz, Ağustos, Eylül.
- ASPB, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2013). Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017(2013). Ankara.
- Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, *İnsan Hakları Kitaplığı*, İnsan&İnsan (3/8, Bahar/Spring 2016). Onay Kanunu: 25.11.2010 – RG 10.09.2011 – 28050, <http://insanveinsan.org/bahar-2016/avrupa-konseyi-cocukların-cinsel-somuru-ve-istismara-karsi-korunmasi-sozlesmesi.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.
- Aydın, İ. (2019). Türkiye’de Çocuk İstismarı, Çocuk İstismarını Önleyici Sosyal Politikalar ve Diyarbakır Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayraller-Taner, H., Çetin, F. H., Işık, Y & İşeri, E. (2015). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde psikopatoloji ve ilişkili risk etkenleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 294-300.
- Bakır, Z. Z. (2018). Dünyanın Çocuk Karnesi, Araştırma 63, İNSAMER, Mayıs 2018.
- Bektaş, M. (2015). İslam Hukukunda Çocuk Hakları Bağlamında Koruyucu Aile. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgi, İ. (2014). Reklamların Çocuk İstismarına Etkisi ve 7-9 Yaş Grubu Çocukların Reklamları Değerlendirme Düzeyi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi. (Kasım, 1959). Web: http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, Erişim tarihi: 09. 05. 2019.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.
- Çocuk İstismarına Yönelik Rapor, (2016). İMDAT ve ASUMA, <http://imdat.org/wp-content/uploads/2016/05/%C3%87OCUK-%C4%B0ST%C4%B0SMARINA-Y%C3%96NEL%C4%B0K-RAPOR.pdf>, Erişim tarihi: 12.05.2019.
- Çalışkan, Z., Sağlam, M. (2015). Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışan Uzmanların Gözünden Mağdur Çocukların Özellikleri. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(4), 6-11.
- Çöpür, M., Üneri, Ö. Ş., Aydın, E., Bahalı, M. K., Tandır, C., Güneş, H. & Erdoğan, A. (2012). İstanbul ili örneğinde çocuk ve ergen cinsel istismarlarının karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2012; 13:46-50.
- Duman, N. (1999). Çocuk ve Ergenlere Cinsel İstismar ve Bu Konuda Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. Yaşam Boyu Sosyal Hizmet, İçinde Nesrin, G. KOŞAR (Ed.). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın no: 004.

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA CİNSEL İSTİSMARIN İNCELENMESİ

- Fazlıoğlu, Z. (2007). Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan “Çocuk Hakları” Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goldman, J. D. & Grimbeek, P. (2015). Preservice teachers’ sources of information on mandatory reporting of child sexual abuse. *Journal of child sexual abuse*, 24(3), 238-258. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1009607>.
- Hançer, G. (2019). Çocuk Hakları ve İstismarı Konusunda Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/tocev-cocuk-isci-sayisi-2-milyon-41213679>, Erişim tarihi: 15.05.2019.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dunyanin-ortak-sorunu-cocuk-istismari/1071819>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.
<https://www.haberturk.com/yilda-8-bin-cocuk-istismara-ugruyor-2153944#>, Erişim tarihi: 14.05.2019.
<https://www.haberturk.com/yurtta-7-cocuga-cinsel-istismar-sanigina-53-yil-hapis-2435938>, Erişim tarihi: 14.05.2019.
<https://www.ihd.org.tr/20-kasim-dunya-cocuk-haklari-gunu-cocuk-haklariyla-cocuktur/>, Erişim tarihi: 14.05.2019.
<https://www.pbc2019.org/protection-of-minors/child-abuse-on-the-global-level>, Erişim tarihi: 14.05.2019.
<https://www.sondakika.com/haber/haber-vicdan-yaralayan-karar-kacirdi-tecavuz-etti-12029287/>, Erişim tarihi: 14.05.2019.
14.05.2019.
- Kara, B., Biçer, Ü. & Gökalp, A. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Hastalıkları ve Sağlığı Dergisi*, 47(2), 140-151.
- Karakaş, B. & Çevik, Ö. C. (2016). Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887-906.
- Ludovica Iaccino, “Child Sexual Abuse: Top 5 Countries with the Highest Rates”, <http://www.ibtimes.co.uk/child-sexual-abuse-top-5-countries-highest-rates-1436162>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- Mathews, B., Bromfield, F., Walsh, K., Cheng, Q. & Norman, R. E. (2017). Reports of Child Sexual Abuse of Boys and Girls: Longitudinal Trends Over a 20-year Period in Victoria, Australia. *Child Abuse & Neglect*, 66, 9-22.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö. & Serindağ, S. (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22.
- Perez-Fuentes G., Olfson M., Villegas L., Morcillo C., Wang S. & Blanco C. (2013). Prevalence and correlates of child sexual abuse: a national study. *Compr Psychiatry*, 54,16-27.
- Küçük, S. (2016). Analyses of Child Sex Abuse Cases in Turkey: A Provincial Case, *Journal of Child Sexual Abuse*, 25:3, 262-275, DOI: 10.1080/10538712.2016.1153557
- Kök, H. (2019). Türkiye’de Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Hizmet ve Uygulamaların Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi. (Yayımlanmamış Doktora Tazisi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, B. Ş. (2016). Türkiye’de 2005 sonrası Çocuk Haklarının Gelişimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- T.C. Anayasası, 1982.
- Taner, H. A., Çetin, F. H., Işık, Y. & İşeri, E. (2015). Cinsel istismara uğrayan çocuk. Türkiye İstatistik Kurumu. (Nisan, 2018). İstatistiklerle Çocuk, <https://t24.com.tr/haber/tuik-istatistiklerle-cocuk-raporunu-yayimladi,817351>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

- Tüysüzer, B. Ş. (2018). Okul Yöneticilerinin Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi-Marmara Üniversitesi Ortak Programı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi, İstanbul.
- UNICEF, (2010). Türkiyede Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor.
- Yalçın, S. (2007). Ergenlerde Algılanan duygusal İstismar İle Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk ve Suç*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yılmaz -Irmak, T. (2008). Çocuk İstismarı Ve İhmalinin Yaygınlığı Ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul, Özgür Yayınları.
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal-Kora, M. & Alyanak, B. (2001), "Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.
- "Child Maltreatment", Center for Disease Control for Prevention, <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/childmaltreatment-facts-at-a-glance.pdf>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- "Europe becomes 'hub' for child sexual abuse content", BBC News, <http://www.bbc.com/news/technology-39456093>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

Makale türü: Derleme

BİR SOSYAL BİLİM DISİPLİNİ OLARAK SOSYAL ÇALIŞMANIN TÜRKİYE'DE BİLGİ SORUNU*

Şeniz BAYIR ASLAN

Doktora öğrencisi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü – Yalova senizbayir@hotmail.com,
ORCID: 0000 0002 0444 1335

Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Yalova fethi.gungor@yalova.edu.tr,
ORCID: 0000 0003 2581 0205

■ **Öz** Sosyal bilimler içinde yer alan sosyal çalışmanın üzerinde şekillendiği üç temel bulunmaktadır. Bunlar; bilgi, beceri ve değer temelleridir. Sosyal çalışmanın bilgi temeli multidisipliner ve disiplinlerarası bir yapıdadır ve sosyal çalışmayı diğer sosyal bilimlerle irtibat hâlinde tutan bileşenidir. Ancak bilgi temeli; sosyal çalışmanın uygulamalı bir disiplin olması dolayısıyla hem teorinin uygulamaya aktarılması aşamasında hem de bu aktarımı yaparken kültürel farklılığın ortaya çıkması sebebiyle bir soruna dönüşebilmektedir.

Sosyal çalışmanın bilgi temeli üzerine yapılan bu çalışma kapsamında, literatür taraması sonucu sorunu oluşturduğu gözlemlenen etmenler belirlenmiş ve tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Bu bağlamda sosyal çalışmanın kültürel göreceliği, tercüme eser sorunu, uygulama-teori uyumsuzluğu, yerli bilgi eksikliği ve bilgi temelinin multidisipliner yapısı ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu çalışma ile Türkiye'de sosyal çalışma alanında mevcut bilgi sorununun belirlenmesi ve tanımlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Çalışma, Bilgi Temeli, Bilgi Sorunu, Uygulama/Teori, Kültürel Görecelik.

As A Social Science Discipline Knowledge Problem Of The Social Work in Turkey

■ **Abstract** There are three foundations on which social work in social sciences is shaped: knowledge, skills, and value. The knowledge basis of social work has a multidisciplinary and interdisciplinary structure and it is the component that keeps social work in contact with other social sciences. However, as social work is an applied discipline, the knowledge basis can turn into a problem both during the transfer of theory to practice and also due to the emergence of cultural differences in this transfer.

Within the scope of this study on the knowledge basis of the social studies, the factors observed to be the cause of the problem were identified and classified as a result of the literature review. In this context, the cultural relativity of social work, the problem of translated works, the discrepancy between practice and theory, the lack of local knowledge and the multidisciplinary structure of the knowledge basis were examined in detail. This study aimed to determine and identify the existing knowledge problem in the social work field in Turkey.

Key Words: Social Work, Knowledge Basis, Knowledge Problem, Practice / Theory, Cultural Relativity.

* Bu makale “Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Okuma Profili Üzerine Bir İnceleme: Yalova Üniversitesi Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir (Yalova Üniversitesi SBE, 05 Temmuz 2018, ix+127 s.).

GİRİŞ

İnsanoğlunun dünyayı ve hayatı anlamlandırma araçlarından biri bilgidir. Bilgi; insanın doğa, toplum ve bir diğer insan teki ile etkileşiminden doğmaktadır. Bu bağlamda bilgi, insanın yaşadıklarını anlama ve anlamlandırma çabasının ürünüdür. Bilgi edinme araçları, hızı ve yöntemleri değişse de insanoğlunun bu ihtiyacı hep olagelmıştır. Bu sebeple bilgi, nesilden nesle aktarımla artarak ve genişleyerek oluşan birikimsel bir yapıya sahiptir.

Sosyal çalışma teorik ve akademik yönüyle bilimsel bilgiye dayanırken uygulamaya dönük yönüyle de mesleki boyutunu oluşturmaktadır. Bu çift yönlü yapısı gereğince sosyal çalışmanın edindiği bilgiyi teoriden uygulamaya ve evrenselden yerele taşıma mecburiyeti bulunmaktadır.

Söz konusu yapısı sebebiyle, her bir topluma ve her bir insana tek formüle indirgenmiş çözüm yolları ile hizmet verilmesi mümkün görünmemektedir. Sosyal çalışmacının, içinde yer aldığı toplumun yapısını, insanlarını ve sorunlarını tanıması; ona göre çözüm yolları bulup hizmet sunması gibi bir ödevi bulunmaktadır. Aksi söz konusu olduğunda uygulamada başarıya ulaşamamak; teorik boyutta yerli bilgi birikimi oluşturamamak; akademik alanda ise dışarıdan gelen bilgiyi tekrar etmekten öteye gidemeyen zayıf bir duruma düşmek söz konusu olmaktadır.

Özgün bilgi; hemen tüm meslek ve bilim dallarının temel sorunudur. Çünkü eldeki mevcut bilgi, çoğunlukla “Benzer arka planları olan ve bizlere bilgi ve deneyimlerini miras olarak bırakmış uygulayıcılar, kuramcılar ve araştırmacıların bilgi birikimini temsil etmektedir.” (Thompson, 2016, s. 83). Bu birikim olduğu gibi tümüyle kabul edilir ve uygulanabilir olmayabilmektedir. Ancak birikimin süzülerek en işlevsel kısımlarının kullanılması, uzmanın işini kolaylaştırmaktadır.

Sosyal çalışma, bir meslek ve bir disiplin olması hasebiyle uygulamada kullanılacak bilginin kapsam ve sınırını belirlemek zordur. Çünkü sosyal çalışma sıra dışı genişlikte bir bilgi birikimini gerektirmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2015, s. 65). Sosyal çalışmanın ihtiyaç duyduğu bilgi temeli çok geniş, büyük ve karmaşıktır; ayrıca zamanla gelişip değişen insan ve toplum yapısı ve sorunlarıyla beraber bilgi temeli de her geçen gün gelişmekte ve genişlemektedir.

SOSYAL ÇALIŞMANIN BİLGİ TEMELİ

Sosyal çalışmanın sacayağını bilgi, beceri ve değer temelleri oluşturmaktadır. Sağlam bir sosyal çalışma disiplini ve uygulaması için her üçü de önem arz etmektedir. Zira her bir temel, bir diğeri olmadan düşünülememektedir.

Sosyal çalışmanın bilgisi; kuramsal bilgi, olgusal/gerçeklik/olay bilgisi ve uygulamaya-deneyime dayalı/kişisel bilgi olmak üzere üç başlığa ayrılmaktadır. Bunlardan ilki kuramsal bilgi olup; insanlara, durumlara ve olaylara ilişkin kuramlar ile sosyal çalışmanın rolü, işlevi ve amacını açıklayan kuramlar bu sınıfa girmektedir. Sosyal çalışmanın kullandığı kuramlar; sosyoloji, psikoloji, hukuk, tıp,

sosyal politika gibi disiplinlerden ödünç aldığı bilgilerle oluşmaktadır. Olgusal bilgi ise hukuk/mevzuat ve kurum politikalarından müteşekkil olup belirli insan grupları ile ilgili bilgiyi içermektedir. Olgusal bilgi fizik ve biyoloji gibi alanlarda nesnel ve kanıtlanabilir bilgiden oluşmaktadır. Dolayısıyla “olgu” duyu organları ile algılanabilen ve değerlendirilebilen, aynı zamanda kanıtlanabilen deneysel verileri içeren, belirli ve somut alanlardan oluşmaktadır. Konuları ve sınırları belirsiz, yerine göre soyut olabilen sosyal çalışma gibi bir disiplin için geçerli olan olgusal bilgiyi belirleyebilmek güç olmaktadır. Üçüncü bilgi türü de kişisel bilgi olup uygulamaya dayalı bilgiyi oluşturmaktadır. Bu bilgi, kişisel deneyim ve uygulayıcıların alan çalışmalarından edindikleri bilgileri içermektedir. Sosyal çalışma, diğer mesleklerden bilgi almakta, mesleki uygulamalarda kullanmakta ve gerçekleştirdiği uygulamalardan elde ettiği bilgileri de bu bilgilerle harmanlayarak daha etkili müdahale yöntemleri elde edilmesini sağlamaktadır. Bu tür bilgiye uygulayıcılar tarafından oluşturulmuş bilgi veya el yapımı bilgi de denmektedir (Yolcuoğlu, 2012, s. 210-214). Sosyal çalışmanın problem çözerken kullandığı bilgi, nitelik olarak insana dair bilgidir ve insanlara yardım etmeyi önceleyen bir ‘insanı anlama’ çabasını içermektedir (Akbaş, 2017, s. 23).

Sosyal çalışma, meslek olarak icra edilirken etkili bir müdahale için sağlam bir bilgi temeline ihtiyaç duymaktadır. Sosyal çalışma müdahalesi başka bir deyişle planlı değişim süreci, hizmet alanla karşılaşma yani mülakat, değerlendirme, müdahale planı hazırlama, uygulama, uygulamayı değerlendirme, sonlandırma ve izlemeyi içeren aşamalardan oluşmaktadır. Bütün bu aşamalar, alanla ilgili kuramsal bilgi yetkinliği gerektirmektedir. Çünkü bilgi temeli, sosyal çalışmanın uygulamayı destekleyen ve alana bilimsel, akademik bir disiplin mahiyeti kazandıran parçasını oluşturmaktadır.

Değişen hayat şartları karşısında, insan ve toplum ihtiyaçları ve sorunları da değişmektedir. Sosyal çalışma, kimi zaman meslek yönü ağır basan bir alan olarak görülüp; mesleki deneyimi ön planda tutsa da bilgi temeliyle bağlantısını kuvvetli tutmak mecburiyetindedir. Bu mecburiyetle beraber, değişen dünyanın değişen bilgisi, sosyal çalışmanın bünyesine girmekte ve bilgi temeline yansımaktadır.

Sosyal çalışmanın bilgi temeli; bilimin sınırları içinde kalarak insanın ve toplumun bütün bilgi alanlarını ve insanın “ne” olduğu sorusunun cevabını da kapsamaktadır. İnsanın “ne”liği sorusu ve cevap arayışı insanı anlama çabasına ve bilgisine karşılık gelmektedir.

SOSYAL ÇALIŞMANIN BİLGİ TEMELİNİ SORUNSALLAŞTIRAN ETMENLER

Sosyal çalışma, düşünmeden yapılacak, sıradan, ezbere adımları içeren kolay bir meslek olmadığı için ayakları üzerinde durabileceği, dayanacağı bir bilgi temeline ihtiyaç duymaktadır. Ancak söz konusu temel; gerek teorinin pratiğe aktarılmasında, gerek evrensel bilginin yerele dönüştürülmesinde, gerekse sosyal

çalışmanın multidisipliner (çok alanlı/disiplinli) yapısı sebebiyle diğer disiplinlerden aldığı bilgileri kullanması aşamasında soruna dönüşebilmektedir. Bu bölümde; ilgili sorun ve zorluklar, belirlenen başlıklar altında açıklanmaktadır.

Sosyal Çalışmanın Kültürel Göreceliği

Sosyal çalışma; mikro düzeyde bireyin, mezo düzeyde ailenin ve küçük grupların, makro düzeyde toplumun iyilik hâlinin sağlanması olarak tanımlanabilmektedir. Söz konusu iyilik hâli ise görecelik arz etmektedir. Her bir birey ve toplum için içinde bulunulan şartlar farklı olduğundan, iyilik hâlinin ne anlaşıldığı ve nasıl sağlanacağı da farklılaşmaktadır. Bazı toplumlar için temel insani haklara ulaşım iyilik hâlini ifade ederken; bir diğeri için toplumsal cinsiyetin olumsuz etkileri, ayrımcılığın kaldırılabilmesi, çevresel hareketler iyilik hâlinin sağlanmasında öncelik arz etmektedir. Bu sebeptir ki “İyilik hâlinin nasıl sağlanacağı?” sorusunun cevabı, sosyal çalışmacının içinde bulunduğu toplumun yapısına bağlı olmaktadır. Bu durumda sosyal çalışmacının içinde yaşadığı toplumu tanınması, etkili uygulama için toplumu oluşturan insanların ihtiyaçlarına ve düşünce yapılarına vakıf olması gerekliliği sonucu doğmaktadır. Bir toplumun yapısının söz konusu toplumda bulunan her şey gibi meslekleri ve disiplinleri de şekillendirdiğini belirten Kongar (2007, s. 1) “Bir toplumun içindeki her mesleğin ve disiplinin o topluma özgü koşullar içinde doğduğu, geliştiği ve biçimlendiği gerçeği artık toplumsal bilimlerin bize öğrettiği en önemli ilkelere biri durumuna gelmiştir.” demektedir.

Her meslek ve disiplin, her bir ülkenin toplumsal ve kültürel yapısındaki farklılıklara göre değişiklikler içermektedir. Tıp mesleği gibi evrensel tanımı olmuş bir disiplinde bile uygulama söz konusu olduğunda, her ülkenin şartlarına, sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısına göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bir ülke verem hastalığıyla uğraşırken bir diğesinde akciğer hastalıkları ön planda olabilmektedir (Yolcuoğlu, 2012, s. 105). Ayrıca her bir ülkede, kültürün etkisi ile hastalığa bakış da değişebilmektedir. “Bir toplumda tıbbi açıdan patolojik görünen bazı davranışlar diğer toplumlar için normal bir davranış olarak kabul edilir.” (İlbars, 1994, s. 177).

Ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişen ihtiyaçlar; sosyal çalışmanın öncelik alanlarını da belirlemektedir. İskandinav ülkelerinde daha çok baskı karşıtı uygulama, eşitsizliklerle mücadele, katılımcı ve demokratik ilişkilere dayalı bir sosyal çalışma söz konusuyken; Latin Amerika ve Doğu Asya ülkelerinde zor ekonomik ve sosyal şartlar sosyal çalışmanın uğraş alanında baskın olmaktadır. Bu ülkelerde temel sorunları; eğitim, konut ve sosyal güvenlik oluşturmaktadır ve bir sorun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal bağlamı içinde ele alınmalıdır (Hatiboğlu, 2012, s. 17-19). “Kuşkusuz, bir mesleği ya da bir disiplini çeşitli ölçütlere göre tanımlayabiliriz. Bir mesleğin “ne yaptığı”, “niçin yaptığı”, “nasıl yaptığı”, böyle bir tanımlamada kullanılabilecek ölçütlerin yalnızca birkaç

tanesisidir.” (Kongar, 2007: 2). Neyi, nasıl yaptığı kısmı, toplumdan topluma, hatta insandan insana farklılık arz edebilmektedir.

“Sosyal çalışmanın sosyal boyutu, insanların yaşadıkları toplumsal arka plan içindeki günlük yaşamlarında kurdukları sosyal ilişkileri ve etkileşimleri ifade eder.” (Adams, Dominelli, Payne, 2015, s. 37). Sosyalleşen bireyin toplumla bağlantıda olduğu noktalarda oluşan sorunlarla ilgili bir alan olan sosyal çalışma, müdahale sürecinde toplumun tarih, kültür ve ahlak yönünden değerlendirmesini yapmalıdır. Ayrıca bu değişkenlerin sorunun oluşumu üzerindeki etkileri, mevcut toplum göz önünde bulundurularak anlaşılmalı çalışılmalıdır. Zira içinde bulunulan toplum ve kültür, dünya algısını etkilediği gibi sorunu ve çözümünü algılayış şeklini de etkilemektedir.

Sosyal çalışma, psikoloji, psikolojik danışmanlık gibi yardım meslekleri, insanın kültürünü anlama konusuna son yıllarda daha çok dikkat çekmektedir. Hizmet verilen bireyin ait olduğu kültürü ve anlam dünyasını bilmek literatürde “kültürel yetkinlik” başlığıyla isimlendirilmektedir. Kültürel duyarlılık ve bilgilerin daha etkin uygulama için kültürel bilgi ile harmanlanması, kültürel yetkinliğin içine girmektedir. Etkili bir sosyal çalışma için uygulamada politik, ekonomik ve sosyal faktörlerin birleştirilmesi gerekmektedir. Böyle bir hizmet, bunu sağlayabilecek kültürel yetkinlik bileşenini vaz geçilmez kılmaktadır (Özgür, 2014, s. 78-79).

Sosyal çalışma, toplumda problem çözücü bir işlev sergilemekte olup karşılaşılan sorunun nasıl algılandığı ve hizmet alanın problemi kültürel özellikleri dışlamadan iyi tanımlanmalıdır. Bireye uygun, içinde yaşadığı kültüre, değer yargılarına ve hayat tarzına en saygılı hizmeti sunmak sosyal çalışmanın sorumluluk alanı içinde yer almaktadır. Problemler çözülürken kültürel sembollerin iyi değerlendirilmemesi ve alt metnin iyi okunmaması, çözümü zorlaştırıcı bir etken olmaktadır (Akbaş, 2003, s. 24). Çevresiyle bir bütün kabul edilen birey, çevresi ile her daim fiziksel, sosyo-politik ve kültürel açıdan etkileşim hâlinindedir. Birey, kültürden bağımsız düşünemediği için uygulama da kültürden kopuk bir şekil sergileyememektedir. Kültürel yetkinlik olmayınca, müdahale sırasında çatışma, iletişim eksikliği veya bozukluğu, ön yargılar gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durum, “Mesleğin içinde uygulandığı örgütler bütününe bir sosyal sistem olarak bakmayı ve bu sosyal sistem ile içinde yer aldığı toplum yapısı arasındaki ilişkileri görmeyi gerektirir.” (Şeker, 2006, s. 146).

Bugün gelinen noktada “çevresi içinde birey” anlayışı gereği, insan ve sorunlarına yaklaşırken kültür ve toplum yapısı değişkeni hesaba katılmaktadır. “Bu bakış açısı, sosyal çalışmanın birey ve grup sorunlarında psiko-patoloji değil çevrenin içinde çeşitli kültürel özelliklerle donatılmış ve sorunlara eklektik olarak yaklaşmayı içermektedir.” (Küçükkaraca, 2002, s. 84). Toplumsal olgular, zamana ve mekâna göre farklılaşabilen bir yapıdadır (Akbaş, 2017, s. 13). Bu durum, sosyal çalışmacıya içinde yaşadığı toplumu tanımak gibi bir görev yüklemekte ve sosyal

çalışmacıya, toplumun her kesiminden yüz yüze geldiği ve çalıştığı insanları anlayabilme yeteneği kazandırmaktadır. Bu şekilde uzman; birbirinden farklı grupların, sorunlarını ve güçlü yönlerini tespit etmelerine yardımcı olabilecek ve sosyal çalışma müdahaleleri, karşılaşılan bireysel ve toplumsal sorunlar karşısında mevcut kültürden etkin bir şekilde beslenebilecektir (Yaman ve Akyurt, 2013, s. 114).

Birey; çevresiyle fiziksel, kültürel ve politik olarak etkileşim hâlinde olduğu için kültürel özellikler ve görecelik bir engel olarak görülmemeli, aksine bir imkân olarak değerlendirilebilmelidir. “Her tür kültürel ritüel ve inanç uygun olduğu noktalarda çalışmaya eklenmelidir.” (Teater, 2015, s. 262). Sosyal çalışmacı, uygulamada hizmet alanla işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu işbirliği uzmanın hizmet alanın kültürünü bilmesi ve saygı duyması sonucunu doğurmaktadır. Aksi durumda ise evrenselden yerele dönüştürülemeyen bir bilgi, çözüm aracı olmaktan ziyade sorunun kendisi olmaktadır.

Tercüme Eser Sorunu

Sosyal çalışma dâhil, sosyal bilimlerin başlıca sorunlarından biri de temel kitapların yabancı kaynaklı olmasıdır. Tercüme eserlerle yapılan eğitim, içinde bulunulan topluma yabancı, hayata dokunamayan bir bilgi birikimine sebep olmaktadır. Salt tercüme eserlerle edinilen mesleki ve teorik bilgi, uzmanın yabancılaşmasına yol açmaktadır. Anglosakson merkezli tercüme bir bilgi, tercüme kitaplarla eğitim müfredatına dâhil olmakta ve seçilen örnek olaylar dahi kitapların yazıldığı yerlerde yaşanan olaylardan oluşmaktadır. Çeviri eserlerle oluşturulan müfredatla eğitimciler de teorisyenler de meslek uygulayıcıları da “çevirinin sanallığında kaybolmak” (Şeker, 2009, s. 61) ve sahada mevcut sorunlara uymayan müdahale sürecini uygulamak (Akbaş, 2017, s. 85) gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Tercüme eserlerde dikkat çeken bir diğer sorun, bizatihi tercümenin kendisidir. Kötü tercümenin sebebi ise tercümelerin, alana yabancı, terminolojiyi bilmeyen kişiler tarafından yapılmış olmasıdır. Bu tercümelerin birer üretim değil, aktarım olduğunu vurgulayan Tomanbay (2011), Türkiye’de bilimsel tercümelerin söz konusu bilim hangisiyse; terminolojinin de o bilimin kaynak dilinden doğrudan ithal edilmesiyle oluşturulduğunu söylemektedir. Doğal olarak sosyal çalışma da bu durumdan payına düşeni almış ve terminolojisini İngilizce’den çevrilen kelimelerden oluşturmuştur (s. 9-12).

Dil düşüncenin söze ve yazıya dökülmesinde bir araç durumundadır. Dil düşünce için olduğundan düşüncenin aktarılmasının, tartışılmasının ve yeni düşünceler üretilmesinin yolu doğru sözcük seçimiyle mümkün olmaktadır. Mesleğe ve jargonuna duyarlı, dil bilinci gelişen insanlar, kelime ve kavramları doğru yerinde ve doğru şekilde kullanarak düşüncelerini başarılı bir şekilde ifade edebilirler. Her şeyin dille başladığını belirten Tomanbay (2011), dil bilincinin ana öge olduğunu

çünkü dil bilinci olmadan kavramın gelişmeyeceğini, sonrasında bilim bilinci ve bilim dalının gelişmeyeceğini, bilim dalı gelişmeyince mesleğin de gelişmeyeceğini (s. 62,63) vurgulamaktadır. Tomanbay yaptığı bu düşünsel silsile ile dil bilincinin içeriğini genişletmektedir. Artık dil bilinci sadece konuşulan dili doğru ve bilinçli kullanmayı kastetmekle kalmamaktadır. Buna ek olarak; mesleğin kendi diline dair de özene, yeni kelimeler ve düşünceler üretilmesine, mesleğe özgü kavramsallaştırmaya, mesleğe sahip çıkma bilincine de bir davet niteliğindedir.

Sosyal çalışma ile ilgili bilginin sürekli değişimi ve büyümesi devamlı güncellenmeyi gerektirmektedir. Ancak henüz sosyal çalışmanın mevcut terminolojisinde bir birlik bulunmamaktadır. Bir kısmı, ‘hizmet alan’ derken; bir diğer taraf ‘müracaatçı’ diyebilmektedir. Seçilen terimlerin neden tercih edildiğine dair birbirini anlamak üzere yapılacak okumalar, bu tür ayrılıkları en aza indirecektir. Ayrıca Tomanbay’ın alanın gelişimi için vermiş olduğu şu üç öneri; yeni gelişen bilgileri izlemek, yeni bilgileri üretmek ve bunları tartışmaya açmak (1999, s. 88) aynı zamanda akademik irtibatı sağlayacak ve dil sorununa çare olabilecektir.

Uygulama-Teori Uyuşmazlığı

Kültürel görecelikten bağımsız olmayan bu sorunda, kültürel görecelik bir etkenken görecelikten bağımsız olarak da görülebilen bir uygulama-pratik uyumsuzluğundan bahsedilebilir. Bu bağlamda sorun, kendini gerek teorinin uygulamaya aktarılmasında gerekse uygulamadan edinilen bilginin teorize edilmesinde çift yönlü birbirini besleyen bir şekilde göstermektedir. Sosyal çalışmanın çift yönlü yapısı yani meslek ve disiplin oluşu, kuram ve uygulama birlikteliğini gerektirmektedir. Bu sebeple sosyal çalışmacı meslek elemanı olarak mesleğini sürdürürken kapasitesini, alanda mevcut olan bilimsel bilgiden yararlanarak arttırabilmektedir. Bu bilgiler test edilmiş ve zihinsel süzgeçten ve süreçten geçmiş bilgilerdir. Ayrıca “bilim insanı olarak sosyal çalışma uzmanı” sahadaki bilgiyi teori için kullanılabilir hâle dönüştürebilmelidir. Çünkü “Diğer meslekler gibi, sosyal hizmet de uygulayıcıları için kullanılabilir bilimsel veri miktarını arttırmak için çabalar.” (Sheafor ve Horejsi, 2015, s. 63) ve çabalamalıdır.

Teori, uygulamayı daha iyi anlamak/anlamlandırmak ve bu sayede uygulamaya, sosyal çalışma özelinde ise müdahaleye katkı sunmak için bulunmaktadır. Teori-uygulama arasındaki ilişki, bütün bilim alanları ama özellikle uygulamalı sosyal bilim alanları için elzem bir konu teşkil etmektedir. Sosyal çalışmanın insanlarla irtibatta olduğu düzey, uygulama/müdahale aşaması olduğu için bu aşamada teori, yararlı ve işlevsel olduğu sürece geçerliliğini koruyabilmektedir. Bu durum ise teorinin uygulamadan gelen bilgi ile her geçen gün yenilenmesi/ güncellenmesi ile mümkün olabilmektedir. Uygulama hayatın içinde gerçekleştiğinden işin soyut tarafı olan teorinin geride kalması, teori ve uygulamanın eş zamanlılığının bozulması, bir derece doğal kabul edilebilir bir durumdur. Ancak teoriyi olduğu gibi bırakıp dondurmak ve o şeklini esas almak, hayatı ve gerçekleri

yok saymak olmaktadır. Aksine, uygulamayı destekleyen bir teori, teoriyi besleyen bir uygulama/saha bilgisi arasında sürekli bir bilgi alışverişi gerekmektedir.

Teori soyut bir bütünsellik ifade etmekteyken uygulama somut ve parçalı/değişken bir yapıya karşılık gelmektedir. Uygulamalı bir disiplin olması dolayısıyla sosyal çalışma teori ve uygulamadan birini tercih etmek, diğerini de saf dışı bırakmak gibi bir tercihte bulunamamaktadır. Bu sebeple uygulamaya destek veren bir kuramsal boyuttan/teoriden bahsedilmelidir.

Kuram; gözleme dayanan ve soyut bilgileri içeren, bir bilim dalına ait ilkeler bütünü olarak tanımlanabilir. Sosyal çalışma açısından, bu kuramların “ne gibi bir işlevselliği olduğu” sorusu önem arz etmektedir. “Kuram, durumlar ve davranışları tahmin etmek, açıklamak ve değerlendirme yapmaya yardımcı olur.” (Teater, 2015, s. 9) ve hizmet alana verilecek hizmetin nasıl olabileceğine dair düşünömsel bir temel oluşturma görevi görür. Sosyal çalışmacı, bu kuramlar sayesinde müdahaleye çerçeve çizebilmekte, kullanabileceği teknikleri belirleyebilmektedir. Kuramsal bilgiye sahip olmak ve uygulamada bu bilgilerden faydalanmak, hizmet veren açısından aynı zamanda etik bir sorumluluktur. Zira sosyal çalışmacı ister bilincinde olsun ister olmasın, bu bilgilerden faydalanmaktadır.

Uygulama ile teorinin uyuşmaması, sosyal bilim alanında çalışanların sıkça tanık olduğu ve dile getirdiği bir konudur. Alanda çalışan çoğu sosyal çalışma uzmanı sosyal çalışma kuramları ile uygulamaları arasında farklar bulunduğunu ve kuram ile uygulamanın tamamen örtüşmediğini ve dolayısıyla sosyal çalışma uygulamalarının çoğunlukla lisans eğitiminde gördükleri bilgi ve kuramlara dayanmadığını ifade etmektedirler (Zengin, 2012, s. 232).

Türkiye’de sosyal çalışma bilgisi, öncelikle yurtdışı kaynaklarından faydalanılarak oluşturulmuştur. Büyük bir kısmı Amerika’dan tercüme edilen kitaplar sebebiyle Türkiye’de sosyal çalışma geleneğinin Amerikan geleneği üzerinden geliştiği söylenebilir. Bu sebeple sosyal çalışma müdahalesi bireyin uyumu konusu üzerine yoğunlaşmış ve mezo/makro düzey müdahale ise geri planda kalmıştır. Bireysel ve mikro düzeyde müdahale ve çözüm, disiplini meslek düzeyinde sınırlı tutmuş ve bilim yönünü zayıflatmıştır. Ancak sosyal çalışmanın değer, bilgi ve beceri temellerini güçlendirecek bilimsel çalışmalara ihtiyaç açıkça görülmektedir (Hatiboğlu, 2012, s. 22). Bütün bu sebeplerden ötürü Türkiye’de teorik temele yönelik tartışmalar zayıf kalmış ve ‘çevresi içinde birey’ anlayışı yeterince gelişmemiştir. Böyle olunca da müracaatçılarla ilgili sosyal etki ve kültürel yetkinlik gibi konular gerektiği kadar ele alınmamıştır (Akbaş, 2017, s. 2). Sonuç olarak; üretilemeyen yerli bilgi yerine aktarılan yabancı kaynaklı bilgi baskın olmuştur. “Bu edinilmiş bilgilere göre hareket ettiğimizde toplum sorunları karşısında -toplum farkı ve ayırımı yapmadan- hazır çözüm teklifleri ile karşılaşmaktadır. Belli kalıplardan oluşan bu reçetelerdekiler harfiyen yerine getirilirse toplum sorunları çözümlenecektir kanaati yaygınlaşmaktadır.” (Tuna,

2011, s. 21). Bu kanaat bir yanılısma oluşturmakta ve uygulama-teori uyumsuzluğunu pekiştirmektedir. Çünkü “Meslek uygulaması (a) kendi koşullarına uygun, (b) kendi kendisini sürekli üreten bilgi ile dayanıklı, dolayısıyla başarılı olur.” (Tomanbay, 1999, s. 89).

Uygulama ve teori uyumsuzluğunun bir diğer sebebi “Ortak sorunlara ortak çözümler bulunabileceği yönündeki batılı paradigmadır. Neticede çoğu zaman bu söylem, pek çok sosyal bilim disiplininin yerleşmesi ve bulunduğu topluma özgü bir dil üretebilmesi yönündeki girişimler karşısında engelleyici bir rol oynamaktadır.” (Yaman ve Akyurt, 2013, s. 115). Aynı konu Türkiye için de geçerli olmakta, sorunları çözümede/anlamada başvuru bilgilerin ve bu bilgilere bağlı çözüm yollarının, karşılaşılan açmazları gidermediği, çözümsüz kalan sorunların varlığı ile ortaya çıkmaktadır. Uygulamanın edinilmiş bilgilerle yürütülmesi ve sorun ile çözüm arasında gereken doğru ve geçerli bağlantıların kurulamamış ya da yanlış kurulmuş olması söz konusu edilen güçlüklerin kaynağını oluşturmaktadır (Tuna, 2011, s. 20).

İki önemli değişken olan zaman ve mekân, etkilerini sosyal bilimlerde daha keskin olarak göstermektedirler. Aynı şekilde sosyal çalışma da zaman, mekân ve tarihe göre değişebilmektedir. Sosyal çalışmanın evrensel içeriği, bu üç değişkene göre şekillenmektedir. Bunun başlıca sebeplerinden biri üretilen bilginin, içinden çıktığı toplumdaki bağımsız düşünülmemesidir. Bir mekân ve zamanda üretilen bilginin, başka bir mekân ve zamana uygulanmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durum, teorik bilgi ile uygulama arasında bir uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Evrensel olduğu iddia edilen bilgilerin, eleştiri süzgecinden geçirilerek; uygulanacağı topluma uyarlanması zorunluluğu karşımıza çıkmaktadır. Evrensellik iddiası “Evrensellik adına tüm toplumları belli bir açıklayıcı/tutucu kalıp içine koymakla kalmayıp bütün çözümleri de aynı reçetenin içine sıkıştıran bu bilgi anlayışının geçerliliği kadar kendisinden de kuşku duyulması” (Tuna, 2011, s. 13) gerekmektedir. Farklı mekânlarda üretilen bilgiler, şüphesiz veri sunmaktadır. Ancak geldikleri yerin kültürel ortamında üretildikleri için orada hizmet sunmada işe yaramaktadırlar. Yani bilginin üretildiği ve kullanıldığı yer aynı olduğu zaman işlerlik kazanmaktadırlar (Tomanbay, 1999, s. 89).

Bilgi üretildiği mekânda çözüm aracı olmakta ve iş görmekte yani işlevsellik kazanmaktadır. Kuram ve uygulama arasındaki kopukluğun giderilmesi ve bağlantının tam sağlanabilmesi bilgi alış-verişinin düzenli olması ile mümkündür. Alandan edinilen bilginin, teorik bilgiye dönüşmesi ve tekrar alanda kullanılmak üzere problem çözücü bir işleve sahip olması bu alış-verişe bağlı olmaktadır. “Özü itibarıyla sosyal çalışma, uygulama yönü olan bir bilimdir. Kısacası, sosyal çalışma ve sosyal hizmeti bilim, eğitim ve uygulama olarak üç parçada düşünmek olanaklıdır. Bütünü oluşturan bu parçaların birbirini beslemesi gerektiği düşünülmektedir.” (Çağlar, 2012, s. 46).

Sosyal çalışmanın sosyal bilimler içerisinde kendisine yer açan yönü bilimsel bir çaba oluşudur. Ancak aynı zamanda sahada sorun çözücü olarak icra edilmesi sosyal çalışmanın meslek yönünü göstermektedir. Sosyal çalışmayı sosyal bilimlere yaklaştıran taraf bilimsel yönü, ayıran taraf ise mesleki yönüdür. Meslek ve bilimsel bir disiplin olma özelliklerini bünyesinde barındırıyor oluşu, kuram ve uygulama birlikteliğini gerektirmektedir.

Mesleki yönü olan yani uygulamalı bir bilim dalı olan sosyal çalışmada uygulama ve teorinin birbirini takip etmesi zorunludur. “Sosyal çalışma, sosyal bilimlerde içinde uygulamalı bir bilim dalıdır. Bu açıdan kuram-uygulama bütünlüğü ile teori-pratik uyumu ön plandadır.” (Çetin, 2012, s. 102) ve “Sosyal çalışma uygulamaları, kuramsal boyutu güçlendirirken, kuramsal boyut da uygulamayı biçimlendirmektedir.” (Çetin, 2012, s. 90). Yıldırım ise konu ile ilgili olarak “Uygulamada yeni teori ve modeller uygulayıcıların birçok durumla karşılaştıkları zaman kazandıkları tecrübelerle dayanarak gelişir. Böylece, teori yapma devam eder...” (2007, s. 42) demektedir.

Yerli Bilgi Eksikliği

Yerli bilgi eksikliğini oluşturan etkenlerden biri kavramsal çalışma üretecek meslek elemanlarıyla ilgilidir. Bir sosyal çalışmacı, uygulayıcı olarak alan içi literatürün sadece okuru değil, aynı zamanda sahadan veri toplayan ve bu verileri, sosyal çalışmanın bilgi tabanına kazandırmakla da görevli olan disiplin elemanıdır. Bu durumu en güzel anlatan ifade “bilimadamı-uygulamacı” tanımlamasıdır (Ünlü, 1999, s. 120). Sosyal çalışmacının araştırmacı rolünü vurgulayan Garwin, bu rolü üç alana ayırarak açıklamaktadır. Bunlar; bilgi tüketicisi, bilgi yaratıcısı-bilgi yayıcısı ve çalışma ortağıdır (Ünlü, 1999, s. 120). Bu üç rol içinde sosyal çalışmacının başlıkla ilgili rolü, bilgi yaratıcısı-bilgi yayıcısı olma özelliğidir. Bu kapsamda uzman, uygulama sırasında edindiği verileri sistematik bir biçimde toplamakta ve bir araya getirmekte; bu verileri değerlendirmekte ve başka meslek elemanlarının veya disiplin elemanlarının kullanımı için paylaşmaktadır. Bu doğrultuda, paylaştığı bilgileri kavramsallaştırması ve bilimsel bir şekilde sunması beklenmektedir.

Bilimin kendine özgü bir dili ve yöntemi vardır. Günlük hayatın problemlerini, insanın ve toplumun sorunlarını akademik boyutta bilimsel bir yapıda tespit etmek, anlatmak ve kavramsallaştırmak bilimin metodolojisiyle mümkün olabilmektedir. Bu iş yapılırken ilk ve en önemli malzemeyi kelimeler meydana getirmektedir. Her bilim kendi kavramlarıyla varlık kazanmakta, varlığını sürdürmekte ve bu kavramlarla kendisinin üstündeki daha genel bir bilim ailesine katkıda bulunmaktadır. Bir mesleğin ciddiye alınması ve önemsenmesi; o mesleği icra edenlerin işlerini nasıl yaptığı ile ölçülmektedir. Sosyal çalışmanın toplum içinde önemsenen bir meslek olması isteniyorsa öncelikli görev meslek elemanlarının üzerine düşmektedir ve “Sosyal çalışmacılar da meslek kavramlarını önemsemeli, meslek jargonlarını geliştirmeyi, hatalarından arındırmayı

önemsemelidirler. Mesleği geliştirmek isteyen her meslek erbabı bunu iş edinmelidir.” (Tomanbay, 2011, s. XIII).

Bilimsel bakış günlük bir olaya kavramsal bakabilmeyi ve yöntemsel düşünmeyi teşvik etmektedir. Sosyal çalışmanın sadece meslek ve uygulamadan ibaret olmadığını göstermenin ve bu tür dar bir çerçevenin dışına çıkarmanın yolu, Akbaş'tan ilhamla denilebilir ki sosyal çalışmayı “teorize” etmektir (2017, s. 17). Kavramsal çalışabilme, alanda mevcut olan “yerli bilgi” sorununu çözmede aracı olacaktır. Bütün bunların yolu gelişmiş bir dil bilincinden geçer ve dil bilincini daha eğitim aşamasındayken meslek ve akademik eleman adayları olan öğrencilere kazandırılmalıdır.

Sosyal çalışma mesleğinin kültürel göreceliği sebebiyle uygulamada başarının sağlanması, sosyal çalışma alanının ürettiği ve kullandığı yerli bilgi ile doğru orantılı bir manzara sergilemektedir. Ancak yerli bilgi azlığı ve tercüme eserlerin kültürümüze uymayan çözüm yolları, uygulamayı ve bu bilgiye başvurmayı sekteye uğratmaktadır. Yerli bilgi oluşturma ihtiyacı ve bu amaçla ile ilgili çaba aşağıda söylendiği gibi:

Şüphesiz bahsi geçen bilgi üretim sürecinde insanlığın ortak mirası olarak günümüze ulaşan tecrübe ve birikimler değerlendirilecektir. Fakat bu bilgilerin, yerele uygulanması ya da yerelde tekrar üretilmesinin ötesinde, yerel kültürün kendisini ‘kendince’ anlamının yolları aranmalı, hatta bu çaba yöntemleştirilmelidir. Bu yolla ulaşılan yeni bilgi birikimi ise, hem yerele ‘layık’ olan bir durumun ortaya çıkmasına zemin hazırlayacak hem de insanlığın ortak birikimine orijinal bir katkı yapabilmenin imkânı olarak belirecektir (Yaman ve Akyurt, 2013, s. 113).

Akbaş; “Avrupa-merkezci bakış meşru bilginin merkezi olarak Batı’yı görür. Batı dışı dünyada üretilen bilgi sadece oryantalist bir pencereden ele alınabilir” (2017, s. 119) demekte ve yerli bilginin hâkim bilgiye göre önemsizleştirildiğini vurgulamaktadır. Ek olarak yerli bilginin sosyal çalışma için bir seçenek bile olmadığını söyleyip bununla baş etmenin yolu olarak Coates ve Gray’in şu önerisini sunmaktadır: “Evvvela sosyal çalışma mesleki bilgi ile yaşam tecrübesini birbirinden ayırıştırarak düalist ve determinist inançlarından vazgeçmeli ve yerli perspektifleri meşru ve güvenilir saymalıdır.” (2017, s. 119). “Toplumumuzun sorun ve açmazlarının anlaşılması ve çözümlenmesi sırasında karşılaştığımız güçlüklerin kaynağında, oturtulmak istenilen çerçeve ve bununla ilgili olarak edinilmiş bilgiler ve bunları destekleyen düşünce kalıpları ve uygulama modellerinin” (Tuna, 2011, s. 13) yani ithal bilginin yerli bilgiye oranla baskın olduğu söylenebilir.

Sosyal çalışmanın kendi bilgisini, yani yerli bilgiyi üretmesi, uygulamanın başarısı açısından önünde bir zorunluluk olarak durmaktadır. Sosyal çalışmacı çalıştığı konu ile ilgili başvurduğu bilgiden fayda gördüğü oranda, bu bilgilere başvurma oranı da artacaktır. Ancak sorun çözücü olarak işlev görmeyen bir bilgi, öğrenilmeye değer dahi görülmeyecektir. “Yıllarca sürse de aktarma bilgileri bilgi

üretimi demek olmadığı gibi bilgi üretimine de yetmez. Bilgi üretimi başlamayınca, bir, kuramsal gelişme sağlanamaz; iki, uygulama bilgi temeline oturamaz.” (Tomanbay, 1999, s. 89).

Bilgi Temelinin Multidisipliner Yapısı

Sosyal çalışmanın bilgi temeli iki ana kaynağa bağlı bulunmaktadır. Bu kaynaklardan birincisini diğer sosyal bilim dallarıdır, ikincisini ise sosyal çalışmanın kendi ürettiği bilgi oluşturmaktadır (Kongar, 2007, s. 27). Bu iki tür bilgiye duyulan ihtiyacın sebebi, karşılaşılan sorunların çok çeşitli olması ve sosyal çalışmanın müdahalelerinin karmaşık süreçler gerektirmesidir. Bu çeşitlilik ve karmaşıklık uzmanların “Müracaatçıların olan biteni derinlemesine anlamaları ve bu konularda en iyi yanıtları verebilmeleri açısından, “niçin” ve “nasıl” belirlemek amacıyla, farklı türden geniş yelpazedeki bilgilerin etkili biçimde kullanılmasını gerektirir.” (Yolcuoğlu, 2012, s. 209). Zastrow’un (2015) “Çok-becerikli bir meslek” başlığı altında hatırlattığı gibi “Sosyal çalışma uygulaması şimdi giderek yok olan eski genel tıp uygulamasının bir benzeridir. Bir pratisyen hekim çok çeşitli tıbbi problemler ile baş etmek üzere eğitim alır; bir sosyal çalışma uzmanı ise çok çeşitli toplumsal ve kişisel problemlerle uğraşmak üzere eğitim alır.” (s. 6).

Multidisipliner ve disiplinlerarası yapısı sebebiyle sosyal çalışmanın bilgi ile ilişkisi hem uygulamada hem de kuramsal boyutta hayati öneme sahiptir. Çok geniş bir yelpazede insan çeşitliliği ve sorunları ile ilgilenen sosyal çalışmanın, bilgi kaynaklarının da çok çeşitli olması bir zorunluluktur. Bu sebeple de “social worker”lar, birçok mesleğin, biriyle yetinebildiği birçok bilimsel disiplini öğrenmek ve kavramak zorundadırlar (Tomanbay, 1999, s. 15).

Toplum içinde birey anlayışı, insanın sorunlarına bireysel ve toplumsal açıdan yaklaşmayı gerektirmektedir. Sosyal çalışma ele alınan sorunu; bireysel ve sosyal sorun olarak çok boyutlu incelemekle mükelleftir. Bu sorumluluğunu da kendisine insan ve toplumu anlamak için gereken bilgiyi veren her alanla irtibatla olmakla yerine getirebilmektedir. “Uzman sonsuz çeşitlilikteki insan durumlarını kavrayarak değişik hayati kökenleri anlamalıdır. Tarih, bilim, sanat ve gezilerden toplanan fikirler ve geniş yelpazede insanlar ile iletişim kurmak, sosyal çalışma uzmanının gelişiminin sürekliliği için hayati öneme sahiptir.” (Sheafor ve Horejsi, 2015, s. 92,93).

Sosyal çalışmanın disiplinlerarası yapısı, diğer alanlarla yaptığı bilgi alış-verişini destekler niteliktedir. Çünkü sosyal çalışma insanı bio-psiko-sosyal bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu tanımın gereği olarak da sosyal çalışmanın farklı alanlardan gelen bilgileri harmanlamak gibi bir ihtiyacı ve ödevi de kendiliğinden doğmaktadır.

Söz konusu özellik sosyal çalışma için bir imkân, aynı zamanda bilgi aktarımı yapılırken dikkatli olunmadığında bir engel olma özelliği taşımaktadır. Bu

sebeple diğer disiplinlerden bilgi alırken dikkatten kaçmaması gereken hususlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki; alınan bilginin kullanılabilmesi için gerekli işlemler, diğeri ise başka alanlardan bilgi alınmasının tehlikesidir. İlk olarak dikkat edilecek husus, alınan bilginin kullanılmasındaki işlemler; başka sosyal ve beşerî bilimlerin terminolojisinin öğrenilmesi, bilginin seçici şekilde alınması, başka dallardaki gelişmelerin yakından takip edilmesi, başka dallardan alınan bilgilerin yorumlanması, alınan bilgilerin sosyal çalışma içinde bütünleştirilmesi ve son olarak alınan bilgilerin sosyal çalışma uygulamasında kullanılabilmesidir. Bu işlemlere ek olarak bir de başka alanlardan bilgi alınmasının tehlikeleri bulunmaktadır. Bunlar, bilginin aktarılması bir zaman boşluğu doğuracağından, eskimiş bilgilerin alınması; alınan bilgiye, bilginin geliştirildiği disiplinin verdiği kadar fazla bir güvenilirlik ve kesinlik verilmesi; gerçeğin çok basitleştirilmiş ve böylece biraz değişikliğe uğramış bir görüntüsünün alınması; alınan bilginin hazmedilememesi gibi tehlikelerdir (Kongar, 2007, s. 27-31).

Sosyal çalışmanın, diğer sosyal bilim disiplinleriyle olan ilişkisinin tarihi de sosyal bilimlerdeki benzer bir seyir izlemiştir. Yani ilk yıllar daha çok doğa bilimlerinin etkisindeyken sonraları sosyal alana kaymıştır. İlk sosyal çalışma araştırmaları, tıp ve psikiyatri alanlarından etkilenmiştir. Sonuç olarak da teşhis, tanı, tedavi gibi kavramlar ağırlıklı olarak karşılaşılan kavramlar olmuştur. Sonrasında 1950-1959 yılları arasında sosyal bilimlerle daha çok kaynaşma olmuştur. Altmışlılardan sonra sosyolojinin etkisi artmış ve sosyal çalışma sosyolojik kuramları daha çok kullanır hâle gelmiştir. Ancak günümüz çağdaş sosyal çalışma anlayışında, insanın ve sorunlarının çok yönlülüğüne vurgu artmıştır. İnsana ve sorunlarına yalnızca niceliksel yöntemlerle ulaşılan bir bilgi birikimi ile müdahalenin zayıf kalacağı anlaşılmıştır. Sonuç olarak daha niteliksel bilgi kaynakları ve araştırma yöntemleri kullanımı artmıştır (Zengin, 2012, s. 225).

Sosyal çalışmanın; etkisinde kaldığı bilim dalının terminolojisini ve müdahale yöntemlerini kendi yapısına uyumlamadan/ dönüştürmeden almasının doğurduğu bir sonuç olarak, diğer alanlardan alınan bilginin hegemonyasından bahsedilebilir. Bu durum sosyal çalışmanın terminolojisinin oturmasında, sınırlarının belirlenmesinde, kendi alanında ve sosyal bilimlerin içinde söz sahibi olmasında olumsuz etkiye sebebiyet vermektedir. Çünkü her meslek gibi sosyal çalışmanın da bilgi temeli, mesleğe uygulama alanında söz hakkı tanımakta ve diğer meslekleri kendi alanının dışında tutmaya yaramakta, keza sahip olduğu yetkin bilgi ile alanı üzerinde kontrol düzeyini ve söz söyleme hakkını artırmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Öncelikle sosyal çalışma ister meslek yönü ağır basan bir disiplin olsun ister sadece sosyal bilimlerde bir alan veya meslek olsun; her durumda bilgi, beceri ve değer temeli ile bir bütündür. Bu bağlamda, uygulamaya yönelik vurgu da alana bilimsel bir disiplin özelliği vermek isteyen vurgular da sağlam bir bilgi temeliyle

mümkün olabilecektir. Bilgi temelini üzerine düşeni yerine getirebilmesi, bilgi temelini sorunsallaştıran etmenlerin telafi edilmesi ve bilgi temeline sorun çözücü işlevinin kazandırılması amacıyla belirlenen önerilerimiz aşağıda sıralanmıştır:

- Sosyal çalışmacının mesleki yetkinliği ve başarısı kültürel yetkinliği ile doğru orantılı seyretmektedir. Bu sebeple sosyal çalışmanın içinde icra edildiği toplumun sorunlarına, söz konusu sorunların çözüm yollarına ve bütün bunların bilgisine vâkıf olunması önemsenmelidir.
- Bilimsel bakış açısı evrensel olduğu ölçüde, uygulaması da çözüm üretecek şekilde yerelleşebilmelidir. Bu doğrultuda, mevcut bilgi temelini, yerli ve yerel kültüre dönük geliştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Sosyal çalışmanın müdahale sürecinde toplumun tarih, kültür ve ahlak yönünden değerlendirilmesine de katkı sağlayacak yerli bilgi üretiminin saha verileri ile oluşturulması gerekmektedir.
- Sosyal çalışma gibi uygulamalı disiplinlerde uygulama ve teori arasında kabul edilebilir bir uyumsuzluğun olması muhtemeldir. Ancak sahadan edinilen verilerin sistematize ve teorize edilmesi, uygulama ve teori arasında alışverişi arttırıp bu uyumsuzluğu en aza indirmeyi sağlayabilir.
- Sosyal çalışmanın kendi terminolojisi ve bilgisinin sağlamlığı, diğer alanlardan alınan bilgilerin doğru değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu ise alanla ilgili dil bilincini ve özenli bir dil kullanımını ve bunun özendirilmesini gerektirmektedir.
- Bilgi aktarımını sağlama işlevi gören tercüme eserlerin dilini ve bu yolla oluşturulan terminolojiyi iyileştirici yönde etkileme potansiyeli taşıdığı için dilin özenli kullanımı teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adams, R., L. Dominelli ve M. Payne. (2015). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*. (Çev. Editörü: T. Tuncay). Ankara: Nika Yay.
- Akbaş, E. (2003). Kültürel Sembollerini Yorumlamacı Bir Bakış Açısıyla Okuma ve Sosyal Hizmet İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 14(1), 20-24.
- Akbaş, E. (2017). *Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler*. Ankara: Sabev Yay.
- Cılga, İ. (1999). Türkiye’de Sosyal çalışma Meslek Politikası. Nesrin G. Koşar(Ed.), *Prof. Sema Kut’a Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* (s. 75-85). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yay.
- Cılga, İ. (2012). Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler. İbrahim Cılga, Burcu Hatiboğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* (s. 171-240). Ankara: Sabev Yay.
- Çağlar, T. (2012). Türkiye’de Hizmet Disiplini Üzerine Bir Değerlendirme. İbrahim Cılga, Burcu Hatiboğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* (s. 31-57). Ankara: Sabev Yay.

BİR SOSYAL BİLİM DİSİPLİNİ OLARAK SOSYAL ÇALIŞMANIN

- Çetin, H. (2012). Sosyal Hizmet Disiplininin Gelişmesinde Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetlerinin Önemi. İbrahim Cılga, Burcu Hatiboğlu (Ed.). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* (s. 89-107). Ankara: Sabev Yay.
- İlbars, Z. (1994). Kültür ve Stres. *Kriz Dergisi*. 2(1), 177-179.
- Kongar, E. (2007). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Ankara: Sabev Yay.
- Küçükkaraca, N. (2002). Sosyal Sorunlar ve Sosyal çalışma Eğitimi Üzerine. Kasım Karataş, Sunay İl (Ed.). *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma* (s. 80-88). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal çalışma Yüksekokulu Yay.
- Özgür, Ö. (2014). *Çokkültürlü Sosyal Çalışma*. Ankara: Sabev Yay.
- Sheafor, B. ve C. J. Horejsi. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*. Durdu Baran Çiftçi (Ed.). Ankara: Nika Yay.
- Şeker, A. (2006). *(Sosyal Hizmette Paradigma Arayışları) Sosyal Çalışmayı Yapılandırma*, Ankara: Sabev Yay.
- Şeker, A. (2009). *101 Soruda Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler*. Ankara: Sabev Yay.
- Teater, B. (2015). *Sosyal Çalışma Kuram ve Yöntemleri*. (Çev. Editörü: Abdullah Karatay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2016). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Çev.: Buğra Yıldırım, Burcu Hatiboğlu, Çağıl Öngen). Ankara: Dipnot Yay.
- Tomanbay, İ. (2011). *Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram – Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu-*. Ankara: Sabev Yay.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak Kavramlar- Oluşum- Nitelik-Uygulama*. Ankara: Sabev Yay.
- Tuna, K. (2011). *Batılı Bilimin Eleştirisi Üzerine*. İstanbul: İz Yay.
- Ünlü, E. (1999). Araştırmacı Sosyal çalışma Uzmanı. Nesrin G. Koşar (Ed.). *Prof. Sema Kut'a Armağan Yaşam Boyu Sosyal Hizmet* (s. 118-129). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal çalışma Yüksekokulu Yay.
- Yaman, Ö. M. ve M. A. Akyurt. (2013). Sosyal Hizmette Kültürel Yaklaşım: 2011 Van Depremi Örneği. *Sosyoloji Dergisi*. 3(26), 105-144.
- Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*, Ankara: Sakarya Yay.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal Hizmette Giriş*, Ankara: Sabev Yay.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmette Giriş*. (Çev. Editörü: Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yay.
- Zengin, O. (2012). Uygulamalı Bir Bilim Olarak Sosyal çalışma. İbrahim Cılga, Oğuzhan Zengin ve Özgür Altındağ (Ed.), *Sosyal Hizmet Yazıları* (s. 215-236). Ankara: Sabev Yay.